

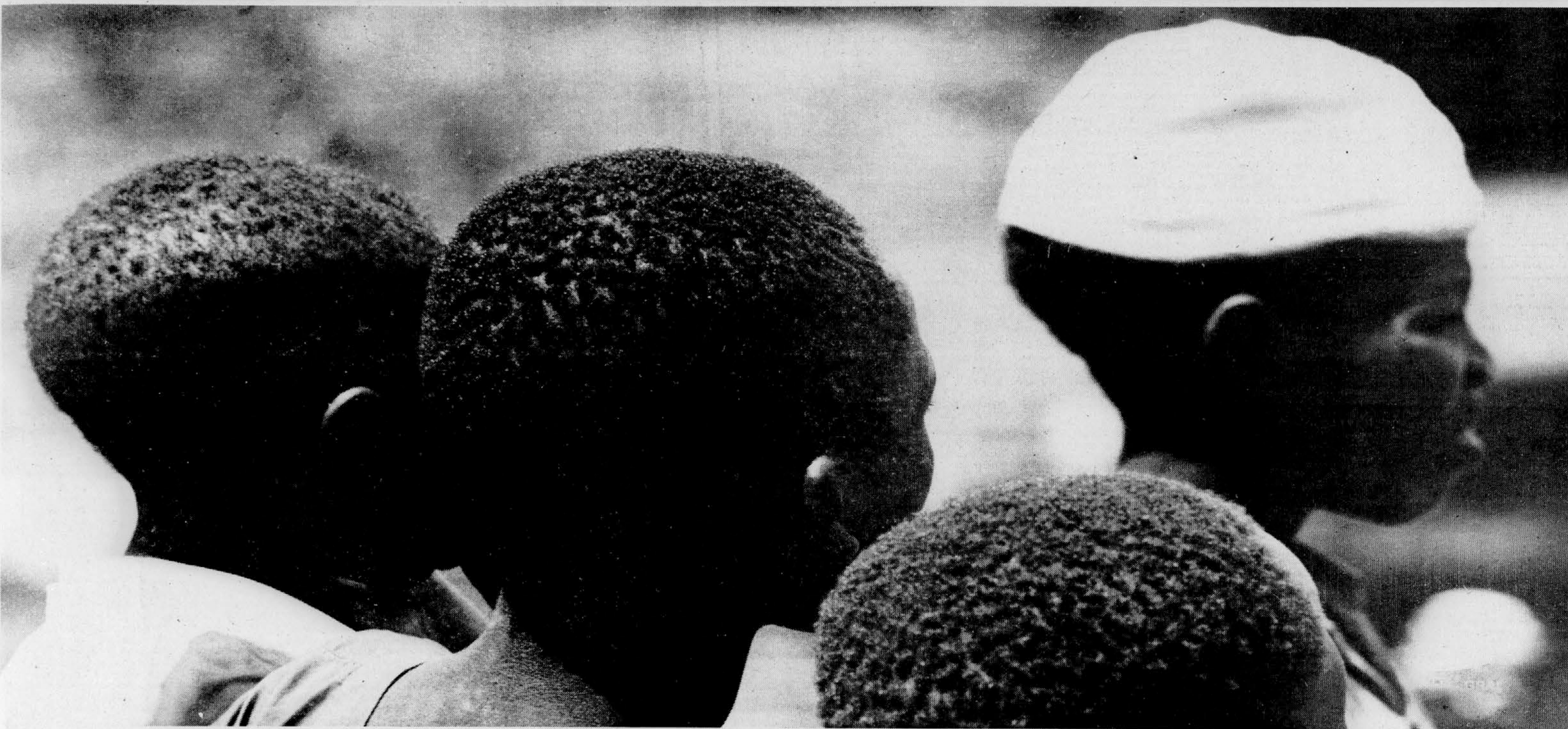

foto Joco Žnidaršič

Afriška celina v krizi

Za Čad ni druge rešitve, kot da ga za daljše obdobje dajo pod varštvo Združenih narodov. To presenetljivo misel je izrekel nekdanji čadski minister, obupan nad samoumevalnim notranjim bojem čadskih struj in tujim vmešavanjem v ta boj, vmešavanjem z elementi regionalnega hegemonizma (Libija), »obveznosti« nekdanje kolonialne metropole (Francije) in trdega blokovanja (ZDA).

Čad je tudi za črne afriške razmere resnično obupen, morda brezupen primer, in v njem kot da so se strnile in do karikature stopnjevale vse tegobe afriške celine. V tej »državi, ki je ni«, kot včasih opisujejo Čad, se ne šola tako rekoč noben otrok več, na vsakega prebivalca (dobre štiri milijone) pa pride po en kos strelnega orožja. Vojna, zdaj stara že 20 let, je postala vsakdanja oblika življenja.

In Čad se zdaleč ni osamljen primer. Tudi najbolj dobronamerni opazovalci afriškega razvoja priznavajo, da se zdaj, dobrih 20 let po velikem valu neodvisnosti in evforiji, ki ji je nujno sledila ter kmalu prav tako nujno uplahlila, povsem različno kaže, da je celina v globoki krizi: gospodarski, politični, družbeni, ekološki (nagla degradacija okolja), morda celo civilizacijski. Kljub formalni politični neodvisnosti ostaja v marsičem zelo odvisna in nesamostojna. To se izraža predvsem na treh področjih: v notranji nestabilnosti vrste držav, v vedno bolj konfliktnih medafriških odnosih in v čedalje večji vpetosti Afrike v blokovsko rivalstvo. Tako se odpirajo vedno nova krizna žarišča, stara pa tlijo naprej in se lahko vsak čas spet razvnamejo.

Preplet vseh teh elementov je porodil nov, za zadnje desetletje že kar značilen, »zakoni« mehanizem: če so pojavi notranje nestabilnosti v šestdesetih in v prvi polovici sedemdesetih let v glavnem še ostajali lokalno omejeni in se kazali predvsem v prizadevanju za ohranitev nacionalne enotnosti (Kongo, Biafra), kaže v današnje izrazito težnjo, da se sprostijo na širši območji in se v številnih primerih internacionalizirajo. Primerov za to je nič koliko – angolska državljanska vojna, spopad med Somalijo in Etiopijo, saharsko vprašanje, Čad. Tako se že kar praviloma dogaja, da se sprva razmeroma nedolžni konflikti tako zaostrijo in razrasejo, da afriški »igralci« popolnoma izgubijo nadzorstvo nad njimi.

Afriko tarejo mnogi problemi, ki so na splošno značilni za ves tretji svet, a eden je posebej izrazit: problem mlade državnosti in notranje kohezije je neprimerno bolj pereč kot v Južni Ameriki in Aziji, na drugih dveh celinah, kjer prevladujejo države v razvoju. Nove afriške države so bile pogosto zelo nenaravne, umetne tvorbe in silovite notranje razlike (etnične, jezikovne, kulturne, gospodarske itd.) so skušale takoj po neodvisnosti čimprej odpraviti – predvsem z močno, centralizirano državo, kajti drugih mehanizmov za integracijo svojih raznorodnih delov, zlasti za enovit gospodarski razvoj, praviloma niso imele na razpolago. Ta vsesplošna težnja po močni državi je bila eden od pomembnih razlogov, da je meščanska parlamentarna demokracija, ki so jo tik pred odhodom skušali vzpostaviti kolonialisti, praviloma povsod naglo propadla in da so se uveljavile bolj ali manj avtoritarne oblike vladanja; njihov drastičen izraz so številni vojaški režimi, razsejani po vsem kontinentu. Najbrž ni naključje, da je na afriškem severu, kjer je tradicija državnosti močnejša in notranje družbeno tkivo trdnje zraščeno, vojaških režimov veliko manj kot v srednji in južni Afriki.

Za teh dobrih 20 let afriške neodvisnosti je značilno tudi krčevito, mučno in nič kaj uspešno iskanje najbolj primernih razvojnih modelov. Shematično so se nove države odločile za dve poti, kapitalistično (t. i. zmerne države) in socialistično »progressivne« ali »radikalne« države). V praksi ju je težko razmejiti, saj se ne kaže za čisti obliki, predvsem pa gre v konkretnih primerih zaradi splošne nerazvitosti le za zametke tega ali drugega modela. Težko je prerezati tudi njuno uspešnost. Čisto na splošno je mogoče reči, da se v kapitalističnih afriških državah mlada buržoazija ne zanima posebno za čisto produktivno sfero in ostaja ali postaja eksponent mednarodnega kapitala, v »progressivnih« (vzhodnoevropski) modeli »ponovili« v morda še bolj izraziti obliki birokratizirani partijski in administrativni aparati, neučinkovitega gospodarstva itd. Presajanje tujih modelov na afriška tla se je, skratka, obneslo slabo, iskanje lastnih, specifičnih pa je seveda proces, ki zahteva veliko časa. Doslej ga je bilo očitno premalo. Vsekakor ni ne ena ne druga izbira prinesla pričakovanega materialnega napredka.

Afrika se je v sedemdesetih letih sicer bolj vrasla v svetovno gospodarstvo, začetki industrializacije so zajeli vrsto novih držav, toda po drugi strani je tako postala tudi bolj občutljiva za nihanje svetovnega gospodarstva. V časi svetovne recesije so se, z majhno zakasnitvijo, jasno pokazale vse stare strukturne slabosti teh šibkih gospodarstev z značilno dvojnostjo razvitih enklav v splošnem nerazvitem okolju. Gledano celota, je Afrika vključena v svetovni trg še vedno samo kot izvoznica surovin, proces lastne industrializacije, izbran – praviloma na račun kmetijstva, posledica tega je nesposobnost, da bi se sama prehranila – kot edina zveličavna razvojna pot, pa je popolnoma odvisen od uvoza. Gospodarska odvisnost od razvitega zahodnega sveta je s tem zakoličena in v veljavi ostaja staro pravilo, da Afrika konsumira tisto, česar sama ne proizvaja, proizvaja pa tisto, česar ne konsumira.

Za ponazoritev gospodarske stiske je dovolj nekaj podatkov: dohodek na prebivalca se v vrsti držav zmanjšuje (tudi zaradi silovite rasti prebivalstva), od dveh Afričanov je eden nezaposlen, prebivalstvo narašča dvakrat hitreje kot se povečuje pridelava hrane, v skupini 25 najrevnejših držav na svetu jih je kar tri petine iz Afrike.

Posledica tega gospodarskega zastoja oziroma nerazvoja je zunanja in notranja ranljivost afriških držav. Navznoter se tako obnavljajo ali celo krepijo sredobežne sile; ker celoten gospodarski razvoj ne more delovati kot povezovalna sila, se ohranjajo tradicionalne lojalnosti (etnične, regionalne in druge), »nacionalna« pa se ne more razviti, in v okviru tega, da so kolonialisti razdelili Afriko kar počez, s potezami po zemljevidih in ne glede na naravno zraščeno posameznih območij, deluje tudi kot trajen vir medafriških konfliktov. Če pridenemo temu še novodobnejši pojav – razvrščanje afriških držav po ideoloških ločnicah (kar je povezano tudi z omejenim odločanjem za dva osnovna tipa družbenih modelov), potem ni čudno, da po vsej celini nenehno vznikajo nova krizna žarišča. Posebej, ker je Afrika v blokovski optiki še nerazdeljeno lovišče.

Dejstvo je, da je vdiranje blokovanja v Afriko proces, ki verjetno še ni dosegel svoje najvišje točke. Blokovski tekmovalje je v Afriki postalo posebej izrazito, potem ko so se stare kolonialne sile (Francija, Britanija, Portugalska) vsaj neposredno umaknile s prizorišča in sta supersili skušali zapolniti ta »vakuum«. Če si Moskva in Washington prizadevata za enak cilj (prevladujoč vpliv v posameznih državah), pa se njune metode občutno razlikujejo. Sovjetsko pridobivanje novih »terenov«, z neposredno akcijo ali z »namestniki«, je bilo vedno bolj na očeh (Angola, somalsko-etiopska vojna) in sicer predvsem zaradi dejstva, ker je bila Sovjetska zveza vedno brez osnovne ameriške prednosti: prostovoljne ali vsiljene zračnosti Afrike z zahodnim gospodarskim sistemom. Zato si je nove oporne točke v Afriki praviloma pridobivala med velikimi afriškimi krizami. Amerika ima na razpolago širši spekter sredstev za uveljavljanje, zato je njena

navzočnost manj opazna, čeprav je dala Reaganova administracija svoji afriški politiki veliko bolj ofenzivni poudarek. To se najbolj jasno kaže na afriškem severovzhodu (kot preddverju Bližnjega vzhoda) in afriškem jugu, kjer je Washington Južni Afriki popolnoma očitno prepustil vlogo lokalnega žandarja.

Tudi ta podoba blokovanja v Afriki je seveda zgolj shematična in v posameznih konkretnih primerih veliko bolj zapletena. Zgovoren zgled za to je zdajšnje dogajanje v Čadu, kjer sta Francija in ZDA hkrati zaveznika in tekmeča. Za Washington je Čad predvsem priložnost, da bi iz igre izločil Gadafijsko Libijo, za ZDA moteč element na Bližnjem vzhodu in v Severni Afriki. Francijo poskušajo Američani pri tem uporabiti kot svoj instrument. Pariz bi sicer tudi rad zadržal libijske hegemonistične ambicije v Čadu, vendar je v osnovi prepričan, da bi premočan pritisk na Tripoli Libijo resnično zrinil v sovjetski tabor. Tako Mitterrand zdaj mukoma lovi ravnotežje med ameriški pritiski, francoskimi državnimi interesi, hudimi pomisleki v lastni stranki in pritiski zlasti frankofonske Afrike, naj da Libiji »zasluženo lekcijo«.

Razmerje Afrike do blokov in do nekdanjih kolonialnih sil je po svoje poučno. Posamezne države so pogosto skušale igrati en blok proti drugemu, kar v mednarodnem življenju sicer ni prav nič posebno. Toda zaradi notranje šibkosti in sprtosti Afrike se je s tem vedno bolj samodejnim obračanjem na zunanje zaveznike sčasoma nezadržno večal manevrski prostor neafriških sil. S celinskega zornega kota ni nobenega dvoma, da se lahko interesi enega ali drugega bloka v njuni medsebojni globalni igri prekrijejo z interesi posameznih afriških držav samo po naključju in vedno v škodo kake druge afriške države ali celine kot celote. Neokolonialistične odvisnosti od Zahoda gotovo ni mogoče odpraviti z zamenjavo za sovjetski vpliv v blokovskem smislu. To je dejstvo, ki se ga v Afriki na načelni ravni sicer zavedajo, a ga posamezni nacionalni egoizmi, zlasti v sedanjem kriznem obdobju še bolj nujno izraženi, v praksi pogosto ne upoštevajo. To je seveda tudi huda grožnja za afriško neuvrčenost in s tem – ker je pač Afrika v gibanju največji regionalni blok – za neuvrčenost v celoti.

Organizacija afriške enotnosti, tudi sama v hudi krizi, lahko zdajšnje kaotično čadsko dogajanje samo nemočno opazuje. In vendar je na nedavnem brazzavilskem sestanku o Čadu prišlo do pozitivnega dogodka: tako »zmerne« kot »progressivne« države so se na njem izrekle za prenehanje vsakršnega tujega vmešavanja v Čad in za umik vseh tujih čet iz njega. Samo v takem duhu bi bilo mogoče dolgoročneje in v skladu z resničnimi afriškimi interesi reševati krize, kakršna je čadska. Osnovno vodilo je torej jasno – samo udejaniti ga je težko.

JANKO LORENCI

Temeljnih bank je veliko, toda ali so vse sposobne spremljati svoje gospodarstvo
Tena tedna o poslovnem bančništvu

Poštni predal 29 12

Danilo Utenkar
Pavla Štern
Portret tedna

Marijeta Sostarič
Raziskovalcev ne manjka, učinkov pa ni
Kmetijska znanost v praksi

Dragica Bošnjak
Kako iz okovov razvezanih zakonov?
Ločitev in stanovanje

Uradniki krojijo gospodarstvo
Okrogla miza: Letošnji izvoz
Franc Forstnerič
Beton se ne sili v antropomorfnе oblike
Forma viva v betonu
Branko Sosič
Neolitški vinski vrček za turista
7000 let Kitajske v Benetkah

13

14

Dragiša Bosković
Križanci računalnikov in bomb
Hollywood v zadregi

Andrej Novak
Kako sem bil Maestru za lektorja
Nov Fellinijev film

Mojca Drčar-Murko
Mogočni predsednikov svetovalec
Nezadržan vzpon W. Clarka

15

Marjan Sedmak
Lahko bi bilo tudi drugače...
Tri leta po poljskem avgustu

Avugst Pudar
Zia ul Hak obljublja intihabat
Val protestov v Pakistanu
Mitja Ribičič
Politika terja zdržljivost
Dopustniški pogovor

16

Lado Lapajna
Drzne akcije vosovcev
V ogledalu časa
Franc Šetinc
Gamsji grobovi pod Jalovcem

17

Gérard Simon Cohen
Iskanje absolutne kvalitete
Ozadje japonskega čudeža
Sergej Bubnov
(Ne)učinkovitost raziskovalnega sistema
Prejeli smo

19

Še brez sožitja kulture s turizmom, medsebojnega sodelovanja in trdne programske politike
Anketa o poletnih kulturnih prireditvah v Sloveniji

Jug Grizelj
Zdaj ni čas za razkošne ples
Od sobote do sobote

Poljski avgust po treh letih
V žarišču

20

poštni predal 29

Delo, 2. avgusta

Na ptujskem gradu so uspešno »pokadili« tudi gostom

V Delu je bil 2. 8. 1983 v rubriki *Reportaže* – zanimivosti – razvedrilo objavljen članek novinarja Vlada Smoleta »Na ptujskem gradu so uspešno »pokadili« tudi gostom«.

V njem je najprej v povzetju iz knjižice vodnikov poudaril arheološki pomen Ptuja z okolico.

Nato je opisal, kaj se je pripetilo Novomeščanom, ki jih je privabilo na obisk ptujskih muzejev prav to besedilo.

Ker se tov. Smoletu ni zdelo potrebno, da bi pred pisanjem omenjenega članka povprašal tudi v muzeju, smo dolžni sami napisati dodatno pojasnilo:

1. V Ptuj je en sam muzej in zaprte so bile le grajske zbirke. Obiskovalci so si v času zaplivanja etnološkega gradiva v grajskih prostorih lahko ogledali:

prvi mitrej na Spodnji Hajdini, tretji mitrej na Zgornjem Bregu, numizmatično zbirko, zbirko drobnega arheološkega gradiva, rimski lapidarij in lapidarij srednjeveške plastike z Laibovim oltarjem, vse to v nekdanjem dominikanskem samostanu. Če bi se predhodno najavili pa bi jim priskrbeli tudi vodstvo po starem mestu.

2. Tudi muzejski delavci bi organizirali ciklo-niziranje lesenih predmetov raje pozimi, ko so zbirke zaprte, toda žal to ni mogoče. Za zaplivanje, ki ga lahko opravi le za to strokovno usposobljena organizacija, v tem primeru Zavod za zdravstveno varstvo Maribor, so potrebni določene klimatske razmere, ki so v muzejskih prostorih dane le sredi poletja. Res pa je, da so vrh muzejske sezone meseci maj, junij in september, kakor kažejo podatki o številu obiskovalcev za dolga leta. V juliju in avgustu pa so v delovnih dneh obiski številnejši kot ob sobotah in nedeljah.

Ob koncu se to: muzejski delavci si želimo, da bi tov. Vlado Smolec o ptujskem muzeju napisal še kaj drugega, kot je, denimo, odprtje zbirke Ljudska revolucija v prenovljenih prostorih ob ptujskem občinskem priznaku, ne pa samo take senzacionalne in ne povsem preverjene vesti.

Blagoj Jevremov, ravnatelj Pokrajinskega muzeja Ptuj

Delo, 6. avgusta

Študij prava pri nas in po svetu

V sobotni prilogi z dne 6. avgusta 1983 sem z velikim zanimanjem bral članka tovariša Šimeta Ivanjka, ki polemizira z dr. F. Štiblarjem.

Ko Ivanjko zavzeto poudarja potrebo višješolskega in visokošolskega pravnega študija v Mariboru, sem postal pozoren na avtorjev podpis Šime Ivanjko, Ljubljana.

Ker dobro poznam Ljubljano, ne poznam pa nobenega ljubljanskega (pravnik) Šimeta Ivanjka, sem vzel v roke telefonski imenik 1983: v Ljubljani tega imena ni, pač pa piše na strani 392 Ivanjko dr. Šime, pravnik, Ljorgerjeva 5, Maribor.

Glede na to je seveda treba gledati na Ivanjkov članek v precej drugačni luči. Upajmo, da je Ivanjkova Ljubljana res samo spodrs-ljaj.

Albin Čebulj, Kamnik

Opomba uredništva: Spodrs-ljaj je nastal v uredništvu in se prizadetim opravičujemo.

Delo, 16. avgusta

Murin računalnik dela tudi za druge ozde

V Delu, z dne 16. 8. 1983, smo lahko prebrali novico dneva, da imajo v Muri računalnik LBM 4341 in da z njegovimi elektronskimi možgani obvladujejo vse finančno in proizvodno poslovanje. Novica je prav gotovo razburljiva (senzacionalna), ne samo za bralce Dela, temveč tudi za firmo IBM (ne LBM) in njenega zastopnika Intertrade iz Ljubljane. Če torej imajo v Muri elektronske možgane, jih prav gotovo nimajo po zaslugi IBM, ki jih, kolikor vem, zdaj še nima v svojem proizvodnem programu.

Seveda B. B. ni prvi predstavil bralcem Dela obstoj računalniških možganov. Majhna, čeprav bistvena razlika, je le v tem, da imajo v Muri elektronske možgane brez narekovanja. Doslje so nam jih javna občila ponujala praviloma le v narekovanju, to »malenkost« pa je B. B. tokrat samovoljno opustil.

Ker ne gre le za šibko poznavanje osnov računalništva, temveč tudi za zavajanje bralcev in samoponiževanje človeške vrste, pričakujem, da bomo v bodoče v vašem obličju namesto besede »elektronski možgani« lahko prebrali izraz računalnik. Če pa ta strokovna beseda ne bi ustvarjala pri bralcih dovolj natančnih predstav o njegovih sposobnostih, predlagam, da jih opišete. Večina bralcev si bo ustvarila pravo predstav, če bodo opisane zmogljivosti njegovega pomnilnika, hitrost računanja, gostota zapisovanja podatkov itd.

Uporabiti za prikaz sposobnosti računalnika izraz »elektronski možgani« je prav gotovo primer samoponiževanja za tistega, ki o tem piše, in primer poniževanja človeštva kot genetične vrste. Škoda, da takšna poenostavljanja ne izkazuje tistih, ki se poklicno ukvarjajo s proučevanjem človeka. To bi bilo že skoraj nujno, saj v računalništvu podobno zlorabljajo tudi izraz inteligenco (umetna inteligenca, inteligenčni terminali itd.). Ti in njim podobni izrazi so nevarni tudi zato, ker utegnejo postopoma ustvarjati v ljudski potrebo po malikovanju in čaščenju njihovega lastnega proizvoda – računalnika.

Franc Krizaj, Ljubljana

Delo, 2. julija

Pokojnina – tretjina plače

Tovariš Franc Pikl iz Radovljice je 2. 7. v sobotni prilogi Dela, v rubriki pp 29 priobčil tudi zame pomemben prispevek. Ker sta si najina primera domala enaka, naj mi tovariš Pikl dovoli, da bolj osvetlim nepravilnosti, o katerih piše. Kakšno je v resnici poigravanje z zakonito pridobljenimi pravicami starih upokojencev in izigravanje zakona o invalidsko-pokojniškem zavarovanju?

Tudi sam sem bil 1. 4. 1961 upokojen po tedaj veljavnem zakonu s polno starostno pokojnino za 36 let delovne dobe in 88-odstotno osnovo. Proti vsej logiki in zakonitosti pa sem 1. 1. 1965 postal predčasni upokojenec s pokojnino, znižano za 11 odstotkov. In to tedaj, ko – kot je tudi še danes – v Sloveniji še nismo imeli zakona o predčasnem upokojevanju. S tem je bil meni in drugim starih upokojencem v nasprotju z vsemi pravnimi normami zakon o 40 letih delovne dobe vsiljen za nazaj. In kaj se pravzaprav skriva v teh štiridesetih letih delovne dobe? S hkratnim skrajšanjem delovnega tedna za 6 ur in podaljšanjem polne delovne dobe za 5 let se aktivno delo na delovnem mestu ni podaljšalo niti za eno samo uro. Izračun pokaže, da delavec s 40 leti delovne dobe in 42-urnim delovnim tednom aktivno dela 87.360 ur, prav toliko ur pa je delal tudi delavec, ki ima 35 let delovne dobe z 48 urami na teden. Mnogi stari upokojenci pa smo morali delati vse dni v mesecu svojo delovno dobo in pred vojno tudi brez dopustov.

Seveda smo v pokojniški sklad prispevali od vsega zaslužka. Dejansko smo torej stari upokojenci precej več delali in tudi več prispevali v pokojniški sklad, kot deli in prispeva delavec, ki se danes upokoji s 40 leti delovne dobe.

Vse to je snovalcem zakona o invalidsko-pokojniškem zavarovanju brez dvoma dobro znano. Zato menim, da imam vsjo pravico za vse našete nepravilnosti dobiti javno pojasnilo odgovornih, če že, po vsej verjetnosti, ne morem pričakovati, da bi mi povrnili, za kar sem bil nezakonito oškodovan.

Ivan Česnik, Jesenice

SPOROČILO BRALCEM

Zaradi naraščajočega zanimanja bralcev, da bi v PP 29 – kot odmev na sestavke, objavljene v »Delu« – povedali svoja mnenja, stališča, pripombe, ugovore in predloge, je uredniški kolegij »Dela« sklenil, da prispevki v postnem predalu 29 v načelu ne smejo biti daljši od 4 tipkanih strani (120 tipkanih vrstic).

UREDNIŠTVO »DELA«

Delo, 11. avgusta

Festival drsi navzdol

K razlogom, ki vplivajo na manjši obisk poletnih prireditev v Krizankah, bi morda lahko dodali še dva. Prvega lahko iščemo v dobri kulturni potešenosti našega občinstva po izjemno bogati, enkratni prireditveni sezoni 1982/83, sezoni, ki je bila brez primere v kulturni zgodovini Ljubljane in Slovenije.

Drugi razlog za upadanje obiska pa tiči po mojem v zelo zanemarjenem videzu Krizank. Za prijetno doživljanje kulture je poleg dobro izbranega sporeda in dobrih izvajalcev – niti enega niti drugega ni bilo v letošnji sezoni na pretek – potrebno tudi primerno urejeno okolje. Današnji videz Krizank je daleč od tega, da bi bil zadovoljiv vsaj za srednje zahtevne gledalce. Nečistoča, ki postaja značilnost naše nekdanje »bele« Ljubljane, tudi ni prizanesla temu kulturnemu hramu. Notranja arhitektura gledališča je zelo problematična, dekoracija je cenena in površna. Povsod visi nekaj kablji, in kdo bi verjel, sredi poletnega gledališča so na nekaterih predstavah stale žičnate mreže, ki, vsaj meni, vselej vzbujajo negativne asociacije. Mimogrede – tudi tiste mreže na Prešernovi cesti poleg Moderne galerije so primer izrazito slabega okusa, ki grozi, da bo dokončno uničil nekaj enega najlepših predelov Ljubljane.

V Krizankah se predstave često selijo v Viteško dvorano, ki se je ob vročih poletnih dneh pokazala kot popolnoma neprimerna, pa tudi sicer po svojem videzu niti najmanj ne zadovoljuje.

Človek ima občutek, da organizatorjem poletnih prireditev v tekmi z uglednejšim kanarjem domom zmanjkuje poleta. Mislim, da bi bilo dobro, če bi za prihodnje prireditve zmogli več korajže.

Janez Pergar, Ljubljana

Delo, 4. in 20. avgusta

Bomo še pili sokove?

V odmevu na sestavek pod tem naslovom (dne 20. avgusta) se mi je vrnila neljuba računska pomota.

Zaradi velikega skoka dolarja glede na dinar v zadnjih mesecih se je tudi cena pšenice na svetovnem trgu (382 centov za bushel – 27,2 kg), preračunana v dinarje, povišala skoraj za 100 odstotkov v primerjavi z dinarsko ceno pred nekaj meseci. Tako velja danes kilogram uvožene pšenice 13 do 14 dinarjev in je letos torej razlika v ceni med domačo in uvoženo pšenico – preračunana po uradnem tečaju – precej manjša. Cena domače pšenice naj bi bila okrog 17 din. pri čemer pa seveda nekateri prekupovalci to cenno močno dvigajo.

Edo Rusberger, Ljubljana

Delo, 19. avgusta

Plamenica življenja pred startom

V prilogi Dela Radijski in televizijski programi za ta teden je v uvodniku Plamenica življenja pred startom napovedana dokumen-

tarna TV serija Zgodovina Slovencev v filmskih freskah režiserja Rudija Klariča. Iz pisanja je moči razbrati, da Rudi Klarič ni samo režiser, ampak tudi edini avtor serije, ki jo je snoval in oblikoval štiri leta. Za Klariča smo doslej gledalci vedeli, da je odlični dokumentarist, avtor dobrih filmskih reportaž. Nismo pa vedeli, da je tudi zgodovinar in da je tako zahtevno serijo, kot je zgodovina Slovencev, pa čeprav gre zgolj za »freske«, pripravil brez sodelovanja kateregakoli strokovnjaka s tega področja. Zato pa se mu je tudi zgodilo, da je pri naštevaniu zamejskih Slovencev (sodeč po prikazanem odlomku v zadnji oddaji 625) »pozabil« na porabske Slovence, ki žive v LR Madžarski. Čeprav jih je samo približno 5.000, so le Slovenci; v Porabju so od prve naselitve naših prednikov na sedanjem ozemlju in torej del prekmurjskih Slovencev. Bo Klarič v svoji seriji tako rad pozabil tudi na nas, prekmurske Slovence, kakor nas ljubljanska TV nasploh rada pozablja?

Jože Ternar, Murska Sobota

Delo, 18. avgusta

V tujino po nujna zdravila odslej brez plačila depozita

Zadnje čase nenehno govorimo o varčevanju, o povečanju storilnosti itn. Res je, da se tanjši kos kruha, ki ga reže proračun, najprej pozna v kulturi, zdravstvu in tistih dejavnostih, ki so odvisne ne le od podpore, ki jo družba za taka »negospodarska« prizidevanja odmeri, temveč predvsem od posluha in razumevanja, ki ga družba za te zadeve nasplohi ima. Najbrž se šele tu pokaže zrelost neke humane družbe in njena socialistična zavest. Mi Jugoslovani se kot dinamičen narod nagibljemo k rešitvam, ki vihrajo iz ene skrajnosti v drugo.

Kadar nam »milše zvezde sijejo« (morda si je že naš veliki pesnik pod tem predstavljaj posojila, kdo ve?), lahko vsak simulat, lenuh, gobeždač in prav v tekmovanju socialnega vedenja izrablja do onemoglosti vse socialne ugodnosti, ki so tako rekoč zastoj.

Ko pa pride sedem suhih let ali morda več se zna zgoditi, da bo resno, vendar se ozdraviljo bolan človek umrl po nepotrebnem. A ne kak dedek ali babica, ki sta z minulim delom dela družbi že vse, kar sta morala in mogla, temveč tudi kak maleček, ki bi se s pametjo, ali celo s pridnostjo lahko uspešno izkazal pozneje kot pošten samoupravljalec.

V Delu, z dne 18. 8. 1983, sem prebrala članek pod naslovom »V tujino po nujna zdravila odslej brez plačila depozita«.

Odlično preštudirano dopolnilo, ki nam je končno prineslo olajšanje, kot blagodejen dež po juljski vročini.

Sem popoln laik v medicini, še bolj pa v carini, zato si ne upam predlagati, da bi bilo enostavnejše, če bi prizadetim vse nujne pripomočke poslal kaj stric ali teta iz tujine (ali morda nečak zdomce ali kdorkoli že) na dom ali pa v bolnišnico kot carine oproščeno pošiljko. Tako bi odpadli številni konvulziji tovaršev zdravnikov (in doktorjev), ki bi se v tem času posvetili delu, za katerega so se izučili in pri katerem je pisanje potrdil le obrobna dejavnost.

Pogumno priznam, da smo lahko zelo srečni, ker je zadeva zelo praktična. Praktična ne le zaradi nabave zdravil ali ortopedskega pripomočka, ampak zaradi novega načina, da smo našli pot čez mejo depozita tudi za zdravstvene potrebe.

Depozit se mi je že splošno zdel nekaj misterioznega, saj nismo mogli ugotoviti, komu je najbolj v prid. Dokler se ga plačuje v dinarjih, ne more biti od njega kaj prida koristi, saj je znano, da je treba odsteti devize že za vsako reč, ki je sploh kaj vredna. A naše ljudstvo je »brihtno« in se bo znašlo kot že tolikokrat prej.

Potovanje v tujino pri več kot povprečni devizni kreditni sposobnosti naših občanov pomeni hkrati tudi nabavo kakega gumijastega tesnila za hidravlični sistem starega avtomobila. (Zavore so pomembna postavka v prometni varnosti!) Družina s šoloobveznimi otroki si lahko nabavi kako praktično in poceni učilo, saj se naglo približuje pričetek pouka. Za ženo oziroma mamico se najde kako zanesljivo kontracepcijsko sredstvo in zaloga tamponov, saj se nikoli ne ve, kdaj bo spet zmanjkalo domačih, obenem pa se kupi še zaloga zobne kreme za vso družino. Za poslasičico si šele privoščimo grgise kave, tablico čokolade in kako banano. Pa še kako nepomembno malenkost povrhu, ki bi jo ob boljši distribuciji in smotnejši preskrbi naše trgovine brez potrošniške histerije lahko kupil vsak Jugoslovane v svojem domačem kraju v prvi samoposrežbi na vogalu. Recimo puder za riko dojenčkov, ki ga zmanjka ravno takrat, ko je treba menjati zračnice pri traktoru.

Ljudje, najdite se! Vsakdo, ki ima doma ubogega invalida, npr. babico, ki si je polomila kolk, ali dedka z nadohu in si doma ne more nabaviti bergel, lastnega vozička ali preparata z učenim imenom, ga bo poslej lahko poslal v tujino. Če tega prizadeti ne zmore sam, ga bo nekdo na poti lahko spremljal. Če pa bi bolnik spomnila preveč trpel ali bi morebiti lahko celo umrl (o vsem tem bodo zdravniški konziliji morali razsojati), ga bomo lahko pustili doma in sli namesto njega v tujino reševal njegov osebnosti zdravstveni problem ter bomo s tem občutno razbremenili socialno zavarovanje.

Tisti, ki takih bolnikov v družini nimajo, ne bodo prikrajšani. Prav bo prišel vsak znanec ali neznanec, saj sorodstvo ni pogoj. V članku pa piše, da bolnik (ne konzilij) lahko pooblasti kogarkoli! Še iz otroških let imam bujno domišljijo, zato sklepam, da bo marsikdo pričel iskati svojega bolnika, ker so ljudje že od nekdaj pripravljeni nesebično pomagati bližnjemu v stiski. Prebrali bodo male oglase z motom: Sem na voljo najboljšemu ponudniku... Razvil se bo svojevrsten kontraband, ne s soljo kot dobrodušni Martin Krpan, ne z mamilii kot v Francoski zvezi, tudi ne več s kavo slabe kakovosti ki jo ponujajo naši sosede: Bosna – kafee namesto Spezial Wiener Mischung. Posebno iskan bo, recimo, težji diabetes, ki zahteva posebne injekcijske igle, ali rakomom, ki bi mu kak najnovejši interferonček vtil morda še kanček upanja. Pod srečno zvezdo rojeni bodo morda odkrili koga s sumom na skrivnostni AIDS in jo namesto njega mahnili čez mejo, kjer si bodo lahko priskrbeli strokovno literaturo, ki jo bodo lahko z dobičkom prodajali homocrotičnim osebam, ki imajo že brez tega dovolj problemov. Za ogrožene s karcinogenim hor-

Nadaljevanje na 18. strani

TEMA TEDNA: Poslovno bančništvo na razpotju?

Temeljnih bank je veliko, toda ali so vse sposobne spremljati gospodarstvo

Kaj je z vlogo našega poslovnega bančništva? Nekateri mislijo, da je bančništvo v dokaj resni krizi ali pa da že nekaj časa ne opravlja več svoje funkcije, saj posamezni podatki kažejo, da se učinkovitost bančnega sistema zmanjšuje. Tako imenovana sredstva prebivalstva so ob denarju iz primarne emisije poglavitni del bančnega denarja. Za poslovne banke smo svoj čas rekli, naj imajo za svoje članice predvsem razvojni pomen in naj spremljajo njihovo dolgoročno poslovanje. Vse kaže, da je prav slednjega vse manj in premalo, zato je nemara bolj razumljiva trditev, da se naše poslovne banke, razpršene v več kot 160 temeljnih bank v Jugoslaviji, vse bolj spreminjajo samo še v nekatere komercialne banke. Vzrokov za to je gotovo več, zato napovedujemo ponovno preoblikovanje bančnih sistemov, zakonske spremembe v bančnem delovanju ipd.

Že na nekaj bančnih zborih Ljubljanske banke – Združene banke so opozorili na številne težave, s katerimi se srečuje poslovno bančništvo, s tem pa tudi družbeno delo, ki je zateka v bančno okrilje. Združeno delo je temeljne banke ustanovilo, vendar se zdi, da članicam temeljnih bank tudi zdaj ni dosti laže kot prej, ko so banke ustanovile družbenopolitične skupnosti. Čeprav imajo na prvi pogled članice kar velike pristojnosti in možnosti pri odločanju o denarnih in posojilnih tokovih v svojih bankah. Zelo obrabljeno zvemi, da delavci v združenem delu res malo odločajo, ali pa sploh še ne, o teh pomembnih vprašanjih. Seveda, če ne gojimo pretiranega zaupanja v to, da njihovo vlogo dovolj učinkovito in vestno opravljajo člani bančnih izvršilnih odborov in delegati na posameznih bančnih zbiorih. Te trditve namreč še najbolj podkrepijo kar v samih bankah, kjer vse bolj glasno opozarjajo, da tudi sami nimajo več odločilne vloge, ker jim jo je s svojim povečanim vplivom zmanjšala Narodna banka Jugoslavije. O vsem tem je mogoče precej na široko razpravljati, zdaj verjeti temu, drugič dati bolj prav tudi napadam strani. Toda kaj ko nam prav takšno premetavanje besed in pristojnosti le malo koristi, vsaj dokler ne prinese kaj boljšega. O tem bi verjetno vedeli največ povedati v tistih organizacijah družbenega dela, ki bi jim bolj prav prišlo tudi kakšno nujno posojilo, vendar ga zaradi različnih vzrokov ne morejo dobiti. Pri tem jih namreč manj zanima, ali je za to kriva neustrezna denarno-posojilna politika (Narodne banke Jugoslavije) ali pa kar nezmogost domačih bank. Denar potrebujejo, da bi ga porabili, ne pa da modrujejo o tako rekoč globalnih vprašanjih denarnega sistema in politike na tem področju.

Vendar to ne pomeni, da ne bi kazalo tudi v prihodnje odločne nacetati nekaterih zelo aktualnih vprašanj, o katerih pa je bilo tudi doslej slišati kritične pomisleke. Zelo resno utegne odmevati misel, ki jo širijo tudi v Ljubljanski banki, češ da si ni zaživel niti mehanizem, s katerim bi preverjali, kolikšna je učinkovitost investiranja. Med drugim zato, ker družbeni kapital se nima realne cene. V bankah menijo, da zato v okviru posojilne in denarne politike prevladuje kvantitativno razdeljevanje posojil, medtem ko za merilo pri izbiri naložb manj uporabljajo ceno posojenih sredstev. Družbeni kapital se še naprej sorazmerno malo seli čez območje ali republiške meje, kar dodatno prispeva k temu, da še vedno lahko dokaj prebrčljivo govorimo o pretirani gospodarski avtarkiji tako v republiškem in nemara še bolj v podjetniškem pomenu. Med bistvene pripombe kaže pristeti ugotovitve, da se precejšen del v bankah zbranih in združenih sredstev struji zaradi različnih ukrepov kreditno-monetarne politike. Narodna banka Jugoslavije je že lani neposredno upravljala kar z 20 odstotki zbranih in pridobljenih bančnih sredstev (seveda delež denarja iz primarne emisije). Kot priznavajo v poslovnih bankah, pa do tega prihaja tudi zaradi precejšnje teritorialne razpršenosti temeljnih bank. Te imajo namreč zaradi »majhnosti« sorazmerno skromne posojilne zmoglosti, če ne uporabijo posojila iz primarne emisije. Zato je upravičena domneva, da v današnjem sistemu poslovnega bančništva nobena temeljna banka ne bi mogla deli zdržati brez posojil NBJ – zlasti če bi ta dosledno izvajala predpisane ukrepe proti bankam, ki postanejo nelikvidne ali plačilno nesposobne.

Iz vsega tega izhaja, da je bančna moč navidezna, čeprav jo bančnikom radi pripisujejo. Verjetno bo bolj držalo, da se temeljne banke poizkušajo denarnim predpisom Narodne banke prilagoditi tako, da bodo »odnesle čim bolj zdravo kožo«. Nekaj takega bi nedvomno lahko dejali ob dopustnem povečanju posojil. Banke namreč lahko tako imenovane neizkoriščene posojilne limite prenašajo, s tem pa posredno omilijo ta strogi ukrep Narodne banke Jugoslavije. Praktično to pomeni, da ga tudi izigrava. Vendar bankam tako bolj pomagajo gospodarstvu, želijo namreč posojil, kot pa sebi.

Naložbena posojila se realno zelo znižujejo

V združeni Ljubljanski banki so za zadnjih pet, šest let pretehtali nekatera denarna in posojilna gibanja v tem bančnem sistemu. Ugotovitve so verjetno precej skladne s tistimi, do katerih so se s podobnimi raziskavami dokopali tudi v drugih združenih bankah. Zato lahko temeljne ugotovitve za Ljubljansko banko v precejšnji meri veljajo tudi za druge bančne sisteme. Spoznanja jasno kažejo, kako se, denimo, v zadnjih letih zmanjšuje realni delež naložbenih posojil, spreminjajo pogoji gospodarjenja v bankah in s tem tudi v združenem delu.

Če povzamemo nekaj ugotovitev, kaže začetni s temeljnimi bančnim pomislekom. Bankam namreč denarno-posojilna politika določa zelo pomembne naloge pri uresničevanju programa dolgoročne gospodarske stabilizacije. Vendar jih te, tako trdijo, zaradi nedoslednosti s sprotni ekonomski politiki pravzaprav ne morejo uresničevati. To velja tudi za letos še

dročju, na drugi strani pa so številni tako imenovani selektivni nameni, ki imajo finančne picepce vendarle veliko bolj odprte. Težava je v tem, da je prednostnih namenov že zelo veliko, namesto da bi med temi pravočasno izbrali res tiste, ki zaslužijo svojo pozornost in pomoč.

Analiza denarnih in posojilnih gibanj dokazuje, da se nezadovoljivi rezultati gospodarjenja v prvih dveh letih tega srednjeročnega obdobja vse bolj odražajo tudi v poslovanju bank. Temeljni cilji, med drugim tudi zmanjševanje odvisnosti gospodarstva od bančnih posojil ter uveljavljanje združevanja dela in sredstev, se zato celo odmikajo, saj se npr. zadolženost gospodarstva pri bankah relativno celo povečuje. V bankah menijo, da ne zaradi delovanja bančnega sistema, temveč prej zaradi porušenih razmerij v delitvi družbenega proizvoda. Če tu ne bo bistvenih sprememb, lahko pričakujemo, da se bodo bančni krediti, ki jih najema gospodarstvo, še hitreje povečevali kot njegov denar v bankah.

Velik vpliv tečajnih razlik

Zanimivo je, kako se gibljejo v bankah združena, zbrana ali kako drugače pridobljena sredstva. V temeljnih bankah Ljubljanske banke, ki je vsaj za slovensko gospodarstvo odločilnega pomena, rasti teh sredstev v prvih štirih mesecih tega leta še naprej zastaja. Pri njenih temeljnih bankah s sedežem v Sloveniji so se v primerjavi s koncem lanskega leta

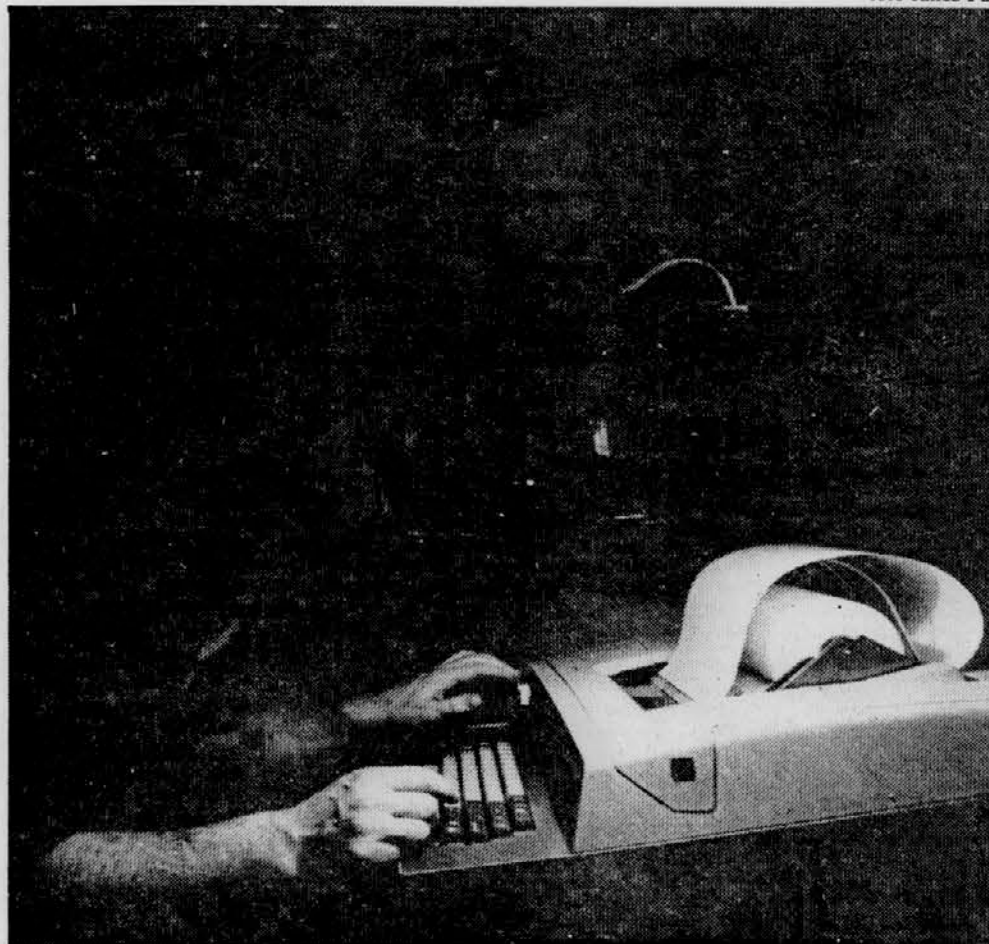
● **Leta 1982 je bilo 98 odstotkov investicijskih kreditov odobrenih za razvoj prednostnih dejavnosti, kar pa kaže, da je mogoče marsikatero naložbo začeti tudi samo zato, ker se je poprej znašlo na nekem prednostnem seznamu. To je nevzdržno, saj morajo pri odobravanju dopolnilnih sredstev za investicijske naložbe strogo upoštevati tudi določene prednosti, ki pa niso gospodarsko upravičene. V bankah menijo, da so se znašli v absurdnem položaju, ko morajo dati posojilo tudi za tako prednostno naložbo, za katero dvomijo, da bo lahko brez problemov vračala izposojeni denar. Tudi zaradi tega nekatere banke postajajo še skoraj »interne« banke za urejanje finančnih in razvojnih težav večjih organizacij združenega dela, kar pa na drugi strani potiska v neenakopraven položaj druge ozide, ki so člani teh bank, prav tako pa imajo tudi temeljne banke zaradi tega zelo različen položaj v okviru bančnega sistema združene banke.**

ta sredstva povečala za 8 odstotkov (oz. za 26.683 milijonov dinarjev). Toda dinarska sredstva so se povečala le za 934 milijonov dinarjev, v enakem lanskem obdobju pa za 10.791 milijonov dinarjev. Skoraj 97 odstotkov povečanja zneska gre pripisati povečanju dinarske protivednosti deviznih sredstev v bankah. Kako močan vpliv ima zmanjševanje vrednosti dinarja na obseg »knjižovodskih« bančnih sredstev, nemara najbolj dokazuje prav to, da so se devizne »zaloge« v njihovi izvorni devizni obliki od konca minulega leta v prvih štirih mesecih celo zmanjšale za 11 odstotkov.

Še naprej se tudi zmanjšuje strukturni delež sredstev gospodarskih organizacij, kar je značilno tudi za razmere v jugoslovanskem poslovnem bančništvu. To potrjuje napovedi, da se utegne že v drugem poletju likvidnost gospodarstva še bolj zmanjševati. Kot mislijo v Ljubljanski banki, je v gospodarstvu sicer še dovolj »bančnega« denarja, vendar se bo bolj pričakovane in eksplozivne emisije »komercialnega« denarja med gospodarskimi organizacijami. Verjetno se namreč ne more zgoditi, da bi gospodarstvo lahko prav na hitro v bankah povečalo svoje denarne vloge, saj po vseh podatkih njegova akumulativna sposobnost še vedno upada.

Pomemben del tako imenovanih neto sredstev bank predstavlja denar, ki ga ima v bankah prebivalstvo. Zaradi tega, kar zapolni večino dela še nekaj let sprejemamo svoje osebne dohodke na tekoče račune oziroma na hranilne knjižice, je težko ocenjevati, koliko ljudi je v resnici še varčujejo (če ne upoštevamo vsaj na krajši čas vezanih hranilnih vlog). Za bančno poslovanje je seveda najbolj pomembno, koliko denarja občanov lahko nameni za posojila gospodarstvu. Lani in nekaj minutih let se je delež sredstev prebivalstva pri temeljnih bankah Ljubljanske banke gibal med 18 in 22 odstotki, medtem ko se je letos konec aprila že dvignil na 24 odstotkov pri bankah s sedežem v Sloveniji, v celotni bilanci Ljubljanske banke-Združene banke pa ta delež dosega že celo 35 odstotkov. Čeprav se delež denarja prebivalstva v bančni bilanci zelo povečuje, pa le kaže ponoviti, da tudi pri tem ne moremo govoriti o realnem povečanju hranilnih vlog. Ta denar v bankah resda narašča s 60-odstotno letno stopnjo, vendar je treba velik del te rasti pripisati hitremu zmanjševanju vrednosti di-

foto Janez Pukšič

narja, medtem ko »dodatnega« dinarskega varčevanja praktično ni več. Bančnike zelo skrbi, ker se stopnja rasti tako imenovanih dolgoročnih sredstev uporabnikov družbenih sredstev tudi letos nenehno zmanjšuje. Če pa upoštevamo samo dolgoročna sredstva gospodarskih organizacij, zdajšnja neustrezna gibanja na tem področju kažejo, da utegne biti takega denarja ob koncu letošnjega leta nominalno kar za 7 do 8 odstotkov manj kot konec minulega leta. Kot pravijo, je temeljni razlog to, da je skromna akumulacija gospodarskih ozdov zdaj praktično skoraj v celoti namenjena za odplačila dolgov in se torej v banko vrača predvsem kot odplačilo posojil.

Zaradi tega je seveda pomemben velik delež, ki ga ima v bančni bilanci primarna emisija denarja oziroma sredstva Narodne banke Jugoslavije. Med zbranimi in združenimi sredstvi se že na splošno izrazitejše povečanje strukturi deleži sredstev bank in drugih finančnih organizacij. Vendar se je v okviru najbolj povečanje prav delež Narodne banke Jugoslavije. Medtem ko je še leta 1980 v Ljubljanski banki znašal 15,7 odstotka, je že lani dosegel 17,6 odstotka vseh sredstev v banki. Potem je tudi bolj razumljivo, zakaj monetarni posegi NBJ tako odločno vplivajo na delovanje poslovnih bank, saj te svojo

● **Gospodarstvo počasi porablja odobrena posojila, kar se večkrat dogaja celo takrat, ko gre za res pomembne stvari. Tako se že nekaj let dogaja, da velik del odobrenih investicijskih kreditov oziroma trans za tekoče leto porablja šele v naslednjem poslovnem letu. To seveda povzroča številne težave, zlasti pa je neprijetno, saj se družbene sredstva tako še počasneje obračajo. To povzroča podražitve in prekoračitve investicijskih stroškov in zakasnitve pri zagotavljanju novih proizvodnih zmogljivosti. Zanimivo je, da je tudi prednostno kreditno posojilo lani porabilo le 69 odstotkov za lani odobrenih posojil. Večje banke v tujini takih poslovnih neelastičnosti seveda nečijo in so se temu znale učinkovito upreti. Zato najemnikom posojil jasno povedo, da jih bodo kaznovala za neporabljeni del kredita ali pa obrestni obračunavajo že od dneva odobritve kredita. Bo kdo vzel resno namig z enega od bančnih zborov, da bi nekaj podobnega kazalo uvesti tudi pri nas?**

posojilno moč na drugi strani vse manj črpajo iz osnovnega vira, to je iz zbiranja denarja drugih.

V precejšnji soddvisni zvezi z zbiranjem denarja naj bi bilo tudi njegovo posojanje. Vendar tu kaže znova omeniti vsakoletno omejevanje bančnih posojil (razen za določene selektivne namene). V Ljubljanski banki so vsa posojila še do l. 1980 hitreje narasčala, kot se je povečeval denar v bankah. Odtlej se je položaj precej spremenil, kar zdaj pomeni, da imajo v bankah več denarja, kot ga sploh smejo posoditi. Zmanjšuje se zlasti delež dolgoročnih naložb, kar je povezano tudi z odloki Narodne banke Jugoslavije o ročnosti naložb, se pravi o tem, koliko kratkoročnih bančnih sredstev je mogoče uporabiti za dolgoročne naložbe.

Uporabniki družbenih sredstev so konec aprila 1981 med vsemi svojimi posojili še vedno nastopili 62 odstotkov posojil za dolgoročne naložbe, konec letošnjega aprila pa se

je ta delež že zmanjšal na 52 odstotkov. Gospodarske organizacije so se v letošnjem seštevku še malo slabše odrezale, saj so njihove dolgoročne naložbe konec aprila znašale le še 48 odstotkov glede na stanje vseh naložb. Skrbni nas lahko predvidimo to, da se tudi realni obseg dolgoročnih naložb neusmiljeno zmanjšuje – saj so, na primer, konec leta 1977 znašale tedanji 39.182 milijonov dinarjev, konec lanskega leta 100.453 milijonov dinarjev, maja letos pa 108.242 milijonov dinarjev. Toda če lanko vsoto preračunamo s pomočjo dogovorjenih deflatorjev, ugotovimo, da so lani v primerjavi z letom 1977 dolgoročne naložbe znašale le še 28.130 milijonov dinarjev. Tako so bile realno za 28,2 odstotka manjše kot tedaj. Dolgoročne naložbe so potemtakem izredno upadle zlasti po letu 1980, saj so bile tedaj realno za 16,3 odstotka večje kot l. 1977. Še slabši je položaj, če primerjamo samo bančni denar za dolgoročne naložbe gospodarskih organizacij z družbenega dela. S 37.644 milijonov dinarjev ob koncu 1977. leta, so ob koncu lanskega leta znašale 79.388 milijonov dinarjev (maja letos 85.595 milijonov dinarjev). Ob upoštevanju deflatorjev so tako lani glede na cene leta 1977 realno znašale le 22.231 milijonov dinarjev oziroma so bile skoraj za 41 odstotkov manjše kot leta 1977.

Drugeče rečeno, zelo restriktivna denarnoposojilna politika je začela učinkovati takoj po letu 1980, ko so praktično vse naložbe začele realno upadati. Kot je videti, je to posebej odjeknilo prav pri bankah v Sloveniji, kjer je realen obseg dolgoročnih naložb realno upadel v primerjavi z letom 1977 že kar 1980. leta.

To se nemara še najbolj pozna pri investicijskih naložbah (se pravi v objektih), o čemer priča nekajletno realno zniževanje njihove rasti. V Ljubljanski banki so tudi v letošnjih prvih petih mesecih za te naložbe dal sorazmerno malo denarja oz. se bančni delež zmanjšuje tudi pri teh naložbah. Za investicijske kredite so v prvih petih mesecih name-

● **O bodočem razvoju bančnega sistema bo gotovo še veliko razprav. Zapletena finančna gibanja, nesposobnost poslovnih bank, da ustrezajo svojim članicam tudi pri vseh njihovih potrebah, predvsem pa čedalje bolj določeno omejevanje posojilno-denarnih politik bodo nevedno vplivali, da se temeljni bančni sistem še bolj pripravi na nove razmere. Znano je, da v nekaterih družbenih bankah, se pravi bančnih sistemih, ki praviloma segajo v vse republike in avtonomni pokrajini (podobno kot združena Ljubljanska banka) že nekaj časa razpravljajo, kako bi se učinkoviteje organizirali. Eden od vzrokov za to je gotovo tudi izredna teritorialna razpršenost temeljnih bank, od katerih so nekatere pravzaprav res lokalnega pomena, vendar vselej zelo občutljivi za težave na tehnični. Zato kaže dati prav tistim, ki menijo, naj se preverjanje bančne organiziranosti ne izrodi v pogajanje o optimalnem številu temeljnih bank, temveč mora biti priložnost, da se ugotovi smotnost in učinkovitost vsakega bančnega sistema. Seveda pa razdrobljenost družbenih sredstev tudi ne bomo odpravili, če bomo samo prenikali meje teritorialne zaprtosti sredstev in temeljnih bank. Zato bo morala biti napovedana preobrazba bančnega sistema doli temeljitije in predvsem daljnosežnejše delo.**

nili 3.487 milijonov dinarjev, kar je glede na 10.297 milijonov dinarjev predračunske vrednosti letos odobrenih investicij le 33,9 odstotka. Položaj je nekoliko drugačen pri temeljnih bankah iz Slovenije, ki so pri predračunski vrednosti 6.563 milijonov namenile 2.919 milijonov dinarjev svojih posojil oz. 44,5 odstotka predračunske vrednosti. Udeležba bančnih kreditov na tem področju se sicer zmanjšuje, kar je na prvi pogled v skladu z družbenimi priporočili. Vendar v bankah opozarjajo, da gre za navidezno zmanjšanje bančnih sredstev v strukturi virov financira-

● **V bankah se zaradi omejenih možnosti pri plaširanju posojil vedno bolj postavlja vprašanje, ki je vzniknilo kmalu po uveljavitvi zelo povečanih pasivnih in aktivnih obrestnih mer. Ker je denar prebivalstva postal za banke drag (zlasti če se bodo ljudje še bolj odločali za bolj obrestovano dolgoročneje vezano varčevanje), bi ga torej morale enako drago posojati tudi gospodarstvu. Ker pa posojila dobivajo v glavnem samo še prednostne dejavnosti, za katere je obrestna stopnja dosti nižja, se dohodkovni položaj bank že začelja slabšati, tudi zaradi razlike med precej višjimi pasivnimi obrestmi in sorazmerno nizko povprečno obračunano obrestno mero. V Ljubljanski banki se namreč kljub zdajšnjim 30-odstotni splošni obrestni meri povprečna aktivna obrestna mera suče okoli 10 odstotkov.**

nja investicijskih naložb. Bolj namreč kaže upoštevati, da so se te naložbe realno razpolovile, restriktivna denarno posojilna politika pa večjih bančnih posegov niti ne dovoljuje. V bankah sicer govorijo posebej še o tistih investicijskih naložbah, ki jih uresničujemo tudi z dopolnilnimi bančnimi sredstvi. Vendar gre za sorazmerno ozek krog takih naložb, za določene prednostne namene. Takšne naložbe pa so v zadnjem času začele izrazito prevladovati. Med temi so banke iz Slovenije v prvih petih mesecih največ denarja namenile za izvozno usmerjene investicije in za naložbe v primarno kmetijstvo in ribištvo. V prvem primeru so glede na enako lanko obdobje svoja posojila nominalno povečale za 13 odstotkov, v drugem pa kar za 49 odstotkov. Vendar kaže pri tem upoštevati tudi dejanski obseg teh posojil. Tako se po kaže, da v strukturi letos odobrenih kreditov temeljnih bank LB v Sloveniji največji delež, to je 34,9 odstotka, odpade na izvozno usmerjene naložbe. Med temi pa so banke največja posojila odobrile Slovinski delovni organizaciji Slovenija vino za drugo fazo gradnje izvoznega terminala – 181,4 milijona dinarjev, za gradnjo novih term v Portorožu tozdu Hotel Palace – 130 milijonov din, kranski Planiki pa za povečanje proizvodnje športne obutve Adidas za izvoz – 118,2 milijona dinarjev. Na drugi strani so v tem obdobju največje posojilo sicer odobrili sozdu Petrol DO Zemeljski plan za financiranje primanjkljaja sredstev za odplačilo zapadlih tujih kreditov – 452,8 milijona dinarjev. To pa je tudi povzročilo, da so letos naložbe v infrastrukturo zajete v strukturi prednostnih naložb kar s 16,6 odstotka in imajo tako videz delež pri takih naložbah.

STOJAN ŽITKO

»... in tako...«

KMETIJSKA ZNANOST V PRAKSI

Raziskovalcev ne manjka, učinkov pa ni

Kmet, ki bo znal dobro pripraviti svojeto njivo za setev in ki bo znal izbrati takšno seme, ki bo, četudi dražje, obrodilo več in boljše, bo lahko pridelal zase in za druge mnogo več, kot če bi se oklepal starih, mnogokrat zastarelih navad. Tisti, ki bo kot živinorejec znal prislusniti nasvetom o sodobnejših metodah priraje, o prednostih, ki mu jih ta daje, bo lahko vzredil več živali in oddal več mesa, mleka. Tako bi lahko o uporabnosti znanja naštevati še naprej.

V vsakdanjem življenju je domala na vsakem koraku čutili, da je takšnega kmetijskega znanja še premalo, saj je razkorak med ponudbo in povpraševanjem še zelo velik, velike ke pa so zato tudi razlike v cenah te hrane. Zelo pogosto je slišati očitke, da so tisti, ki bi morali poskrbeti za odkrivanje novega v kmetijstvu in za prenos naprednejšega v prakso, padli na izpitu. »Imamo dosti znanstvenoraziskovalnih ustanov, tudi raziskovalcev imamo dovolj, ni pa pravih rezultatov, ki naj bi se kazali v praksi, v pospeševanju kmetijske pridelave,« je nedavno v pogovoru z novinarji Dela dejal Milan Knežević, predsednik slovenskega komiteja za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. V svoji oceni znanstvenoraziskovalnega dela na področju kmetijstva je takrat tudi dejal, da je to precej razbitno, nepovezano in da pravzaprav negospodarno ravnanje z denarjem, ki je namenjen temu delu. Čeprav ni zanikal prispevka znanosti v razvijanju našega kmetijstva ter sploh pridelave hrane, pa po njegovem rezultati v praksi vendar niso takšni, da bi lahko bili z njimi zadovoljni.

Resnico o tem, kakšna je pri nas povezovala kmetijske znanosti s prakso, kako se znanstveno raziskovalne ustanove vključujejo v družbeno prizadevanja za večjo pridelavo hrane, smo skušali poiskati na kmetijskem inštitutu Slovenije, ki prav letos praznuje 85-letnico delovanja, in ki je pravzaprav osrednja slovenska kmetijska znanstveno raziskovalna ustanova. S svojimi osmimi enotami (zavodi za poljedelstvo in semenarstvo, za živinorejo, za sadjarstvo in vinogradništvo, za varstvo rastlin, za mehanizacijo kmetijstva,

za ekonomiko kmetijstva, centralnim laboratorijem in skupnimi službami) in z nekaj več kot sto zaposlenimi je ta ustanova brez dvoma pomembno vplivala na razvoj slovenskega kmetijstva. Na njej se je »izšlo« kar precej znanstvenih in strokovnih delavcev, ki danes prenašajo svoje znanje in izkušnje študentom na fakultetah ali pa so kot znanstveniki zaposleni v drugih znanstveno raziskovalnih ustanovah.

»V zadnjih nekaj letih se naše delo kar dobro povezuje s kmetijsko pridelavo. Zato, ker je v osrednje vseh družbenih prizadevanj za razvoj spet prišla kmetijska pridelava in ker ne dajemo več tolikšnega poudarka predvsem organizacijskim oblikam v pridelovanju hrane. In kadar je v osrednju proizvodnja, tudi znanost oziroma znanstveno raziskovalno delo najde pravo področje svojega dela,« ugotavlja Slavko Gliha, direktor Kmetijskega inštituta Slovenije.

Krivo da vsa vprašanja, zakaj ne pridelamo več hrane na domačih tleh, zakaj pridelovalci ne znajo, nočejo ali ne morejo izboljšati svojega dela, bi danes preprosto in na prvi pogled tudi dokaj logično radi pripisali nedelu ali še boljše neustreznemu delu tistih, ki bi pravzaprav morali biti gonilna sila vsakega razvoja – strokovnjakov. Pri tem pa kajpada radi pozabljamo, da so razmere, kakršne imamo danes v našem kmetijstvu, pravzaprav samo posledica neenakomernega družbenega in gospodarskega razvoja. »Pred desetimi leti je bilo kmetijstvo nujno zlo tega razvoja, češ, saj smo vendar industrijska dežela. Danes je vsaj bolj ali manj jasno, da brez dobrega zastavljenega kmetijske politike, dobre razvojnega, brez dobrih pospeševalcev, ki sodobna dognanja lahko prenašajo v prakso, ne gre več. In vseboj jasno je tudi, da zaradi tega znanost ni in tudi nikoli ne bi smela biti namenjena sama sebi.«

Davek za to preteklo obdobje, ko je bila domaća pamet zastopljena in ko je bil naš razvoj »preveč trgovsko naraven in ko je bilo najvažnejše vprašanje, kako kupovati na Zahodu, namesto da bi se usmerili k čim boljši izrabi lastnega znanja,« kot pravi Slavko Gliha, je kajpak velik. Zato bo potrebno tudi precej več časa, da bomo ob ponovnem odkrivanju svojih sposobnosti (tudi znanstvenoraziskovalnih) popravili bilanco kmetijske pridelave.

Znanost mora dajati informacije in mora širiti področje znanega na račun neznanega, zato ji, kot pravi Slavko Gliha, vsako ideološko uokvirjanje, zlasti še v kmetijstvu, močno zožuje prostor, po drugi strani pa je res, da ji je v tem primeru odvzeta tudi odgovornost. Zato, kako bo pripravljena zemlja, kakšno bo seme, kako bodo izpeljani vsi najbolj primerni agrotehnični ukrepi, vse tisto torej, od česar je odvisna višina in kakovost pridelka pa naj bi ob dobro zastavljenem in tudi izpeljanem znanstvenem (strokovnem) delu bili odgovorni vsi, ki jih to delo kakorkoli povezuje. Strokovne ugotovitve in priporočila bodo namreč v praksi opredmeteni le, če bodo imeli prav vsi dobro odnos do dela, če ne bodo površni. »Če ni vestnosti, je še tako

dober sistem dela slab,« pravi Slavko Gliha in dodaja, da smo v Sloveniji tudi na tem področju že napravili korak naprej. »Hektarski pridelki pri pšenici na primer rastejo. Če smo še nekaj let nazaj ugotavljali, da so hektarski pridelki pšenice v Sloveniji slabši od povprečnih v Jugoslaviji, smo letos lahko videli, da smo to povprečje presegli. Zanimivo in za naše znanstveno raziskovalno delo seveda spodbudno je, da imajo na primer kmetije mnogo boljše pšenice, kot so jo imeli pred 10 leti. Zato, ker so jo mnogi po večletnem premoru začeli na novo sejati, ker upoštevajo vsa strokovna navodila in se držijo agrotehničnih ukrepov. Prav zaradi tega je bila tudi zelo koristna akcija za večjo pridelavo pšenice, ki smo jo pod okriljem republiškega komiteja za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano začeli pred dvesta letoma. Kmetijska politika je nastopila kot organizator akcije, kot povezovalac vseh členov v pridelovanju hrane. In to je dobro.«

Čeprav je razkorak med že znanim in uresničnim zlasti v kmetijstvu pri nas še zelo velik in da bodo morali velik del bremena odgovornosti za to, da bodo ugotovitve strokovnjakov prenešene in opredmetene v praksi, pa ne bi smeli pozabljati, da je močna ovira za hitrejši napredek našega kmetijstva tudi velika razdrobljenost zemlje. »Nobene znanstvene ugotovitve ne bodo pomagale k razvoju, če ne bomo imeli takih njiv, da se bo na njih lahko obrnil kombajn,« zatrjuje direktor slovenskega kmetijskega inštituta in dodaja, da bo le zadostno število ljudi v neposredni pospeševalni službi zmoglo »zdraviljenje bolnikov na 900.000 hektarh razdrobljene kmetijske zemlje«. 30 do 40 tisoč čistih oziroma potencialno čistih kmetij, kolikor naj bi jih bilo zdaj v Sloveniji, ima v povprečju le 5,5 hektara zemlje. »Zato ni čudno, če nam predstavlja defenzionalizacija v kmetijstvu tako veliko težavo, če imamo zaradi razdrobljenosti različne tipe mešanih kmetij in če v času slabših gospodarskih razmer kot posledica pomankljajev blaga v naše kmetijstvo vtihtaplja tudi že dolgo preživeto značilno naturalno gospodarstvo.«

Ob spoznanju, da moramo pridelati čim več hrane na čim bolj gospodarn način, je zato potrebno narediti vse tisto, kar bo spodbujalo znanstveno raziskovalno delo in ki bo hkrati tudi zagotavljalo, da bodo rezultati uporab-

V štirih znanstvenoraziskovalnih ustanovah, ki jih ima Slovenija na področju pridelovanja hrane, je skupno zaposlenih 215 znanstvenikov-raziskovalcev. Po podatkih raziskovalne skupnosti, jih dela največ, in sicer 72 na področju veterinarstva, sledijo pa: živinoreja s 47, živitvo in poljedelstvo s 30, sadjarstvo s 11 in vinogradništvo z 9 registriranimi znanstvenimi raziskovalci.

nih raziskav zaživel v praksi. Če nam bo to, kljub morebiti večjim stroškom (za usposabljanje večjega števila strokovnjakov in na račun večjega zaposlovanja ppspeševalcev), uspelo, bo to samo dokaz več, da se tudi v praksi spreminjajo odnosi do kmetijstva in v kmetijstvu sploh.

MARIJETA ŠOŠTARIČ

PORTRET TEDNA

Pavla Štern

Za svet med Peco, Pohorjem in Dravo ni težko najti lepših besed, saj ti narava sama ponuja obilico navdihov. Toda deželo spoznaš po ljudeh in na Koroskem niso redki tisti, ki dajejo življenje utesnjenim dolinam in razprostranim zaselkom po hribih. Stoletja ohranjajo slovenske domačije in pojoča govorica gotovo ne more zamreti, kajti držala je vse hude pritlike in obdobja. Rod, ki je zmogel vse tegobe, je gotovo klen in prihodnosti se mu ni treba bati. V Jamnici, ki se razteza vse do Sentanela, katerega že dolgo poznamo kot eno redkih turističnih vasi na Slovenskem, se skorajda vsakdo ustavi pri Korosu. Tako po domače pravijo kmetiji, na kateri gospodarita Pavla in Franci Štern.

To pot nam gospodinja Pavla gotovo ne bo zamerila domačnosti, da se ji približamo kar z imenom, kajti za vse, ki preživljajo počitnice in dopuste, je preprosto Pavla; tista, ki v ranem jutru zmore postoriti vse pri prasičih, čez dan pa s kuhinjskimi dobrotami in čebljanjem poteši še najbolj zahtevnega gosta, ki je bil v nekem oddaljenem mestu slišal za kmečki turizem.

Z možem sta se že pred desetimi leti odločila za urejanje kmetije in o kmečkem turizmu so takrat precej govorili. Pri temeljni organizaciji kooperantov ravenskega gozdnega gospodarstva so takrat ponujali kredite in odločila sta se. Naglica za nobeno stvar ni dobra, tako je njun kmečki turizem prav zaživel šele pred dobrimi tremi leti. Najprej je bilo treba obnoviti hleve, kajti kmetija, katero so zasnovali moževi predniki, premore 44 hektarov površin. Polovica odpade na gozd, za živinorejsko usmeritev pa ostaja še vedno dovolj pašnikov, travnikov, in njiv, čeprav so površine na 700 in več metrih nadmorske višine. Pavla se je primožila na kmetijo iz sosedstva. Če je v družini 10 otrok in okoli hiše bore malo zemlje, se je pač treba podati v dolino. To je bilo včasih, ko so bili pisarniški poklici še kar v časih in odločila se je za administrativno šolo. Štiri leta je sedela za pisalnim strojem na Ravnah na Koroskem in pravi čudež je bil, ko je povedala, da odhaja na kmetijo. Kmetovanje pred sedemnajstimi leti, ko se je poročila, ni bilo posebej obetavno.

Na dolino ni bilo težko pozabiti, kajti z možem sta imela pač preveč dela, da bi razmišljala o preteklosti. Pri Korosu ponudijo danes gostom sedem dvoposteljnih sob. V dveh poletnih mesecih se le tu in tam pripeti, da je kakšna prazna. Julij in avgust sta za Pavlo meseca, ko ni časa za odhiti, še posebej ne zato, ker sta za vsa dela pri hiši z možem sama. Zadnje tri tedne jima je pri drobnih stvareh pomagal dvanaestletni nečak, kajti dekle, s katerim sta se bila dogovorila za pomoč, se je zapostila v dolini, na gospodinjinjnih ramedih pa je ostalo seveda nekaj več bremena. Pavla pravi, da zmore vse opravke zavojo tega, ker je priden tudi mož, ki ima sicer največ dela v hlevu, kjer redijo plemenske telice in mlado govedo. Čeprav skorajda vso hrano pridelajo doma, je le treba vsak drugi dan skočiti v dolino po nakupih. To je vselej Francijeva zadolžitev. Bolj tiho je še dodala, da ji letos priskoči na pomoč še pri urejanju sob.

Med pogovorom so se z domačega štedilnika širile prijetne vonjave, tu in tam pa se je oglašal kateri izmed gostov. Nekdo je iz hladilnika odnesel hladno pijačo, drugi je segel po silcu žganja. Vsem so vsa vrata odprta in največkrat vsak sam zabeleži, koliko si je privoščil.

»Ko pride gost prvič k hiši, mu povemo, da pri nas ne zaklepamo vrat. Vsi smo ena sama družina in če ne bi bilo tako, potem zganjanje turizma na domaciji ne bi imelo nobenega smisla,« je pripovedovala sogovornica. Med tem je eden od gostov prišel povprašat, kaj bodo naredili s čebulo, ki se suši zunaj, kajti zbiral so se deževni oblaki. Kasneje, ko je pričelo rostiti, je Pavlin novi pomočnik prekinil s kosilom in naredil tisti del posla, ki si ga je sam izbral. Svetlolaša gospodinja nam je povedala, da večina gostov kaže precejšnjo zagnanost za delo. Vsakdo si poišče tisto, kar zmore; priključeno je sušenje, pomoč na njivi ali vrto, skorajda nihče se ne sramuje prijti v roke meto. Nekateri si dajejo opravkov s sekanjem drv, v pomoč pa so ji gostje tudi pri pobiranju sadja. Med tistimi, ki preživljajo dopust pri Korosu, niso redki, ki so jih obiskali že lani, ali pa že leto prej. To pomeni, da so zadovoljni, še posebej pa, da ne smejo oditi razočarani.

DANILO UTENKAR

Gostje prihajajo z najrazličnejših koncev. Obiskujejo jih Ljubljanci, Mariborčani, Celjani, Zagrebčani, Novosadčani, Sarajevčani in tudi sosedov z avstrijske strani ne manjka. Zdi se, da je tako pestremu izboru dopustnikov težko ustreči. Svetujejo jim izlete v bližnjo okolico, kjer je moč preizkusiti gobarsko srečo, ali pa nabrati veliko jagod, malin, borovnic in brusnic. Veliko se jih odloči za obisk Prežihovine, prek gora se podajo v Logarsko dolino, marsikoga pa zamika tudi vzpon na Peco. Nekaterim pomeni največ potep po bližnjih kmetijah in pogovor s hribovci, ki so se že dolgo tega navadili na mestne obkvalce, kajti spoznali so, da prihajajo ljudje, ki imajo na deželi korenine.

Pavla Štern je prepričana, da možnosti, ki jih ponujajo kmetije, se zdalec nismo izkoristili. Seveda pa tudi doda, da se povsod turizma ne bodo šli. Se najbolje je pri hišah, kjer je na voljo precej pridnih rok. Najprej mora zaživeti kmetija, sicer se kaj lahko pripeti, da naredimo slabo gostilno, teh pa je dovolj že v dolini, kajne? Obiskovalci, ki se ustavijo pri Korosu minogrede, včasih nočejo razumeti, da ni mogoče pogostiti skupine, če si sredi vsakdanjih opravil. Pavla pravi, da se je bolje zameriti na pragu kot za mizo. Menda ga ne bi našli, ki bi šel z njihove domačije nezadovoljen, kajti dobiti iz kuhinje resnično ne zmanjka. Kako bi pozabili tisti pravi rženi kruh, ki med zobmi še malce zaškrti, pa ajdove žgance, kislo mleko, murkovo omako, gobje dobrote in kpinik, ki ga drugod več ne poznajo? Pozabiti ni moč tistega lepega Pavlinega vezenja in pletenja, s katerim si daje opravku pozno jeseni in pozimi, ko ni pri hiši gostov. Se dolgo po slovesu z domačijo te spremlja njena podoba, cvetoči »ganki« in vselej vedri Pavlin obraz. Hvaležen si za iskrova zaupanje, ko se spomniš, kako hudomušno pove, da jo je bil mož Franci, slab teden pred poroko, previdno pobaral, če sploh zna kuhati.

Pavlini gostje odhajajo z Jamnice, polni doživetij, bogatejši za spoznanja, ki so jih morda kdaj nosili v sebi, pa so jih v vsakdanjem vrvežu pozabili.

DANILO UTENKAR

LOČITVE IN STANOVANJA

Kako iz okov razvezanih zakonov

Po stezi, bogato posuti z rižem in cvetjem in z obvezno popotnico »zvestobe do groba«, vsako leto hiti pred maticarja in v življenje v dvoje v Sloveniji kakih 13 tisoč povprečno 24 let starih nevest in tri leta starejših ženinov. Že čez nekaj časa, po statističnih poročilih je to pet ali deset let, jih dva tisoč ali kar vsak šesti par odvihra na sodišče; terja ločitev. Odločitev za razvezo prinese veliko tegob, celo neresljivih problemov. Največji med njimi je prav gotovo stanovanjski.

Seveda je prevajanje statističnega jezika tudi ne nekoliko problematično opravilo; kot vselej, ko se ne merijo in tehtajo metri, litri ali kilogrami, ampak ljudje in njihove usode. Pa tudi ko jih nekako le prevedemo v številke in odstotke – navsezadnje se v določenem obdobju na sodiščih razveže toliko in toliko ljudi – se ocene o tem, kako velik je v resnici ta problem, precej razlikujejo. So mnenja, ki govorijo o pravi epidemiji ločitev. To pa bi bila vse prej kot lahka bolezen družbe. Težko bi namreč našli drugačen skupni imenovalce za razbite družine in osebnostno razrvane ljudi, ki najbrž tudi pri delu, vsaj v določenem obdobju ne morejo biti kaj prida uspešni, ter položaj otrok, mlađoletni delikvenci in slabšem uspehu šolarjev v takih družinah.

Nekateri strokovnjaki s tega področja pravijo, da vsaka razveza zakonske zveze avtomatično še ne pomeni razbitja družine. Tako kot se razvija splošna kulturna raven, se kljub razvezam ohranjajo roditeljske zveze in za otroke posledice razvez niso tako usodne.

Vendar ko ta optimistična razmišljanja primerjamo s tem, koliko zakoncev se pred razvezo v resnici sporazume o vseh najbolj pomembnih posledicah tega koraka, torej o vzgoji in varstvu nepreskrbljenih otrok oziroma nepreskrbljenega zakonca, delitvi skupnega premoženja in o imetniški stanovanjske pravice, lahko ugotovimo, da ta splošna kulturna raven očitno le še ni na kdo več kako zaviljivi višini. Le kakim osmim odstotkom zakoncev uspe speljati razvezo po sporazumni poti.

Nekateri sicer menijo, da naj pri sporazumnih razvezah ne bi od zakoncev terjali, da

zadostita prav vsem zahtevam (torej dogovoru glede vzdrževanja otrok in stanovanja). Vendar drugi temu dovolj glasno ugovarjajo, češ če sta se zakonca že odločila za sporazumno razvezo, naj kar sama za vselej uredita vse te najpomembnejše stvari iz njune zakonske zveze.

Po svoje je zgovoren tudi podatek, kako redko so uspešni pravni poskusi na centrih za socialno delo. Seveda pa se takoj postavi vprašanje, kdaj je sploh umestno govoriti o uspešnem pravnem poskusu. Je to le takrat, ko se sprta zakonca pobotata in umakneta vloga za razvezo? Nemara pa je uspeh tudi v tem, če sprevidata, da se je pametneje raziti po človeško in dostojanstveno.

Nič več pranja umazanega perila, pa vendar...

A naj bo kakorkoli že, pranja umazanega perila na sodiščih res ni več toliko kot v preteklosti. Vsi najrazličnejši razlogi so zajeti v splošni formulaciji o »odtujitvi zakoncev«, sodišče pa se ne spuša v tehtanje čimne ali možne krivde za potrpane zakonske vezi. Ugotavlja le, ali gre za resnično tolikšno razmazanost zakona, da njuna zveza nikakor ni več mogoča. In vendar na sodiščih niso nič manj ogorčeni boji za delež na premoženju (za katerega zakon privedeva, da sta ga prispevala zakonca vsak do polovice, dokazati pa se želj drugično razmerje) in naposled je najpomembnejši boj za otroke in stanovanje. To dvoje je seveda zelo tesno povezano. Sodišča najpogosteje, v 90 odstotkih primerov, otroka, posebej mlajšega, prisodi materi. Mnenja, naj bi otroka došli očetu, morajo strokovni delavci socialnega skrbstva veliko bolj utemeljevati. Tako je tudi logična posledica, da ostane v prejšnjem skupnem stanovanju najpogosteje mati z otrokom. Bivšemu možu pa je treba, kot terja zakon, zagotoviti najnujnejše pogoje za bivanje. Je to določilo, ki je po zadnji spremembi zakona o stanovanjskih razmerjih lanske jeseni, ostalo urejeno tako, kot je bilo že prej. Dolgo pa je kazalo, da tega ne bo več in da bi se bivši mož

Število razvez povsod po svetu narašča, vendar seveda naraščajo tudi zakonske zveze in število prebivalstva. Tako naj bi bil podatek, da v Jugoslaviji razpade vsak osmi zakon, v Sloveniji pa vsak šesti pravzaprav pomirjujoč.

lahko po hitrem postopku znašel s kovčki na cesti. Prevladal je torej humanejši pristop, saj je navsezadnje potrebno vsakomur, ki se ga pristno izseli zagotoviti vsaj najpotrebnejše prostore, razen, seveda če gre za izpraznitev nasilno vseljenega stanovanja. Tam, denimo v Srbiji, kjer tega določila niso tako opredeljena, so zdaj v veliki zadregi, ko morajo problem nekako skozi stranska vrata vpeljati v zakon o stanovanjskih razmerjih. Pa premišljajo, denimo, koliko in kako naj bivša žena, ki je ostala v stanovanju v določenih okoliščinah prispeva delo stanarine za bivšega moža, ko pa hkrati on njej plačuje prispevek za vzdrževanje otrok, če jih imata itd.

Nevzdržno življenje v dvoje tudi po razvezi

Slovenska zakonodaja s tega področja, pa naj gre za zakon o zakonski zvezi in družinskih

razmerjih ali stanovanjska razmerja je, kot pravijo sodniki, še kar dobro urejena. Včasih se zdi, da je v njej kljub vsemu, da so jo nedolgo tega spremenili še kar nekaj luknenj in nekateri jih znajo spretno izkoristiti. Zakonci se denimo navidez ločijo in so potem na moč velikodušni, ko gre za razdelitev stanovanja, kadar je prostora preveč. Po drugi strani so primeri, ko ljudje navidezno in prave ločitve spretno izrabljajo pri plačevanju oskrbnih v vrtih in ugotavljanju dohodka na člana družin »samohranik«.

Vendar so to zanemarljivi problemi v primerjavi z resničnimi stiskami, kaj stiskami, pravimi tragedijami ločenih družin, ko je po črkah zakona treba iskati najpotrebnejše nadomestne prostore. Seveda zakon tega izrecno ne terja od

OKROGLA MIZA: Letošnji izvoz

Uradniki krojijo gospodarstvo

Letošnje izvozne načrte bomo izpolnili, če le zaradi težav z domačim ali uvoženim blagom za reprodukcijo ne bo prevelikih motenj v proizvodnji. Če imamo velike izvozne obveznosti, naj nam družba pusti odstotek ali dva deviznega dotoka, da bomo z njim delali, kar bomo hoteli, in da nam zaradi drobnarij proizvodnja ne bo stala. Pogoje gospodarjenja bi sploh morali spremeniti bolj v prid gospodarstva in izvoznikov. Toda kdo iz gospodarstva sploh lahko vpliva na to?

Z nadzorovanjem in primerjavo cen so naj-več izgubili dobri izdelovalci, saj imata dobra in slaba kakovost zdaj doma enako ceno. Drugače je v izvozu. Zato ni pomembno samo, koliko je kdo izvozil, ampak tudi, za kakšno ceno je izvažal. To so med drugim poudarili naši sogovorniki na pogovoru o trenutni zunanjetrgovinski problematiki. Pogovarjali smo se s Tonetom Krašovec, glavnim direktorjem KPO sozid Iskra, Jožem Stanič, predsednikom KPO sozid Iskra, Jožem Staničem, podpredsednikom začasnega KPO sozid Iskra, in Janezom Zihertom, glavnim direktorjem Modne konfekcije Kroj iz Škofje Loke. Z Dela so sodelovali Igor Guzelj, Jože Petrovič, Ivan Vidic in Vesna Bertonec-Popit, ki je pogovor pripravila za objavo.

DELO: Kako ste letos izvažali do zdaj in kaj od izvoza pričakujete do konca leta?

KRAŠOVEC: V prvem polletju je imel Uniles 38 milijonov dolarjev izvoza, odtoka deviz pa je bilo za nekaj manj kot 10 milijonov dolarjev. Za nas ta pozitivni devizni učinek ni razveseljeval. Četudi na dolar uvoza izvozimo za 3,8 dolarja, imamo težave z uvozom re-produkcijskega materiala. Slovenska lesna industrija skoraj 80 odstotkov svojega izvoza ustvari na konvertibilnih območjih, jugoslovanska pa 46 odstotkov. Pričakujemo, da bomo v Unileu letošnji izvozni načrt uresničili. Razlika med konvertibilnim izvozom in uvozom bo večja, kot smo načrtovali. Pomembno je, da ponovno oživlja prodaja v ZDA in da je prve take znake čutiti tudi v Evropi in v Avstraliji, ki je za nas še dokaj nov trg. Težave pa imamo pri izvoznih

nafta, zlasti v Iraku in Libiji. Kljub temu pričakujemo, da bomo na konvertibilno območje izvozili za 12 ali 13 odstotkov več kot lani. Uniles se ni veliko zadolževal v tujini. Pri 38 milijonih dolarjev deviznega dotoka smo za odplačilo zapadlih posojil plačali milijon dolarjev, prav toliko pa moramo še do konca leta. Naši delavci od tega nimajo veliko. Povprečni osebni dohodek je okoli 15 tisoč dinarjev. Morali bi biti bolj produktivni. To pa ne bo mogoče, dokler ne bomo mogli vsaj 5 do 8 odstotkov deviznega dotoka porabiti za uvoz opreme. Marsikatero opremo sicer že delamo doma. Toda strojno opremo za lesno industrijo dela lesna industrija, ne pa strojna.

ZIHERL: V tekstilni industriji zadnja leta povečujemo izvoz. Res pa je, da se slovenski tekstilci in tekstilci iz drugih republik večkrat najdemo na različnih straneh. Nam je konvertibilni izvoz zakon, v drugih republikah pa je enakovreden s klirinskim. V Kroju je 387 zaposlenih in letos bomo imeli okoli 500 milijonov dinarjev celotnega prihodka, od česar bo slaba tretjina od konvertibilnega izvoza. Lani smo imeli za 1,3 milijona dolarjev izvoza, letos ga bomo imeli nekaj več kot poldrug milijon dolarjev. Računamo, da bomo izvozni načrt preslegli za 20 odstotkov, uvoznega načrta pa ne uresničili.

LASIČ: Iskra letos za zdaj še zaostaja za izvoznim načrtom, toda manj kot v prejšnjih letih. Vedno smo velik del izvoza dosegli v avgustu. Huje je, da se nam zaradi slabe preskrbe z domačimi reprodukcijskimi materiali zatika v proizvodnji. V večini primerov ne moremo več nadoknaditi takih zastojev. Če pozneje že dobimo nov posel, kupcev za-mudno vračuna v ceno. Najhuje je z bakrom, aluminijem, pa tudi z železom.

DELO: Čemu pripisujete te težave?

LASIČ: Svetovne cene so marsikje višje od domačih in proizvajalci surovin v resnici izvažajo vse, kar lahko. Tako izvažajo tudi baker. Drugi vzrok je devizno in naložbeno izsiljevanje, ne samo s cenami. Boro moramo odstopati ne le devize, ampak celo čisti izvoz.

DELO: Se vam zdi, da se ti pritiski povečujejo ali morda postopoma le upadajo?

LASIČ: Pričakovali smo, da jih bo manj. Pa jih ni. Zato je pri določenih proizvodnih programih, zlasti tistih, ki potrebujejo več bakra, aluminija, črne metalurgije, na primer pri izvozu motorjev in avtoelektrike, to že vpliva na izvoz. Če se bo to še dvakrat ali trikrat ponovilo tudi v drugem polletju, izvoznega plana ne bomo dosegli.

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje načrtuje za letos okoli 95 milijonov dolarjev izvoza. V sedmih mesecih smo načrt izpolnili 57-odstotno. 88 odstotkov tega izvoza, ki ga je 90 odstotkov konvertibilnega, so ustvarili v velenjskem Gorenju, 12 odstotkov pa so ustvarile druge članice sozida. Imamo velike težave z reprodukcijskim blagom, z domačim in uvoženim. Zato s stroh-otnimi napori vzdržujemo izvoz. Gorenje ima tudi velike devizne obveznosti do tujine.

DELO: Če primerjamo elektronsko indu-

STANIČ: Gorenje nač

foto: Miko Kranjc

razlikami. Če nam bo voda tekla v grlo, bomo vzel tudi ta posojila. Raje pa bi jih vzeli za naše porabnike v reprodukciji verigi. Če že damo od vsake 3,8 dolarja 2,8 dolarja državi, potem nam naj zaupajo, da bi vzeli posojila, na primer, za kemično industrijo. Povejte pa, kako naj cariniki vedo, koliko je v čevlju, ki gre v izvoz, kvadratnih centimetrov usnja, ki gre na poskebe v tistem, ki gre na madžarski, italijanski ali sovjetski trg. Sami sebi grenimo življenje z vedno novimi izmišljotinami.

DELO: V Ljubljani banki so zadnje novinarjem razlagali, da je večina strahov in ovir, ki jih vidi gospodarstvo, ali neupravičena ali pa že odpravljena.

LASIC: Ker vidimo edino možnost, da si zagotovimo reprodukcijski material iz uvoza, smo se zanimali za ta posojila. Od vseh posojil so z Nemci najdlje. Toda prvo vlogo so dali zavarovalnici Hermes, brez katere ni posojila, šele 24. julija. Vse zmerjanje gospodarstva, tudi prek časopisov, je bilo tako neupravičeno. Gospodarstvo razen okvirnih pogovov ni vedelo nič in podrobnosti še danes ne pozna. Tudi za Ljubljansko banko ne vem, ali je pred 14 dnevi vedela, kako naj dela. Sami smo dosegli, da je šel nas prvi zahtevek k Hermesu. Tudi tuji dajalci kreditov se šele uče. Medtem ko vemo, za kaj gre pri teh posojilih, izvedbe ne znamo izpeljati. Tako kot so se lotili teh del, se v zunanji trgovini ne dela. Namesto da bi rekli, kdor je vzel dolar posojila, naj toliko in toliko vrne, hočejo posojilo zavarovati z goro papirjev. Mogoče jih je strah pred izkrivljanjem, toda če moraš imeti za to, da nekaj uvoziš, goro papirjev, to pomeni, da smo zgradili sistem omejevanja uvoza s papirji. Organizacije se temu prilagodijo. En uradnik več, pa napiše nov papir. Iskra, ki izvaža 250 milijonov dolarjev, ima v izvozu zaposlenih 250 ljudi, uvoza ima pol manj pa se z njim ukvarja dvakrat toliko ljudi in se bolj so obremenjeni.

STANIČ: Pod takimi pogoji bomo ta posojila lahko koristili le simbolično.

KRAŠOVEC: Vsa ta blagovna posojila bomo v Jugoslaviji najbrž porabili pod pritiskom, da jih moramo porabiti. Potem bo cilj administracije, ki hoče zdaj dosledno nadzorovati vsak vijak, padel v vodo in posojilo bo dobil tudi tisti, ki ne bo izvažal.

LASIC: Pri blagovnih posojilih je slabo tudi to, da so njihovi nosilci določene banke. Pri tistih, ki so ali bodo stalno blokirane, ne bomo iskali posojil. Raje ne bomo dobili posojil iz Skandinavije, ker je za to pooblašena ena od bank, ki je nenehno blokirana.

STANIČ: Kar zadeva blagovne kredite, je položaj Gorenja še bolj zapleten. Nimamo hišne banke. Naše dinarsko poslovanje gre prek velenske banke, devizno poslovanje pa prek Gospodarske banke. Tako tudi za navadna blagovna posojila ne moremo dobiti jamstva. Glede na to, da so bančna posojila omejena, se lahko zgodi, da v naslednjih mesecih materiala ne bomo mogli več plačevati. Ne vemo, kako bomo v naslednjih mesecih popadali predvsem s sprotnim denarjem.

DELO: Ko prebiramo jugoslovanski tisk, se zdi, kot bi pripravljali tla za zaspeg deviz gospodarstva.

KRAŠOVEC: Čestija deviz bi pomenila samo dodatno destimulacijo izvoza, dodatno prikrivanje tega, kdo izvaža na Vzhod in kdo na Zahod, in popolno brisanje neto deviznega učinka.

DELO: Nekateri pravijo, da to zahtevajo zunanji kreditorji. Prej so pa govorili, da ti niso bili zadovoljni s spremembami našega deviznega zakona, češ da je s krčenjem deviznih pravic, ki jih imajo izvozniki, ne-spodobno vplival na izvoz. Če iščemo povezavo med obema razlagama, se lahko vprašamo: ali so v tujini spremenili pogled ali pa se pri nas nekateri, ki bi jim bilo to všeč, tako izgovarjali.

KRAŠOVEC: Naših zunanjih kreditorjev ne razumem. S takimi pritiski objektivno uvažajo centralna planske sisteme v državah dolž-

foto: Miko Kranjc

nicah. Dolgoročno to pomeni, da se bodo namesto spodbujanja tržne konkurence in odprtosti v svet znašli obkroženi z dolžniki, katerih gospodarstva bodo čedalje bolj državno regulirana.

DELO: Kaj pa lahko rečemo o naši gospodarski politiki? Nekateri pravijo, da dovolj spodbuja izvoz, ker dopušča drsenje dinarja. Drugi trdijo, da samo drsenje ni dovolj, in tretji, da z njim delajo izvozu pravzaprav slabo uslugo.

STANIČ: Tečaj dinarja je Gorenju veliko prinesel, čeprav nas ta tečaj zaradi velikih dolgov tudi tepe. Toda večkrat ne vemo, kako bi zastavili stvari, ko ni jasno, s koliko devizami bomo razpolagali. Gospodarstvo je pravzaprav zelo vitalno, če dela in izvaža ob tem, ko se mu pogoji poslovanja v enem letu štirinast ali petkrat spremenijo.

ZIHERL: Lansko jesen smo morali kupiti železno blagajno, ker smo imeli za 120 milijonov dinarjev menic. Toda ko smo jih nesli v banko, jih je službenka razdelila na štiri kupčke in povedala, da avalov drugih bank, menic zagrebške in splitske banke, ne sprejemajo. Vzel so samo tiste, ki so imele avale prave banke, in od 120 milijonov dinarjev smo dobili vsega 12 milijonov dinarjev. Tisti, ki so menice izdali, pa niso bili kaznovani.

KRAŠOVEC: Tečaj gotovo nekaj pomeni. Res pa je tudi, da marsičesa, kar velja, ne izvajamo. Naša gospodarska kriza je, vsaj v tolikšni meri pravno moralne narave, kot je gospodarska. Enake težave imamo z zunanjo kot z notranjo likvidnostjo. Če bi spoštovali zakone upniško-dolžniških razmerij, ne bi imeli z notranjo plačilno zmoglostjo nobenih težav. Nikamor ne bomo prišli, če kupljenega blaga ne bomo plačevali, izposojenega ne vračali, porabljalji tuje, ne svoje itd. Zgovorjamo se na zgodovinske, tradicionalne, verske vplive. Toda katera glavni trih ver v Jugoslaviji je kdaj učila: ne vrni denarja. Kupi blago in ga ne plačaj. Ukradi drugemu in porabi. Niti ena. Stabilizacijskega programa ne bomo mogli izpeljati, če ne bomo spoštovali zakonov, pogodb, sporazumov.

DELO: Menite torej, da na tem področju ni nobenih premikov na bolje?

KRAŠOVEC: Ne bi si upal reči, da je kaj bolje. Čeprav gre mnogokrat za nepremisljenost. Dogovorimo se, na primer, za izvozne spodbude, pa če tri mesece zatem, ko bi jih bilo treba izplačati, ugotovijo, da zanje ni denarja.

Tudi menice so vedno manj vredne.

LASIC: Sprejeli smo vrsto ukrepov, ki jih zato, ker jih ne moremo izvajati, najprej kršimo, potem pa popravimo nazaj na staro. Nenehna negotovost je izjemno škodljiva. Iskra kupuje blago za drugo leto, pa ne vemo, kako ga bomo plačali in uvozili. Vemo pa, vsaj v 80 odstotkih, kaj bomo prihodnje leto delali.

KRAŠOVEC: Bojim se, da predlagatelji ukrepov gospodarske politike ne vedo, kakšne bodo razmere v prihodnjem letu. Tudi drugo leto brez dodatnih tujih kreditov ne bo šlo.

KRAŠOVEC: Naših zunanjih kreditorjev ne razumem. S takimi pritiski objektivno uvažajo centralna planske sisteme v državah dolž-

Federico Fellini

»Postaval sem po vogalih in gledal, kako se vrti svet in kako se vrti film,« je rekel Fellini, ki je začel snemati. Potem je po scenariju, ki sta ga že pred leti na dušek napisala s Toniom Guerru, posnel to potovanje na celuloidnem traku, katerega odlomke smo imeli priložnost videti v studiu za sinhroniziranje, kjer smo Maestru pomagali vaditi srbske glasove jugoslovanskih in italijanskih priložnostnih igralcev.

Na ladji, ki je izplula iz »neapeljskega pristanišča« v Cincittia – ladja iz kulis in prekrasno morje iz kaširanega papirja – je odplula proti Jadranskemu morju v zgodnje poletje 1914 edla opernega sveta – pevec, melomanov, novinarjev, skladateljev, ljubiteljev, mecenov. Upokojeni vedno pijani novinar – igra ga Freddy Jones – je vsak dan sproti seznanjal elitno družbo z dogajanjem po svetu, ki ga je prenašal skozi filter vinskih hlapov in svoje bujne, poklicno neuravnotežene domišljije.

»Stanko, to zveni kot vojna napoved!« je s fingiranim obupom vzklilni Fellini.

»Srbski nacionalisti« zavzeli ladjo

Učna ura srbsčine v studiu za sinhroniziranje v rimski Cincittia je bila eno izmed zadnjih dejanj pri nastajanju najnovejšega Fellinijevega filma »La nave vas« (Ladja plove). Snemanje so pripravljali tri leta, opravili so ga v treh mesecih, od pomladi do zdaj pa so končali tudi montažo in zvočno sinhroniziranje. »V tem filmu nastopa pravi babilon igralcev,« pravi Maestru. »Govorijo najrazličnejše jezike in nujno se je bilo torej treba zateči k sinhroniziranju.« Fellini je znan po tem, da nerad dela dvakrat z istimi igralci. Mastrotianini, ki ga je spremljal od »Sladkega življenja« do »Mesta ženske«, je častna izjema. V novem filmu prave glavne vloge ni, na krovu Fellinijeve ladje se mota okrog sto igralcev, od Angela Freddya Jonesa ... do »srbskih nacionalistov«.

Sinhronizirajo torej vse in tudi mnoga slavna imena na premieri ne bodo torej prepoznala lastnega glasu. ... Preprosto zato, ker ne bo njihov. Da o »srbskih nacionalistih« niti ne govorimo. Njih ne bi prepoznala lastna mati.

»Tisti mornar, ki je pravkar vstal in se pretegnel, zdaj vzklizne svojemu prijatelju: glej,

križarka!« se oglasi Maestro. »Kako srbsko ime potrebujemo ...«

»Marko?«

»Ne, Marko zveni preveč italijansko ...«

»Raje, kot da bi razlagali zgodbo o kraljeviu Marku, Ponudimo Petra ... Torej Pero ... Ampak križarka ... kako se že reče po srbsko križarka ...? Maestru, ki vsakega italijanskega igralca najprej vpraša, s katerega konca je doma, se niti ne sanja, da ima ta dan za učitelja srbsčine Slovenca, ki se je vtihtopil v studio kot srbski nacionalist, da bi videl mojstra pri delu. »Križarka, križarka ... Krstari-ca? Ne ... Oklopnjača?« Mislil zbegano sviga jo od ene besede do druge.

»Maestro, kaj se vam ne zdi, da bi bilo bolje reči kar bojna ladja.« Poskusimo. »To so vendar preprosti ljudje, ki ne ločijo križarke od fregate.« To sem mu že včeraj poskušal dopovedati,« nevede priskoči na pomoč »Riccardio, Riccardio Cucciola, igralce, ki vodi sinhroniziranje.

»Ne, ne, to je terorist, on že ve,« prekine debato Fellini. »Dobro obveščen terorist.« tiho zamomlja Livia, ki jo je bil Maestro malo prej pozdravil s sopkom cmokajočih poljubčev preko zvočnika.

»No, kako se reče križarka po srbsko?« Naravnost udari Maestro.

»Oklopnjača!« ustretili kot iz topa.

»Oklopnjača ... Oklopčica ...« Pogled v slovar je pozneje pokazal, da smo se izognili katastrofi. Toda v filmu je oklopnjača princ-sla razdejanje. Fellinijeva ladja se med gme-njem avstrijskih kanonov potopi in trupa italijanske in srednjeevropske elite letе v zrak skupaj z udi informiranih teroristov.

Fellini si sproti izmišlja

Toda »La nave vas« ni samo film o zatonu neke dobe. Je tudi in pravzaprav predvsem film o današnjem svetu, o človeku, ki ga bombardirajo z vseh strani z informacijami, ki so tako napihnjene, predelane in predstavljene, da ljudje nazadnje ne vedo več, kaj se v resnici dogaja okrog njega in skorajda »pri-čakuje katastrofo«, kot pravi Fellini, katastrofo, ki bi ponovno vzpostavila ravnosteto.

S tem naj bi se bil film končal. Toda Fellini ne bi bil Fellini, ko ne bi bil ponovno presnetel gledalca. Od enega izmed njegovih sodelavcev smo izvedeli skrbno varovano skrivnost: na koncu se na platno pokaže zakulisje s papirnatim morjem in križarko iz lepence, z igralci in seveda samim Maestrom. Maestru se je zdaj konec preveč črnogled – ali pa si je zgolj privoščil majhno čarovnjiko, trik iz nevi-dnega sveta, ki ga v zasebnem življenju tako privlači.

Domisljuje Felliniju ne zmanjka. Tudi med sinhroniziranjem je vedno znova spreminjal dialog in si izmišljal nove stavke. »Kaj bom morala reči jaz po srbsko?« je nekoliko za-skrbljeno vprašala italijanska igralka, ki je poprej skoraj skrivnostno in sramežljivo obse-meno povedala, da je bila rojena »tam čez«, namreč tam, kjer govorijo srbsko. »Riccardio« je nemočno razširil roke. »Kaj pa vem,« je rekel napol nejevoljno napol občudujoče. »On je edinstven tudi po tem, da si vse sproti izmišlja.« Počakati bo torej treba do 10. sep-tembra, ko bodo film prvič pokazali zunaj konkurence na beneškem festivalu.

ANDREJ NOVAK

HOLLYWOOD V ZADREGI

Križanci računalnikov in bomb

NEW YORK, avgusta – Holly-woodska frizerka je prestrašena pobeignila iz študija, ko je zagleda-la, kaj je masker naredil iz igralca, katerega bi morala počesati: izbu-ljene oči na obrazu, polnem braz-gotin, odprtih ran in opeklin.

Masker Michael Westmore, ki je za svoje delo že dobil največje filmske nagrade, pa je mnenja, da se mu je maska še posebej posre-čila: igralec igra vlogo žrtve radioaktivnega žarčenja po jedrski vojni v filmu, ki ga pri-pravlja televizijska mreža American Broad-casting Corporation. Filmi na temo jedrske vojne so nedvomno prišli v modo, kot bi lahko dejali. V zadnjih 18 mesecih je televizi-ja prikazala tri takšne filme, v hollywoodskih študijih so pred kratkim dokončali dva, sne-majo pa jih še devet. Tokratni ameriški družbi se odziva na ta »jedrski filmski val« ogorčeno, približno tako kot hollywoodska frizerka.

Razlogi za ogorčenje so različni. Še posebej se je Pentagon jezil na avtorje nedavnega filma »Vojne igre«, v katerem nadarjen, pa malce čudaški deček spravi človeštvo na rob tretje svetovne vojne tako, da s svojim roč-nim računalnikom prode do vojaških super-računalniških strojev, razmeščenih globoko pod goro Cheyene, in zaukaže ono znano odštevanje do trenutka, ko naj bi rakete z jedrskim tovorom izletele iz betonskih silo-sov. Ni skrivnost, da so generali jezno zavrnili kakršnokoli sodelovanje, ko so jim avtorji pokazali filmski scenarij: pravijo, da niso ho-teli okoli tega zganjati večjega hrupa in filmu s tem delati reklamo. Vojski namreč trdijo, da se kaj takega ne bi moglo zgoditi ne iz tehničnih ne iz drugih razlogov: odločitve o tem, ali bodo rakete izstreljene, ni zaupana računalniku, temveč zgolj predsedniku. Ne-kateri bolj zlobni kritiki pa so pripomnili, brž ko so si ogledali film, da so menda Pentagon še bolj razjezili tisti prizori, v katerih se ofi-cirji nečesto pokoravati ukazom računalnikov.

NEZADRŽNI VZPON W. CLARKA

Mogočni predsednikov svetovalec

Ko je William P. Clark v začetku leta 1982 na položaju vplivnega predsednikovega svetovalca za varnostna vprašanja zamenjal v podkupovalno afero vpletenega Richarda Allena, je bilo o njem zanesljivo znano samo to, da dotlej v življenju ni ne študiral ne delal nič takega, kar bi bilo v zvezi z razmišljanjem o strateških vpraša-njih ameriške zunanje politike. Njegovo priporočilo: Bil je Reaga-novo oko in uho hkrati.

»Nekateri senatorji so pokali od ogroženja, drugi so padali iz ene zadrege v drugo,« je komentator ocenil Clarkov nastop pred sen-atno komisijo, ki bi morala predsednikove predlog proučiti in ga potrditi. V zgodovini tradicionalnih senatnih izpraševanj je bilo Clarkovo menda enkratni dogodek: s pojmi, kot so popuščanje napetosti in »tretji svet«, sploh ni bil seznanjen, na vprašanje, kdo sta ministrska predsednika Zimbabveja in Južne Afrike, je odgovoril, da »bi moral ugibati«. Ni vedel povedati, v kateri zahodnoevropski državi je odpor proti novemu jedrskemu oboroževanju najmočnejši, na zlobno vpraša-nje o tem, ali naj ZDA priznajo Tajvan, je odgovoril, da bi bilo »zelo nevarno, če bi o tem imel osebo mnenje«. Senatorjem je kot dokaz o sposobnostih za delo, ki naj bi ga opravljali, navedel, da je v petdesetih letih delal v protibevračevalni službi v Nemčiji, da je kot predstavnik nekega podjetja predaval o smučarskih vezeh v Salzburgu in da ima ženo češkega rodu.

»Instinktivna konservativnost«

»Razorožujočo odkritosrčnost« je po mne-nju naklonjenega tiska pokazal kandidat, ko je šlo za oceno o njegovem znanju, kar si je pomenilo, da ga ni posebno motilo, če so si ljudje pulili lase, ko so slišali, kdo bo v veliki meri sooblikoval svetovno politiko. Motilo ni navsezadnje niti predsednika Reagana, ravno narobe, zato ker so Clarkovi pogledi na svet razorožujoče preprosti in se v »instinktivni konservativnosti« povsem prekrivajo s pred-sednikovimi, je postal kandidat za ta mogočni in tako želeni položaj v Beli hiši. Pogledi kalifornijskega farmerskega bogataša (z

in kažejo več samostojnosti ter človeških last-nosti, kot je poveljstvu povšeči.

V razpravah, ki jih je film sprožil, je zmagala ugotovitev, da gre za fantazijo in da se kaj podobnega v resničnem življenju ne bi moglo zgoditi.

Podvig »skupine 414«

Razprav, ki jih je spodbudila ta filmska fan-tazija, še niti ni bilo konec, ko je resnično življenje postreglo z novimi razlogi, ki so opravičevali dvome o trditvi, da se nihče ne more nepoklican vmešati v tuje računalnike. Pred nekaj tedni so agente zvezne policije prišli v stanovanje nekega fanta v Milwau-keeuju v državi Wisconsin in njemu in staršem predlagali, da se pogodijo: naj pove, v katere računalnike vse se je »vpletal« po vsej Ame-riki, pa ga ne bodo kazensko preganjali.

Izkazalo se je, da je »skupina 414«, ki je dobila ime po klični telefonski številki mesta, za zabavo posegala v delovanje računalnikov po vsej Ameriki, tudi v računalnike jedrskega laboratorija v Los Alamosu v državi Novi Mehiki in newyorškega centra Sloan-Ketter-ring, najbolj znamenite ameriške bolnišnice za rakaste bolnike. Sedemnajstletni Neal Pa-trick, kateremu so predlagali takšno pogod-bo, je povedal, da je s petimi ali šestimi vrstniki, dijakali višjih razredov srednje šole, »posegale« v kakih 50 do 60 računalnikov po vsej Ameriki in Kanadi tako, da so uganili šifre, nekakšen ključ, ki odpira vrata. Potem pa so se večinoma kratkočasili s tem, da so računalniku zaukazali, naj se igra z njimi nekakšno igro. Kaže, da je bil v skupini junak dneva tisti, ki se mu je posrečilo »odpreti« vrata do več računalnikov. Tudi potem, ko so v bolnišnici Sloan-Kettering odkrili, da njih-ov računalnik sprejema nenavadne nočne obiskovalce, in ko so celo zaprosili, naj jim neznanci tega več ne počno, saj bi to utegnilo ogroziti zdravljenje hudih bolnikov, fantje niso opustili svoje igre. Zvezna policija pa se je lotila preiskave šele, ko se je izkazalo, da ima računalnik v še posebej tajnem državnem laboratoriju v Los Alamosu ponoči opraviti z nepoklicanimi neznanci.

Amerika se je med javno razpravo, ki se je vnela o tem, razdelila na dva pola. Nekateri mislijo, da so vse to samo nedolžne otroške igre elektronskega časa, podobne tistim, ki so jih imeli fantje v petdesetih letih, ko so vžiga-li automobile s povezovanjem žic. Toda veči-na opozarja, da je ameriška družba postala vse bolj ranljiva, saj je vedno bolj odvisna od računalnikov. Državni funkcionarji pa so po-hiteli z izjavami, da takšne otroške ali kakrš-nekoli druge igre menda v računalniški mreži, po kateri krožijo podatki, ki zadevajo var-nost, niso možne. Trdijo, da so te vrste infor-macije šifrirane in da krožijo po vezeh, od katerih ni mogoče prek telefonskih linij, kot so to počeli fantje iz Milwaukeea.

Sporni film »Vojne igre« je prav zaradi takš-nega naključja postal še bolj prepričljiv – fantič, glavni junak v filmu se kratkočas-i s tujimi računalniki in sproži vrsto dogodkov, ti vodijo do jedrskega spopada šele tedaj, ko naleti na skrivnostnega računalniški sistem, ki noče imeti opravka z njim. Dečku iz filma se posreči rešiti problem in razbiti šifro skriv-nostnega računalnika.

Toda razne podobne dogodke zdaj v Ameriki gledajo v popolnoma novi luči. Drugačni se

jim zdijo znani upori, ki so jih novembra 1979 in junija 1980 naredili računalniki s sporočili, da je prišlo do jedrskega napada na ZDA. To napako so popravili s posredo-vanjem človeka, vendar je vprašanje, ali bo to mogoče tudi v prihodnje, ko bo tehnologi-ja oborožene tekme prislila v celosti, da vode-ne vojne zaupata računalnikom. Svet utegne povsem po naključju in nehoti zabresti v hude težave, kar se je pokazalo prejšnji me-sec, ko so topovi ameriškega vojnega ladjevja ob kalifornijski obali na vajah na ukaz raču-nalnikov streljali, na srečo brez posledic, na mehiško trgovsko ladjo namesto na čisto dru-go stran. Težava torej ni zgolj v prihodnji poroki računalnika z jedrsko bombo: raču-nalnik je že v zakonski zvezi z raznimi drugi-mi orožji.

Kje najti srečen konec?

Ko se razvema o tem razprava, so televizij-ske mreže v Hollywoodu v hudih skrbih: po-čni strani tekmujejo med seboj, kdo bo bolje spravil v denar izredno naglo naraščajočo nemirnost ameriške javnosti zaradi jedr-skega orožja, po drugi strani pa se boje ob-tožb, da širijo preplah. Na kratke povedano, iščejo rešitev po hollywoodnem receptu za vse teme: veliko vzemirnostim, vendar z zanesljivim srednjim koncem. Gledalcem so pri sreči srečni konci, producentje in drugi filmski ljudje pa imajo radi srečno občinstvo.

Toda z bombo take vrste si ni lahko zamisliti happyenda. Vendar brez tega, kot kažejo izkušnje televizijske mreže National Broad-casting Corporation, ne gre. Ta televizijska mreža je svoj nedavni film »Posebni bilteni« o jedrskem terorizmu končala tako, da je »uni-čila« Charleston v južni Carolini. Film so kar na 31 koncih pretrgali z opozorilom občin-stvu, da gre za fantazijo in ne za resničen dogodek. Kaže, da so se bali, da se ne bi ponovila znana radijska oddaja, ki je Orson Wells leta 1940 pognal Newyorčane v množič-nen beg z dramatično znanega romana o invaziji Marsovcov. Toda nič ni pomagalo: to je bila najmanj gledana oddaja v tednu, gle-dalci so v nezasišeni številu in izredno ostro obsili televizijski studio s protesti, oglaševalci, najvažnejši del občinstva, pa so zavzeli grozeče stališče.

To se zdaj dogaja televizijski mreži ABC, ki končuje film, ob katerega maskah se je tako prestrašila hollywoodska frizerka.

Film je menda že končan, toda televizija odlasla prikazovanje, dokler ne prodra časa, namenjenega za reklame. Kaže, da gre stvar težko v promet. Kot je dejal funkcionar ene od »naftnih sester«, »Mar naj bi delali rekla-mo v takšnem filmu! Gledalci bi za delo skle-pali, da je Mobil Oil tako ali drugače povezan s pripravami na jedrsko vojno.« Producent je iz enih razlogov že med snemanjem nagnal režiserja, ki je »preveč čisto gledal na to temo«, kot je povedal. Toda kako gledati na takšno temo, kot je jedrska vojna? Komaj so se menda uprli zahtevam predsednika televi-zijske mreže ABC, da bi se film končal z prizorom, v katerem naj bi preživeli par za-ljubljencev stopal sončnemu zahodu naspro-ti, srečno se držeč za roke.

Uganka ostaja, ali bodo ta film prikazali in kdaj in kakšen srečen konec si bodo izmislili producenti devetih drugih filmov na temo jedrske vojne, ki jih še snemajo.

DRAGIŠA BOŠKOVAR

WILLIAM P. CLARK

njo politiko«. Zunanjeja ministra Shultz je v vrsti odločitev potisnil vstran, na številna mesta odgovornih ustvarjalcev ameriške poli-tike je postavil (se močno zavzel za) svoje ljudi, s številnim »zelo konservativnim in slo-bo intelektualno zasedenim štabom« (ham-burški Die Zeit) skribi, da prihajajo do izraza »močna« stališča. Predvsem pa se ravna po načelu, da je treba predsedniku dati prilož-nost, da je tak, kot je,« kar pomeni, da s svojimi svetovalci ne gladi štrlečih konic, temveč jih še bolj poudarja.

V analizah dosedanjega dela se svetovalec Clark kaže kot človek, ki je prepričal pred-sednika o nujnosti »dokazovanja moči« v Srednji Ameriki, njegova zamisel so tudi naj-

večji vojaški manevri v tem delu sveta, o katerih se ni z nikomeric posvetoval in si je zato nakopal nezaupljivost pri obeh stran-kah v kongresu. Zagovarjal je podporo na-sprotnikov nikaragovske revolucionarne vla-de, ki z omejitvijo sosednjega Salvadorja in Kostarke napadajo Nikaragvo, in odobril je ne preveč skrito tajno aktivnost CIA na tem območju (neuspeh je doživel prejšnji mesec, ko je predstavniški dom zavrnil zahtevo po posvečanju sredstev za tajne obveščevalne operacije). Na njegovo pobudo so zamenjali Thomasa Endersa, dolgoletnega diplomata v tem delu sveta in nekdanjega jastreba, toda v zadnjem času za dialog zavzetega funkcionar-ja zunanjeja ministrstva, da ne bi motil »trde« srednjeameriške mešanice teorije do-min in teorije o gorjaci. S tem da je za naslednika posebnega odposlanca na Bliz-njem vzhodu Habiba imenoval svojega zaup-nika McFarlana, so v njegovih rokah tudi vse niti bližnjeevropskega razpletja. Podpiral je imenovanje zelo nezkušenega in razorožiti v bistvu nenaklonjenega Kennetha Adelman-na, ko se je razvnela bitka za položaj vodje ameriškega urada za razorožitev, ker se je prejšnji vodja Eugene Rostow preveč zavze-val za kompromise. Znan je, da je prikrital na predsednika, naj zaostri gospodarske odnose s Sovjetsko zvezo, bil je za spopad z zahodnoevropskimi zavezniki, ko je šlo za sibirski plinovod (ZDA so se morale pozneje omejitvam odpovedati). Pripravil je predse-dnikov govor, v katerem je napovedal prihodnost ameriškega oboroževanja v vsej polji. Poznavalci trdijo, da podpira predsednikov kompleks negotovosti ali, kot pravi komenta-tor Reston, prepričan je, da »so vse ame-riške težave na voljo ideološki in teatralni od-govori.«

Svetovalec Clark računa s konsenzom o konservativnih vrednotah v obeh domovih kongresa in v velikem delu javnosti. Ker pa čas mineva in uspehov v zunanji politiki z novo staro strategijo ni bilo, zapletla pa so se razmerja med zunanje-političnimi dejanji in predsednikovimi notranje-političnimi priori-tetami, ima Clarkova skupina v zadnjem času več težav v iskanju podpore za svoj politiko (v širši krog somišljenikov prištevajo še obrambnega ministra Weinbergerja in pred-stavnico v Združenih narodih Kirkpatrickovo). Spor z zunanjim ministrom Shultzom se je poglobil in kongresniki so postali nezaup-ljivi zlasti zaradi hitrega vpletanja v držav-ljenjske spopade v Srednji Ameriki.

Glavna opora Clarkovega položaja je dej-stvo, da se povsem strinja z enim izmed naj-boj trdnih prepričanj predsednika Reagana, namreč, da je bil izvoljen zato, da bi temeljito spremenil politiko do druge supersile (od Ni-xona preko Forda do Carterja). Za Clarka je bilo zadnje desetletje »obdobje zanikanja ameriških koristi«, razorožitve, logični proi-zvod odločitve o mirolnem tekmovanju iz obdobja popuščanja napetosti, je zanj samo sredstvo, »s katerim je mogoče odpraviti sov-jetsko premoč«.

Ameriški dnevniki New York Times meni, da so mnogi vzemirjeni zaradi Clarkovega ne-motnega vzpona in v javnosti so čedalje pogostejše dileme o tem, kakšno naj bo raze-merje med ciljem in sredstvom. Vprašanje o tem, kako naj ZDA vplivajo na dogajanja zunaj, je »bilo sporno, kot je bilo po zadevi z ugrabitvijo talcev v Iranu«.

MOJCA DRČAR-MURKO

TRI LETA PO POLISKEM
AVGUSTULahko bi
bilo tudi
drugače...

Ena od spornih tem, ki so bile izraz naraščanja napetosti v drugi polovici letošnjega avgusta, je bilo tudi vprašanje – brez dvoma ključno, ker zadeva verodostojnost poljskih oblastvenih struktur – ali so oblasti izpolnile obljube, ki so jih dale stankajočim delavcem, ko so zadnje dni avgusta 1980 z njimi podpisovale sporazume v Gdansk, Gdynji in Szczecinu.

Merjenje politike z etiko je ponavadi brezploden postopek, uresničevanje pravic in dolžnosti pa je po pravilu zagotovljeno le tedaj, če stoji za njimi realna sila in realna sankcija za neizpolnjevanje. Medtem ko so stankajoči delavci in neodvisni samoupravni sindikat Solidarnost, ki je prevzel statetno palico iz njihovih rok, v letih 1980 in 1981 predstavljali realno sankcijo, pa po 13. decembru 1981, ko je oblast prevzela vojska, ki je neodvisne sindikate pregnala s prizorišča, takšne sankcije glede na omejitve vojnega stanja skorajda ni bilo več.

Neizpolnjen »politični« pak

Na vprašanje je prav v dne, ki je začel poljski barometer spet kazati na konflikt, skušala odgovoriti brošura, ki jo je pod naslovom »Avgustovski sporazumi – upi, stvarnost, možnosti« izdal vladni tiskovni urad in ki je mimogrede opozorila na to, da si oblasti prizadevajo soočiti se s potencialno eksplozivnim koncem avgusta opte ne samo na represivne ukrepe (prepoved manifestacij v Gdansk od 16. avgusta do 15. septembra) in kampanjo proti Lechu Walensi (v njej žal namesto resne politične argumentacije prevladujejo osebna podkovanja), marveč tudi na propagandne prijeme v klasičnem pomenu besede. Tudi ta publikacija vztraja pri tezi, da so bili sporazumi (21. točka) iz avgusta 1980, v bistvenih potezih uresničeni, če pa se je položaj poslabšal do te mere, da je bilo treba 13. decembra 1981 uvesti vojno stanje, potem je treba krivdo pripisati »ekstremizem iz Solidarnosti«, ki naj bi si zastavil cilj, da zruši oblast in socialistično ureditev.

Seveda nihče ne more oporekati, da so oblasti v celoti ali pa vsaj delno uresničile nekatere klavzule avgustovskih sporazumov, predvsem tiste, ki sadijo v klasično orožarno delavskih ekonomskih pravic. Povsem ob strani pa so ostale druge in politično veliko pomembnejše klavzule, kot so zahteva po sindikalnem pluralizmu, po pravici do stavke, po svobodi tiska in združevanja, po izpustitvi vseh političnih zapornikov in po odpravi odpuštev z dela kot kazni za kritičen političen angažma delavcev. Ne le, da oblasti teh obveznosti niso izpolnile, marveč se je manevrski prostor na marsikaterem od naštetih področij po 22. juliju, ko je bilo odpravljeno vojno stanje in ko so nekatere represivne določbe iz vojnega stanja prešle v redno »civilno« zakonodajo, še zožil (okrepiljena cenzura, nadzor nad združenji itd.)

Prav to je tista snov, ki sta jo skušala Lech Walensa in podtalno vodstvo Solidarnosti obuditi v spominu prebivalstva, ko sta sredi meseca terjala obnovo pogajanj med oblastmi, cerkvijo in neodvisnimi sindikati (rok za odgovor je bil 22. avgust, sam odgovor oblasti pa se je glasil ne) ter v nasprotnem primeru napovedala protestne akcije: od 23. avgusta pa do konca meseca »stavko po italijanski« – upočasnitev delovnega ritma na de-

Za 31. avgust je napovedan v poljskih delavskih središčih bojkot sredstev javnega prometa, zaradi česar naj bi nastale dolge povorke delavcev in uslužbencev, policija pa naj ne bi mogla imeti razloga ukrepati proti njim.

lovnem mestu – 31. avgusta, na tretjo obletnico podpisa sporazuma v Gdansk, pa bojkot sredstev javnega prometa, zaradi česar naj bi v delavskih središčih nastale dolge povorke delavcev in uslužbencev, pri čemer pa policija ne bi mogla imeti razloga ukrepati proti njim (Walensa je konec minulega tedna še enkrat potrdil, da bo prišlo do demonstrativnih akcij, vendar pa je hkrati opozoril, da ne bi smeli pričakovati radikalnih akcij: »Nasakovati oklepna vozila v teniških copatah je nesmiselno.«)

Zamujena zgodovinska priložnost

Ob teh dveh pogledih na 21. točko, ki so bile podpisane avgusta 1980, ter v propagandnem ozračju, za katerega je značilno poudarjeno prepričanje, da Walensa in njegovi privrženci iz podtalnosti ne bodo dobili podpore delavcev, pa se je nepričakovano pojavilo še tretje, ki skuša uveljaviti kritično distanco tako do stališča oblasti, ki še nadalje zatirajo, da so svoje obveznosti v glavnih črtah izpolnile in da gre vsa krivda za uvedbo vojnega stanja na rovaš ekstremizma Solidarnosti, kot tudi do Solidarnosti in njenega stališča, da je bil de-

lavski razred izdan in da neodvisno sindikalno gibanje ni krivo, če se upi poljskih delavcev niso uresničili.

Vojno stanje ni bilo neizogibno

Gre za intervju, v katerem je na vprašanja tednika Polityka odgovarjal nekdanji vojvoda (prefekt) Gdanska Jerzy Kolodziejski, sodelavec nekdanjega prvega sekretarja vovodskega komiteja partije Tadeusza Fiszbacha, ki je skušal, dokler je bil na oblasti, ustvarjati okoliščine za dialog s Solidarnostjo in ki je nasploh zagovarjal politično metodo reševanja poljske družbene gospodarske krize; zato se je moral kmalu po uvedbi vojnega stanja umakniti s položaja.

Za Kolodziejskega so bili sporazumi iz Gdanska »zgodovinska priložnost, ki je nismo znali izkoristiti«, krivdo za to pa nosita tako Solidarnost kot tudi oblast. Ta zadnja zato, ker »kot celota ni bila zmožna uresničiti sporazuma ne na centralni in ne na regionalni in lokalni ravni«, Kolodziejski se tudi spominja tistega posebnega ozračja, v katerem je sleherna iniciativa političnega vodstva potonila v brezbriznosti aparata, ko pravi, da tačas, ko se je politično vodstvo (očitno gre za Stanisława Kanio) bojevalo samo, »mnogi ljudje v aparatu niso bili zainteresirani za uresničevanje sporazumov, raje narobe«. Prav te razmere pa naj bi bile po mnenju nekdanjega gđanskega vojvode tiste, zaradi katerih je konfliktnost naraščala.

Kar zadeva Solidarnost in njeno odgovornost, je Kolodziejski omenil »spontano drvenje k demokraciji«, v čemer se je izražala reakcija na prejšnje obdobje, pri tem pa se je to drvenje namesto demokraciji vedno bolj približevalo anarhiji. Tudi Kolodziejski pri tem opozarja na nesorazmerje med težnjami in cilji na eni strani ter »organizacijsko šibkostjo Solidarnosti« na drugi.

Kolodziejski se v svoji oceni dogodkov zadnjih let razhaja z oblastmi še glede nekega drugega bistvenega vprašanja, glede nujnosti uvedbe vojnega stanja. Medtem ko je bilo poglavitno opravilo generala Jaruzelskega pa, da drugega izhoda preprosto ni bilo, je Kolodziejski na vprašanje, ali je bil »po avgustu december neizogiben« in ali »samo moralni kreniti po tej poti«, odgovoril: »Pripravljen sem, da to ni bilo nujno.« Odgovor se sicer nanaša na obdobje in dogajanje pred uvedbo vojnega stanja, ne pa na sam 13. december 1981, vendar pa nekdanji gđanski vojvoda tudi ta datum sprejema s pridržkom, ko pravi, da je bilo »vojno stanje od določene trenutka dalje – morda – nujno. Pravim morda, ker ne poznam dejstev«.

Varšavski opazovalci so si intervju, objavljen v tedniku, ki ga je nekoč vodil sedanjí podpredsednik vlade Mieczysław Rakowski, poskušali razložiti kot uvod v bolj kritičen pristop samih oblasti do družbenih pretresov zadnjih dveh let. Ko pa so oblasti 19. avgusta razpusile uporno združenje književnikov (pred tem je podobna usoda razen sindikatov doletela časnikiško združenje, združenji igralcev in upodablajočih umetnikov ter neodvisne študentske organizacije), so se morali takšnim optimističnim ocenam odreči.

MARIAN SEDMAK

VAL PROTESTOV
V PAKISTANUZia ul Hak
obljublja
intihabat

Pakistanski predsednik general Zia ul Hak je vsaj na videz brez večjih težav zaustavil najnovejši val protestov proti vojaškemu režimu in izrednemu stanju. Demonstracije politične opozicije so izbruhle na dan neodvisnosti (14. avgusta), se nadaljevale v naslednjih dneh in se razširile praktično na vse pakistanske province: Sind na jugu in vzhodu države, Beludžistan na jugozahodu, Pendžab na severovzhodu in Severozahodno obmejno pokrajino.

Demonstranti v Karačiju, Lahoreju, Queti in drugod so zahtevali ukinitve izrednega stanja in izrednih pooblastil vojske in policije ter razpis volitev v novo ustavodajno skupščino, kar naj bi bil prvi korak k obnavljanju demokratičnih institucij v državi. Represivni aparat (vojska in policija) sta neusmiljeno zadušila izraze nezadovoljstva, prvi neposredni rezultat protestov pa so množične aretacije opozicijskih politikov, kar se je v šestletni vladavini Zia ul Haka zgodilo že nekoliko krat.

Generalova »islamska demokracija«

Zadnji val protestov je pokazal še nekaj, kar je bolj ali manj prišlo do izraza tudi ob prejšnjih demonstracijah: opozicija, se pravi tistih osem političnih in idejno heterogenih strank, ki so formalno združene v ohlapno koalicijo z imenom Gibanje za obnovo demokracije, so dokazale svojo poroznost in politično nemoč. Gibanje za obnovo demokracije, v katerem je nekdanji najmočnejša politična sila, pakistanska ljudska stranka bivšega premiera Alija Buta, pakistanska narodna zveza in koalicija muslimanskih strank (od zmerne desni do islamskih fundamentalistov), je namreč ponovno izpričalo, da je enotno samo v zahtevah po ukinitvi izrednega stanja, vojaške vladavine in razpisu volitev, medtem ko se velike razpoke kažejo že ob vprašanju, kakšen socialni in gospodarski program naj bi ponudili prebivalstvu 75-milijonske države, program, ki bi bil sprejemljiva alternativa za generalov avtoritativni režim in njegovo vojaško-islamsko vsebino.

Zatorej se ni treba čuditi, da je vojaško-civilna oblast Zia ul Haka, ki je poleg predsednika države tudi administrator izrednega stanja in vrhovni poveljnik oboroženih sil, pravzaprav brez večjih težav nevtiralizirala avgustovske izbruhe nezadovoljstva, čeprav seveda z vojaško-policijskim aparatom. Gibanje za obnovo demokracije je po prvem valu demonstracij sicer napovedalo, da se nasprotovanje režimu ne bo nehalo s pohodi tisočev po ulicah pakistanskih mest, ampak da bo organiziral dolgotrajno kampanjo državljanke neposlušnosti, vendar so napovedi – vsaj videti je tako – ostale le pri besedah.

General Zia ul Hak je hotel prehiteti politične nasprotnike, ko je v govoru ob 36-letnici pakistanske neodvisnosti izjavil, da se bo proces obnavljanja demokratičnih institucij začel marca 1985 najprej z volitvami v porajanske parlamente in nato v osrednji parlament. Predsednik ni pozabil dodati, da je v njegovem načrtu »islamske demokracije« ključna vloga namenjena vojski oziroma predsedniku (se pravi Zia ul Haku) in svetu za nacionalno varnost, v katerem bi po vsej verjetnosti bili v večini ljudje v uniformah, se pravi visoki oficirji, ki so lojalni Zia ul Haku. Domača in tuja politična javnost sta predsednikovo obljubo o vračanju k demokratičnim institucijam sprejeli z razumljivo skepo in pridržki, kajti puščisti general je po 5. juliju 1977, ko je z vojaškim udarom zrušil izvoljenega premiera Zulfikara Alija Buta, že velikokrat oblubljal razpis volitev in umik vojske v vojašnice, vendar je vsakokrat nič kaj častniško prelomil svojo obljubo. Ul Hak je očitno ocenil, da z zadnjo obljubo o razpisu volitev nič ne tvega, kajti do leta 1985 naj bi se še bolj razvođen vpliv političnih strank (zlasti tistih, ki ne temeljijo na islamu in sile sredinsko usmerjene) in se hkrati okrepil vpliv vojaško-religioznih struktur, na katere se opira generalova oblast.

Izjalovljen poskus vojaškega udara

Čas bo pokazal, ali se je Zia ul Hak zmotil v računu ali ne, pri čemer je prejkone izredno pomembno, kako predsednikove načrte ocenjujejo mlajši in liberalnejši častniki in pa hierarhija posameznih rodov vojske, saj ni nobena skrivnost, da so visoki oficirji že poskušali Zia ul Haku onemogočiti njegove načrte, vendar se je poskus državnega udara pred dobrimi tremi leti izjalovil. Če poprej (in tudi pozneje) so v pakistanskih in tujih političnih krogih prevladovala ocene, da Zia ul Hak nima takšne podpore v vojski, na katero bi lahko zanesljivo računal, in da se bo prej ali slej moral soočiti z odpori v vojski. Ker v zadnjem času niso porile v javnost novice o novih uporih v vojski, se seveda zastavlja vprašanje, ali je general medtem okrepil svoj položaj v vojaški hierarhiji, med drugim tudi tako, da je iz vojaških vrhov odstranil nasprotnike. Na to vprašanje v tem trenutku ni mogoče zanesljivo odgovoriti, če pa bi sodili po tistem, kar se je na pakistanskem vojaško-političnem prizorišču dogajalo v prejšnjih desetletjih, potem bi mogli reči, da si Zia ul Hak ne more privoščiti mirnega spanca. Vojska je v vsem tem času resda igrala odločilno vlogo v domačem političnem življenju, vendar nikoli ni nastopala kot monolitni dejavnik, ampak so bila v krogih vojaške oligarhije vedno

navzoča različna strujanja in rivalstvo, kar je bil svojevrsten odsev raznolikosti in nasprotovanj med političnimi strankami, predstavnicami interesov različnih družbenih slojev (od cerkvenih vrhov, veleposesnikov, velikih industrijcev in finančno-trgovske oligarhije med drobne buržoazije in kmečko-delavskih slojev ter inteligence). Pokojni premier Ali Buto je prvi poskušal potisniti vojsko v ustavne okvire varuha neodvisnosti in suverenosti države, in brez odločilne vloge na političnem prizorišču. Butov poskus je z vojaškim državnim udarom doživel neuspeh, še več, vrhovno sodišče ga je po sumljivem sodnem procesu obsodilo na smrt in aprila pred tremi leti je končal svojo politično kariero na vislicah.

Kratkotrajno ogorčenje zaradi Butove smrti

General Zia ul Hak si je takrat nakopal ogorčenje mednarodnih političnih krogov, ker se je tako neusmiljeno znebil glavnega političnega nasprotnika. Na srednji večji spominjajoči dogodek (da bo ironija še večja: Ali Buto je samo nekaj mesecev pred udarom imenoval Zia ul Haka za poveljnika vojske, s čimer je, kakor je te dni zapisal londonski Guardian, zagrešil največjo napako med vrsto prejšnjih napak) je kmalu potonil v pozabo pod težo dogodkov v sosednjem Afganistanu.

Brez pretiravanja bi smeli trditi, da sta invazija sovjetskih čet v Afganistan in kasnejši množični priliv afganistanskih beguncev v Pakistan pomenila (vsaj po ocenah Islamabada) grožnjo pakistanski neodvisnosti in hudo gospodarsko breme (begunci) za revno državo.

Po drugi strani pa je vojaški režim iz afganistanske krize skoval politični, gospodarski in vojaški kapital, kajti Pakistan se je zaradi te krize naglo prelevil v strateško pomembnega zaveznika ZDA v funkciji konfrontacije med supersilama na srednjevzhodnem in južnoazijskem področju. Washington je zategadelj namenil Islamabadu izdatno vojaško in gospodarsko pomoč, kar je znal Zia ul Hak, ki je hkrati našel trdnega zaveznika v Saudski Arabiji – zaradi konservativne islamske usmerjenosti vojaško-civilnega režima – s pridom izkoristiti v obračunavanju s političnimi in vojaškimi nasprotniki (pravimi ali potencialnimi).

Kakor torej afganistanska kriza pomeni nevarnost za pakistansko stabilnost tudi zaradi tega, ker se v Islamabadu bojijo, da bi utegnila znova oživiti srebredne silnice v pakistanskih pokrajinah (predvsem secesionistične težnje v Baludžistanu in v večni nemiri Severovzhodni obmejni pokrajini), je hkrati res, da je kriza v sosedstvu okrepila generalov položaj. Vprašanje je le, koliko časa bo Zia ul Hak še lahko spretno lovil ravnotežje v razburkanem srednjevzhodnem prostoru in izkoristiti slabosti domače politične opozicije, ki ji doslej zaradi notranje razdrobljenosti ni uspelo resneje omajati generalovega položaja. Zia ul Hak je Pakistancem znova oblubljal intihabat, kar v pakistanskem urednem urdu jeziku pomeni volitev, verjetno pa to ne bo dovolj, da bi si sedanji režim samo s tem zagotovil dolgoročno stabilnost.

AVGUST PUDGAR

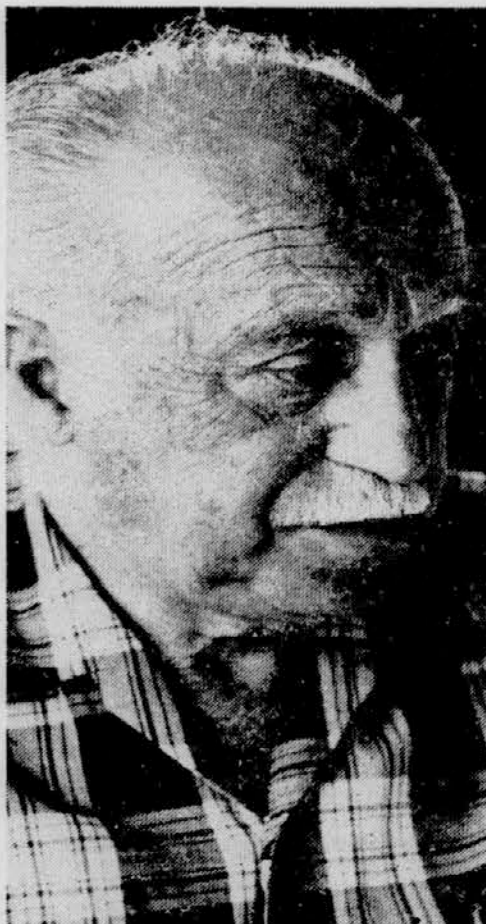
DOPUSTNIŠKI POGOVOR
Z MITJO RIBIČIČEMPolitika
terja
zdržljivost

Mitja Ribičič, do nedavna predsednik partije, nekdanji predsednik vlade, partizanski pesnik, navdušen šahist, ljubitelj narave (kot se tudi spodobijo za pravega Slovenca), nedogmatičen, nekonvencionalen, neprotokolaren – kot vse kaže človek, ki spreminja klasično predstavo o klasičnem politiku.

K posebej naklonjenemu ravnanju, kakršnega je deležen v časopisih in v širši javnosti, so nedvomno pripomogli tudi nekateri njegovi logični, trezni in dostojanstveni posegi v posebej občutljivih trenutkih žgoče politične prakse. Tudi tedaj, ko so bili že skoraj vsi duhovi do kraja razvetli, je Mitja Ribičič namreč znal pomiriti razvnete strasti, saj je imel pred očmi skupne interese, nujnost ohraniti sožitje, celoto in svetinjo Jugoslavije. Ta človek je s samim seboj že dovolj povedal o sebi, intervju za beograjske Novosti 8 in Sobotno prilogo Dela pa zgolj dopolnjuje podoba o našem politiku z izjemnim poslušom za sodobnost. Z Mitjo Ribičičem se je pogovarjala Jelka Kušar.

Med vojno ste napisali veliko besedil za pesmi, ki so jih prepevali borci in jih še danes pogosto izvajajo na raznih proslavah, na koncertih, ali predvajajo po radiu. Nekatere so se ljudem tako priljubile, da so že kar ponarodele. V zadnjih letih ste napisali tri šansone na Privškovo glasbo.

RIBIČIČ: Povojni časi niso bili ne vem kako ugodni za nadaljnji razvoj slovenske borbene pesni. Vsaj ne prvo povojno razdobje, čeprav ne morem reči, da tudi v tistih časih pesem ni spremljala naših takratnih izrednih naporov. Spremljala je mladinske brigade, ki so gradile progo Samca-Sarajeva, bila je navzoča ob raznih jubilejih in praznikih. A mislim, da bolj v obnavljanju partizanske in izvirne revolucionarne pesmi preteklosti kot v ustvarjanju nove. Ne glede na to se je razvijala pesem tudi v povojnem času, in to kljub naši zaposlenosti, praktičizmu, pisarniški načinu dela, ko smo bili čez glavo zakopani v reševanje vseh mogočih proble-

mov, ko smo iskali najboljše oblike, najboljša pota za graditev novega in ko smo naenkrat spoznali, da ta graditev novega terja tudi dosti novih sposobnosti, da je sedanost včasih težja, kot je bila preteklost, da je težje ustvarjati novo kot rušiti staro.

V tem času je prišel tudi skladatelj številnih popularnih skladb Jože Privšek s pobudo za partizansko spominsko pesem, za sodobno pesem, ki bi bila po svoji vsebini za današnje razmere to, kar je pomenila partizanska pesem za narodnoosvobodilni boj. Prišel je s tremi melodijami in nanje sem poskušal odgovoriti z besedilom za današnjo rabo. O posrečenosti teh pesmi na temo revolucija in glasba bi sam težko presodil, a glede na to, da vse mogoče popevke in lahke pesmi nimajo ne vem kako zahtevnih besedil, so najbolj neke na povprečju slovenskega in jugoslovanskega popevkarstva. V bistvu mi pa ni bilo do tega, da bi napisal popevko, bolj sem želel, da bi pesem spregovorila, da bi imela vsebino, da bi bila alternativa samotoku punka, alternativa vsem mogočim nekontroliranim oblikam revolta mladega rodu. Hotel sem, da bi bila to pesem za današnji čas, za današnjo rabo, vendarle usmerjena v iskanje novega, lepšega, človečnejšega, boljšega. Hotel sem, da bi to, kar ni uspelo meni, ki se nisem rodil kot pesnik, uspelo drugim bolj nadarjenim oblikovalcem in mojstrim slovenske besede, da bi nam dali sodobno socialno revolucionarno pesem po zgledu Prešernove Zdravljice, Kosovele, Zupanciča, Bora in Kajuha in da bi zanje pisali note naši najposposnejši skladatelji. Tako bi nastala nova zanosna pesem, ki bi obojela nazadnjstvo in napovedovala novo življenje in ljudske zmage.

Vaša prva lastnost, ki je človek ne more prezeeti, je preprostost. Čeprav ste vsa leta opravljali najvišje funkcije, stanujete v bloku, vozite se z golfom, tudi službeni mercede ste zamenjali z golfom, po mestu hodite brez spremstva, sami kupujete v trgovinah in na trgu – edina, od katere se na poti v pisarno ne ločite, je črna aktoška (pozimi kučma).

RIBIČIČ: Vse, kar ste našli, se mi ne zdi kaj posebnega, kar bi me razlikovalo od večine tovarišev in sodelavcev, ki so po poklicu politiki od narodnoosvobodilnega boja do danes. Način življenja si vsak pač ureja po svoje, preostala časa pa je pri angažiranem političnem delu malo.

Moram vas popraviti, da mercedesa nismo zamenjali z golfom zaradi znane hajke proti vozilu, ki je res drago, a obenem tudi zelo varno, trpežno in hitro, tako da se poskusi, da bi ga zamenjali z drugimi znamkami, doslej niso obzeli. Tako se v Beogradu še vedno vozim s črnim mercedesom. Sicer pa so odšli prepovedani nakupi te vrste vozil, ker nobena družbenopolitična skupnost ne razpolaga več z devizami. Morda je zdaj dobra priložnost, da bi za vso Jugoslavijo, za vse naše republike in obe pokrajini – in jasno, tudi za komun – uporabljeni vozilo domače proizvodnje. To bi lahko uredili delno z zakonom, delno pa z družbenim dogovorom.

Vse tisto, kar je potrebno za normalno funkcioniranje Jugoslavije, njenih vodstvenih političnih in drugih organov, moramo vzdrževati tudi naprej, obenem pa posodobiti in racionalizirati organizacijo. Varnostna služba je v tem pogledu že mnogo napredovala, protokol pa so še vedno organizirani po vzoru birokratskih sistemov.

Skandinavске države nimajo nič manjšega ugleda zaradi izredno skromnih protokolarnih stroškov.

Ali je politika poklic?

RIBIČIČ: Pravimo, da bo z razvojem samoupravne demokracije izumrl poklic političnega delavca. Mislim, da bomo lahko zadovoljni, če bomo preprečili povečevanje števila poli-

Kot manjšinskega politika me tudi močno prizadene, da odprta meja po toliko letih uspešnega delovanja še zmeraj ni doživela pravega razumevanja v zavesti mnogih odgovornih ljudi današnje Jugoslavije.

tičnih profesionalcev. Tudi državi je najmanj 25 let pisemo nekrologe, pa se živi in celo povečuje svoj vpliv na vseh ravneh od komunice do zveze. Sodobna družba potrebuje tudi moderno, sposobno upravo. Pomembnejši kot boj za njeno odpravo sta njena vključitev v osrednji napredni tok in preprečitev, da bi se lahko dvignila nad samoupravno organizirano družbo.

Danes vsi kritiziramo forumsko delo. Vendar, če bi res vse odločali forumsko, v voljenih organih, ki so po ustavi pristojni za reševanje in odločanje, bi bil to že velik korak k uresničevanju programskih smotrov.

Doslej sem delal v glavnem v izvršnih organih – notranjih zadevah, tožilstva, ljubljanske zveze komunistov, izvršnega sveta republike in zveze, predsedstva države in partije. To delo sem opravljal pretežno na sestankih, pri branju gore papirja v pisarni, z dolgimi telefonskimi razgovori. Stiki z »množicami« so bili v glavnem stiki z vodilnimi političnimi aktivci določenega kraja ali gospodarske organizacije, priložnostni obiski tovarni in krajev

Moja politična kariera sestoji iz kratkih izjav in dolgih demantijev, ki opravičujejo prve. Če gledam nazaj, me je bolj sram demantijev kot izjav, zlasti kadar je življenje potrdilo resničnost izjave.

pa so zmeraj tako organizirani, da povedo gostu vse najboljši in tisto, kar je v njihovem posebnem interesu, obenem pa so radovalni in bi radi izvedeli kaj takega, česar ni v časopisu. Stik z množicami so tudi javni nastopi na zborovanjih, ob jubilejih ali pa kadar je treba javno izraziti naš protest ob dogodkih po svetu, pri nas ali okrog nas. Mislim, da je vse to – in morda še kaj – premalo za zvezo politika z ljudstvom, premalo, da bi vedno zaznal pravi utrip in temperaturo razpoloženja, hotenja in interesov naših ljudi.

Kako pa živijo slovenski politiki v Beogradu?

RIBIČIČ: Slovenecem, ki jih delegatska baza pošilja na delo v federacijo, povzroča politično delo še posebne težave. Večinoma živimo Slovenci ločeno od svojih družin, ker žene v zvezi ne morejo dobiti zaposlitve, družine se pa tudi nerade selijo, saj vsak računa, da bo v Beogradu največ eno mandatno obdobje. Po osvoboditvi sem bil trikrat v Beogradu, prvič krat po osvoboditvi glavnega mesta, drugič po brionskem plenumu kar sedem let in tretjič zdaj, za mandatno obdobje med 12. in 13. kongresom ZKJ. Prvič sva bila z ženo Vero ločena 14 mesecev, drugič dobra štiri leta, tretjič pa polovico mojega enoletnega mandatnega obdobja. Prvič sem živel ločeno takoj po poroki, v najinih medenih mesecih, drugič takrat, ko so sinovi odrasli in so najbolj potrebovali očeta, in tretjič, ko sem najbolj potreboval ženinno moralno in družinsko skrb. Obenem pa to ločeno življenje vodi do tega, da si nenehno na vlaku ali v letalu, za vsak konec tedna pa pred odločitvijo, ali bi šel v petek zvečer domov in se v ponedeljek zjutraj vrnil.

To bomo morali temeljito razmisliti in ugotoviti, kaj se skupnosti bolj splača, tako kar zadeva učinkovitost dela kot tudi družinske razmere, ki ne bi smele biti nepomembne. Ločeno življenje ustvarja okoliščine, ki so lahko usodne za življenje in delo naših delegatov. Poleg tega pa ustvarja neki poseben način nekoliko čudškega življenja, krog tovarišev v slovenskem klubu, nekakšno popotovalno tovarištvo s šahom, kartami in včasih tudi s pijaco... Za večino slovenskih kadrov je Beograd začasno delovno mesto in živijo temu primerno. To ne velja za večino kadrov iz drugih republik. Tudi zato je Beograd kot odprto mesto zelo zanimiv mozaik in stičišče narodov.

V Kopru ste ob promociji svoje knjige Glasna premišljanja rekli, da ste manjšinski politik, in to dvakrat – prvič, ker vas zanima narodnostna problematika, in drugič, ker ste s svojimi predlogi v politični areni večnoma v manjšini. Bi kaj dodali k temu?

RIBIČIČ: Glede prvega nimam kaj dodati. Manjšinska problematika me je pripeljala v politično življenje in v partijo, ki je edina imela jasen narodnostni program za slovenski narod, za jugoslovansko skupnost narodov in za probleme manjšin, naših in zamejskih. Vsi mladi komunisti pa smo takrat idealizirali razmere v Sovjetski zvezi.

To se mi še danes zdi popolnoma razumljivo, saj je šlo za edino socialistično državo, ki je takrat podpirala osvobodilno in protikolonialistično gibanje po svetu in je tudi sama potrebovala podporo teh plebskih in proletarskih gibanj. Naraščajoča nevarnost fašizma je še stopnjevala naše zaupanje v Sovjetsko zvezo in njeno moč, ki se je tudi potrdila v protifašističnem boju. Stalinistične, hegemonistične, velikodržavne težnje in težnje bloksovske voditeljce smo povsem doleteli šele pozneje.

Kot manjšinskega politika me tudi močno prizadene, da odprta meja po toliko letih uspešnega delovanja še zmeraj ni doživela

Foto: Misko Kranjec

pravega razumevanja v zavesti mnogih odgovornih ljudi današnje Jugoslavije. Ljudje razumejo začasne ukrepe. Ne odobravajo pa, če se z njimi tihotapi tista centralistična in birokratska miselnost, s katero smo se skupaj s pokojnim Borisom Kraigherjem spopadali pred četrto stoletja, ko smo urejali odnose na zahodni meji.

Druga plat je bolj pesimistična, pomeni, da kot politik pravzaprav nisem bil kaj pridna uspešen. Doslej se mi sicer ni zgodilo kot tistemu petelinu v črnogorski vasi, ki je prežgal zapel in so ga nato družno pojedli, so pa nekatera moja ravnanja in izjave – izrekli sem jih prepričan, da utirajo pot napredku – povzročili velika negotovanja. Ponašam se mi ugovarjali, da na svojem odgo-

In kako gledate na negativen odmev na vaše stališče?

RIBIČIČ: Ena od značilnosti političnega dela je v tem, da predlogi, ki so resnično napredni, ki bi lahko spremenili stanje, pri ljudeh sprva ne ustvarjajo pozitivnega razpoloženja. Spominjam se, kako so ljudje reagirali na Titovo izjavo v času gospodarske reforme, že davno, mislim, da na proslavi na Ostrožnem – naj bi jedli manj kruha. Težnje ljudi so, da bi ohranili dosednji način življenja. Zato bi z upoštevanjem same večinskega mnenja brez dobre priprave propadle mnoge reforme, tudi šolska. V času gospodarskih težav je še zlasti tako. Zato je vprašanje, ali uživajo kakšno

O OGLEDALU ČASA

Drzne akcije vosovcev

Glavni štab NOV in POS je 18. septembra 1943 izdal odredbo o ustanovitvi bataljona varnostno obveščevalne službe. Komendant tega bataljona, narodni heroj Albin Grajzar je iz enot 14. in 15. divizij izbral najbolj predane in drzne borce in 25. septembra je bil v Zagradcu na območju sedanje občine Grosuplje ustanovljen I. bataljon VOS-OF.

Bataljon je bil neposredno podrejen centralni komisiji VOS. Ob ustanovitvi je imel tri čete in šest bataljov. Za komandirje čete so bili postavljeni Lado Lapajna, Jože Sparovec-Ramari in Tine Kralj. Kasneje je bilo v bataljonu okrog 125 borcev, razdeljenih v štiri čete. Za takratne razmere so bile dobro oborožene. Prêtežni del borcev bataljona je bil oborožen z lahkim avtomatskim pehotnim orožjem, imeli pa so tudi tri lahke minomete.

Še isti dan, ko je bil ustanovljen, je bataljon pričel akcije. Njegova naloga je namreč bila posredno in neposredno zavarovanje osrednjih političnih organov in ustanov na osvobodjenem ozemlju, boj proti beli gardi, skrivanjem, dezertiranjem in izdajalcem. Bataljon je deloval predvsem tam, kjer niso mogle delovati druge operativne enote. Vosovci so se pojavljali povsod tam, kjer jih je okupator najmanj pričakoval. Z drznimi in nenadnimi akcijami so med sovražnike in domače izdalce vnašali zmedo in strah.

Zavarovali odposlance

Območje delovanja I. bataljona VOS-OF je bilo sprva od Zagradca, Žužemberka, Dvora, Dolenjskih Toplic, Podturna, Poljan, Črmošnjic in Roga do Bele krajine, kasneje pa so borci tega bataljona razširili svoje delovanje po vsej Dolenjski in Beli krajini.

Zaradi velikih uspehov, ki jih je imel bataljon v akcijah v prvih mesecih delovanja je glavni štab NOV in POS Slovenije 8. novembra 1943 izdal odredbo, da se I. bataljonu VOS-OF zaupa zavarovanje Kočevskega Roga, kjer je bil glavni del operativnega in političnega

Borci I. bataljona VOS-OF 1943 (še neobavljen posnetek)

nega vodstva. S tem je bataljon dobil nalogo, da prepreči vsako gibanje sovražnika po cesti od Dvora preko Podturna do Črmošnjic in cesti Podhosta – Faberjev križ, Romanja vas – Dolenjske Toplice – Podturen čez Podsteno do Žage in Roga. Bataljon je na tem območju postavil zasede, rušil mostove, delal zaseke in prekope ter tako onemogočil vsakršno hitro gibanje sovražnika. Nato so enote bataljona pričele delovati na širšem območju in tako uspešno preprečevale vdore sovražnika, da mu ni uspelo niti enkrat presenetiti bataljona. Za tak uspeh se morajo borci I. bataljona VOS-OF zahvaliti tudi pomoči civilnega prebivalstva, ki ga je sproti obveščalo o sovražniških namerah, s tem pa hkrati dokazovalo tudi veliko zaupanje v delo bataljona.

Bataljon VOS je skupaj s pristojnimi okrožnimi organi VOS skrbel tudi za nemoten potek zasedanja kočevskega zbora odposlancev slovenskega naroda; kočevskega procesa proti belogardističnim in plavogardističnim zločincem. Njegova naloga pa je bilo tudi zavarovanje I. zasedanja SNOV v Črnomlju. Njegove enote so spremljale slovensko delegacijo na II. zasedanje AVNOJ v Jajce in nazaj.

Preprečen zadnji domobranski poskus

Tudi velika nemška ofenziva prek Bele krajine proti Dolenjski od 10. oktobra do 1. novembra 1943 ni mogla presenetiti bataljona. Spretno se je izmaknil sovražnikovim obročem in s seboj odpeljal 350 domočinov v zaledje. Ob koncu velike nemške jesenske ofenzive sta dve četi tega bataljona v sodelo-

vnanju z varnostniki belokranjskega okrožja in štabom bataljona na čelu na cesti Metlika – Suhor pod vasjo Lovkiva v zasedi zajeli avtobus z vso domobranksko civilno upravo, ki jo je poslal Lev Rupnik, da bi v Beli krajini organizirala domobranksko oblast. S tem je bil onemogočen še zadnji poskus, da bi v Beli krajini ponovno zagospodarili tuji in domači izdajalci. Bela krajina je ostala svobodna do konca vojne.

V šestih mesecih delovanja je I. bataljon VOS-OF uničil, onesposobil oziroma zajel 356 sovražnikovih vojakov in domačih izdajalcev. Uničil je tudi štiri tanke in dva poškodoval, uničil osem drugih sovražnikovih vozil in eno blindo. Borci so zaplenili en težki mitraljez in šest puškomitraljezov, dvaindesetdeset pušk in veliko municije. V tem času pa je padlo tudi devet borcev tega bataljona, ki je zaupno nalogo v celoti zelo uspešno opravil.

Zaradi spremenjenih odnosov sil in zaradi spremenjene taktike delovanja pete kolone in sovražnikovih obveščevalnih služb in zaradi širjenja osvobodjenega ozemlja je slovenski narodno-osvobodilni svet 19. februarja 1944 v Črnomlju sprejel odlok o ukinitvi varnostno obveščevalne službe kot posebne organizacije z izrednimi pooblastili in polnomočja za boj proti peti koloni. Predsedstvo SNOV je prvega marca 1944 z odlokom odločilo, da ustanovi odsek za notranje zadeve. Temu odseku so dodelili potrebne oborožene sile, vojsko državne varnosti, ki je bila sestavni del NOV. Prvi bataljon VOS je bil vključen v I. brigado vojske državne varnosti.

LADO LAPAJNA

FRANC ŠETINC

Gamsji grobovi pod Jalovcem

Dopoldne se – lovski čuvaj Ludvik, prijatelj Franc in jaz – odpravimo na pot. Z avtom se peljemo malo naprej od bifeja pod izvirom Soče, nato pa gre naša pot peš strmo navzgor. Pot se pne najprej po gozdu, potem se vije čez drn in skaline, pa spet skozi gozd. Kmalu smo tako visoko, da se nam odpre razgled na Trento, izvir Soče, Kugyjev spomenik... Za Jalovcem se zbirajo oblaki, nič dobrega ne obetajo. Tudi vremensko poročilo govori o popoldanskih nevihtah.

Lovska kočja stoji v bregu, sredi gozda, kakih 1400 metrov visoko, kjer se razpeloje planinske poti proti Jalovcu in Špički, Vršču in k izviru Soče. Malo si odpočijemo, se preoblečemo, nalokamo mrzle vode in spet gremo na pot. Kmalu ostane gozd za nami, naprej se plazimo po strmih pobočjih, poraslih z borovci, macesni in rušjem. Dvakrat nas preseneti gad, ki pa brž smukne v luknjo, ko nas zaslija v bližini. Pred nami se odpira pogled na belo melišče; le še rušje ga loči od nas. Zdjaj hodimo po lovski in kozji stezi, ki se strmo vijuga proti vrhu.

Začne rositi. Oblaki so nizko nad nami, da bi jih lahko prišli. Kot se reče. Toda nekaj jih vedno znova vleče proti severu, nazaj čez rob Jalovca. Takrat se spet razjasi nebo in sončna luč nas obsije. Zberemo novo voljo in nadaljujemo pot.

Tedaj Ludvik zagleda prvega gamsa. Na skali pod tremi macesni stoji, ponosno, kakor kralj, gospodar teh skalnatih pobočij. »Mlad je,« reče, kar pomeni, da ni zame. Vseeno ga obdajujem. Franc se jezi, ker ga dolgo zamaši. Napenja oči, išče, pa ne vidi ni ne vidi nič. Šele čez čas razloči njegovo varovalno barvo od barve okolja.

»Kaj ni črn?« se začudi, ker misli, da ima gams tudi poletni črn dlak.

Potem zagledamo še enega, bolj svetlega, skoraj sivga. »Ta bi bil,« reče Ludvik, ki je bolj skop v besedah, zato pa dober, poživljenjski tovariš. Seveda je predaleč. Moramo se povzpeti še višje, toda tam nam ga rušje skriva. »Tega dancs ne bomo več videli,« me potolaži Ludvik.

Zdaj hodimo med rušjem, le tu in tam se pokaže kakšna travnatna goličava, potem pa spet isto... Desno sploščeno količica, ki s svojim bem-pozene cel trop iz skrivališča v rušju. »Mlada kozarija,« reče Ludvik. Ne moremo odtrgati

pogleda od vitkih živali, ki se gibko vzpenjajo po stezi proti vrhu. »Zdravi so,« si oddahne Ludvik, potem ko jih nekaj časa pozorno ogleduje z daljnogledom.

Končno pridemo iz rušja, kjer smo bili kot izgubljeni, in melišče pod Jalovcem se nam razkrije v celoti. Desno je Špička, od kod prihaja razposan vrisk mladih planincev. Tedaj zagledamo gamsji trop, ki pa nas je že dobil v nos. V glavnem so kozje z mladici...

»Pripravite se!« mi reče Ludvik, ki nenadoma zagleda starejšega kozla. Kot se za samotarja spodobi stoji malo stran od tropa. Preden ga najdem v daljnogledu na puški, že odskoči. Trop se požene po stezi desno od nas in se kmalu skriva za skalovjem.

Ludvik pogleda proti gorskemu hrbtu desno, poraslem z rušjem. Ne morem verjeti, ko mi reče, da se bo treba povzpeti tja gor, čisto do roba, kjer jih bova imela pod sabo. Seveda, če bova dovolj urna... Odloživa vse nepotrebno in rečeva Francetu, naj naju počaka. Potolaživa ga, da je že dva tisoč metrov visoko, torej dovolj, da mu ne bo treba imeti kompleksa.

Zdaj več ne hodim, temveč plezam. Torej nisem več samo lovec, temveč tudi alpinist. Oprijemljem se kamnov, rušja, vejevja in tako z največjim naporom sledim Ludviku. Bojim se, da naju bo gamsji trop prehitel in bo tako ves trud zaman. Obnemem se tolažim, da bo potem konec plezanja. Spuščanje do koče bo samo veselje... Zdjaj tudi nebo nad nama ni več tako črno in tako grozeče.

Končno se uležeem poleg Ludvika, ki s pogledom še vedno išče najinega gamsa. Potem nenadoma vzklikne:

»Ne gamsa, garjavo kozo boste streljali...« Stoji malo stran od tropa. Po njeni drži je videti, da je bolna. V njej ni tiste živahnosti kot pri zdravi gamsiji...

»Natančno pomerite, da ne zgrešite!« me opozorijo lovec. Veliko mu je do tega, da odstrlelva bolno žival. Boji se, da bi okužila zdrav trop. V njegovem revirju je morda še kakih sto kozlov, koz in kozličev, pred leti jih je bilo dvakrat toliko. Kaj bo, če bodo garje pokončale divjad in pod Jalovcem ne bo več gamsa? Kaj bo potem krasilo naše Julijce?

Dolgo, predelogo nameščam puško na nahrbtnik, ki mi rabi kot naslon. Zdi se mi, da je kozja nekje na dnu prepada... Z občutkom odgovornosti sprožim in – zgrešim. Potem ustrelim Ludvika. Tudi zgreši. Kot večina lovcov se jezim na puško, na naslon, ki se mi je morda spodmaknil, na vse, najmanj nase... Izgubljeno gledam za tropom, ki steče po stezi čez vso širino melišča. Nekje za veliko skalo ga izgubiva izpred oči.

»Spustiva se do tistega skalovja pod meliščem,« predlaga Ludvik. Rekel bi me, pa si ne upam. Se ves sem zasopel. Morda je bilo to krivo, da sem slabo pomeril, pomislim.

Visoka skala nama zapre pot. Kam? Od izbire poti je odvisno, ali ga bova odkrila ali zgrešila. Gamsji trop namreč.

Rečem – levo. Odkriva, da je v jami pod skalo velik prostor, kjer bi v nevihti lahko prenočilo nekaj planincev. Ležali bi lahko. Morda pa se tu v hudi uri skriva gamsji trop...

Mimogrede najdeva okostje gamsa, ki je poginil pred leti, ko se ni bilo garj. Malo naprej pobereva roglice enoletnega gamsa, ki so ga pokončala garje pred kakim mesecem... Potem zagleda rumeno spužvo, ki pa se je ne upava prijeti, ker ne veva, kakšnega izvora je. »Da ni iz letčnega kroznika,« se nasmejava.

Tedaj zagledava kozo. Pod visoko pečino stoji, kakih dvesto metrov nad nama. Gleda proti nama, čeprav se skriva za skalo. Ne premakne se, kakor da naju prosi za smrt.

»Kraša pri krašti,« reče Ludvik, ko odloži daljnogled. »Skoraj nobene dlake nima več...« Začelno vdihne, kakor prej, ko sva zagledala prvo garjavo kozo. Kaj bo pozimi, če je že sedaj, poleti toliko okužb?

Trop naju več ne zanima. Vse, kar je zdravo, mora ostati, bolno je treba odstrleliti + to je edino zdravilo proti garjam. Tudi kuga je, ko je dovolj razredčila ljudi, izgubila svojo moč. Zatorej se najina skrb osredotoči samo na bolno kozo. Imam samo dva naboja, vse drugo je ostalo v nahrbtniku pri prijatelju.

Ko ustrelim, pade kozja čez skalco in jo poskropi s krvjo. Kakor bi se kamen spremenil v gm rdečih cvetov! Preleti nas krokav, žezen krvi. Med skalami slišim odmev njegovega leta. Kakor bi švistnila krogla...

Pogledam levo in vidim, kako se je trop razmetil po skalah, kakor bi se zavedal, da se mu najine puške ni treba več bati. Spodaj niže teče enoletni mladič, ki je ostal sam, ker so mu garje vzele družino...

Ko se Ludvik povzpne do kozje, zakliče: »Osemnajst...«

Ne vem, kaj naj to pomeni.

»Kaj?« mu vrnem vprašanje.

»Osemnajst let,« ponovi. To je za gamsjo kozo častitljiva starost, zdaj ob garjah se posebej...

Trup je bilo treba spraviti v vrečo in pokriti s kamenjem, da krokav ne bi raznesel bolezn. Ker se plastične vreče boji, jo pusti na miru. Se nekajkrat se oglasi, potem odleti...

»Se malo, pa bi postal star,« naju sprejme Franc, ko se vrneva do njega. Pove nama, da mu je po prvih dveh strelah in dolgem premoru do tretjega začela delovati bujna domišljija. Misli je, da sva se po nesreči obredčila ali da sva padla v prepadi ali se nama je zgodelo kaj drugega...

V koči po grobi meritvi ocenimo, da imajo roglice kakih sto točk. Visoki so, dolgi, lepo razkrošeni, samo tanki... Takšnih nima vsak,« misli Ludvik, da ne znam ceniti takšne trofeje. »Dolgo je kljubovalna garjam... Moral bom sporočiti tovarišu Fabjanu na Bled,« V mislih ima direktorja zavoda za gojitev divjadi in triglavskega narodnega parka.

Prespimo v koči. Zaspim kot ubit, medtem ko onadva še dolgo kramljava. Toda že čez kako uro me prebudijo polhi. Tedaj se spomnim, da sem pozabil zapreti oknico. V polnu razločim Francetovo dolenjsko narečje od Ludvikovega trentarskega zagleda »Ja, ja...« V spodnjem delu kože se vedno prekuhavata kozjo glavo, da bom že jutraj dobil trofejo...

Ko se zjutraj prebudim, je Jalovec še v senci. Grintavec pa že ves v soncu. Kakšna lepota sije čez gore! Rečejo Slovaki, ko pridejo mimo koče. Z avtobusom so se pripeljali do Vrščice in se navsezgodaj odpravili proti Jalovcu. Sami mladi ljudje, presrečni, da so lahko prišli v naše gore. Kmalu se bo iz bele, prozorne meglice dvignil Jalovec ves čit in bel, v odtenke raznih barv sončne svetlobe odet. Oj, zlati dan! Oj, narava, ni ga umetnika, ki bi se lahko kosal s teboj!

Pospravimo v koči in se spustimo v dolino. Včerašnji napor se je spremenil v omamno slast spolne občutka, da smo opravili dobro delo. Spustimo se v hlad dreves. Dolina pod nami se komaj budi iz spanja. Kot na krilih se bližamo Soči. Kar pozabimo, da so noge težke od večerajšnjega napora!

»Jutri se vrnem,« reče zamisljeno Ludvik. Garjava kozja v zdravem tropu mu ne bo dala miru, dokler je ne bo pokril s kamni. Tam visoko pod Jalovcem se množijo gamsji grobovi!

posebno popularnost tisti, ki poskušajo spremeniti stanje, ki se borijo za nekaj novega, za nov način ravnanja, za ostrejšo razmere pri prikljubljenosti in delu. Po drugi strani pa tudi prikljubljenost, ki si jo kdo skuša pridobiti tako, da gre s tokom, da vsem pritrjuje, ne traja dolgo. Mislim, da se je treba boriti, trdovratno in prepričljivo in tudi proti toku, pa čeprav v posameznih bitkah ne zmagaš. Ljudje bolj cenijo tiste, ki se bore, bolj zaupajo tistemu, ki je vse življenje dosleden, ki se ne prilagaja konjunkturi v politiki, ali če bi bili v trgovini – razprodaji slabega blaga. Tak poskusam biti, čeprav se mi vedno ne posreči, mnogokrat mi manjka argumentov, ker tudi naša »revolucijska univerza« ni naučila svo-

Če je atletika kraljica športov, je knjiga kraljica umetnosti in kulture. Ne morejo je nadomestiti magnetofon, radio, televizija, film... je nenadomestljiva, ker intimno veže človeka.

jih učencev vsega in dovolj temeljito. Vendar v tem pogledu ne smemo tej univerzi pripisati tudi naših slabosti in slabih navad, ki smo se jih nalezili v administrativni vladavini, pragmatizma in voluntarizma.

Kako pa reagirajo drugi politiki, kadar ste ostri in »pičeti«, kadar in kjer mislite, da je to potrebno?

RIBIČIČ: Še vedno so posamezniki preveč občutljivi in prehitro osebno prizadeti. Ko sem ob otvoritvi knjižnega sejma v Beogradu povedal – bolj za šalo kot zares – da se bomo pisali v knjigo rekordov kot najstarejše partijsko in državno vodstvo, če bom še tretjič odpisal to pomembno prireditve, so se mnogi zelo užaljeno oglasili, da sem mislil prav tega ali onega. Nisem pa mislil povedati drugega kot to, da ob vsej cvorjosti z enoletnim mandatom v vrtincu naše dvoranske politike dvigamo na površje ena in ista imena, da premalo pomlajujemo naše institucije, kajti poleg zvestobe revoluciji je vse bolj potrebno tudi strokovno znanje in ne nazadnje fizična moč, kajti tudi politično delo zahteva ure in ure trdega, požrtvovalnega dela, zahteva, da se izrazim po športno – zdržljivost.

Ali je potrebna posebna korajzja, da poveš svoje mnenje, ki je drugačno od večinskega?

RIBIČIČ: Mislim, da smo prišli v našem samoupravnem demokratičnem gibanju v javnem političnem življenju in pri konfrontaciji stoterih interesov toliko naprej, da pri nas ni nobena hrabrost povedati ali zapisati svoje mnenje tudi o najbolj občutljivi temi. Bolj kot za korajzjo gre za pametno presojo, kaksno bodo posledice tvoje izjave, posebno, ker ljudje povezujejo mnenje tudi s funkcijo, s forumom, z organizacijo, ki ji pripadajo. Ko je Tito govoril v Splitu, se je Edvard Kardelj najbolj ukvarjal z družbenimi, gospodarskimi, socialnimi, moralnimi vzroki, zaradi katerih so se ljudje tako zavzeto odzvali na njegov znameniti govor. Ne gre niti za to, da bi ti ploskali ljudje, niti za to, da bi ti ploskali v centralnem komiteju. Niti ljudje niti v forumih ne ploskajo več veliko, pa tudi življajo

ne, vedno se le opredeljujemo do posameznih vprašanj. Če pa hočemo ljudi prepričati o neki stvari, o neki politiki, o nekem ravnanju, o stabilizaciji, potem moramo sami verjeti v to, kar govorimo, sami moramo biti prepričani, da je to pot, ki nas vodi naprej, ki odpira realno perspektivo. Ideja je velika, če je tudi uresničljiva. Samoupravljanje se mora potrditi v življenju in delu ljudi. Seveda pa kaj hitro zdrkneš v kritizemstvo, če za svojo besedo ne prevzameš tudi popolne odgovornosti znotraj zveze komunistov in v širši javnosti.

Kako gledate na to, da se pogovarjate o političnih vprašanjih tudi zunaj forumov, tako rekoč privatno, s prijatelji ali pa s slovenskimi politiki v Beogradu?

RIBIČIČ: Vprašanje zadeva problem negativnega »grupašenja«, kuloarskega dela, ustvarjanja najprejnjih zvez med republikami in pokrajinama in tako naprej. Nekaj takih tendenc se je nabralo v našem partijskem vodstvu v razdobju med 11. in 12. kongresom in to nam je povzročilo v začetku novega kongresnega obdobja veliko težav. Titova starost, bolezen in smrt so tudi nekaj objektivno prispevale k temu, da so se razrasle težnje po političnem monoplu njegovih najbližjih sodelavcev v takratnem času; delno v zaskrbljenosti za kontinuiteto Titove poti, kar vsi razumemo, delno pa tudi iz nerazumljivih osebnih razlogov, kar bo treba za zgodovino ZKJ še pojasnjevati, predvsem zaradi nauka za prihodnost. Vendar najbrž zdaj ni čas za to, ker imamo vsi skupaj dovolj drugih skupnih težjih problemov. Kdor se prepira glede preteklosti, lahko izgubi prihodnost, je dejal modri stari Winston Churchill. Mislim, da je grupšenje zelo nevarno in povsem tuje naši samoupravni demokraciji. V zvezi komunistov se moramo grupirati po programu ZKJ. Glede posameznih taktičnih vprašanj pa bodo vedno obstajala različna manjšinska in večinska mnenja. V predsedstvu CK ZKJ nam je v glavnem uspevalo, da jih nismo obravnavali po republikah in pokrajinah, pač pa po socialističnem smotru in posledicah za vso Jugoslavijo in njeno stabilnost.

Sem pa seveda proti temu, da vsako pogovarjanje na hodniku ali razgovor na štiri oči in tudi s slovenskimi tovariši že vneprej negativno ocenimo. V zadnjem času je nastalo neko

Titova starost, bolezen in smrt so tudi nekaj objektivno prispevale k temu, da so se razrasle težnje po političnem monoplu njegovih najbližjih sodelavcev v takratnem času.

mnenje, da bi bilo treba preprečiti vsakršno dogovarjanje, kaj šele odločanje zunaj forumskih razprav in sklepov. Tudi to je nekakšen nov samoupravni birokratizem, podobna skrajnost, ki je predpisovanje enoletnega mandata za vse ravni in organizacije. Naravna človeška potreba je, da preverjaš svoje stališče tudi v svobodnem pogovoru.

Poglejte, če po resoluciji informbiroja ne bi bilo tistih dolgih pogovorov med Kardeljem in Kidričem, ko sta ure in ure korakala sem in tja in cele noči premlevala, kako bi preprečili

birokratizacijo partije, kako očistili rjo, ki razira jeklo revolucije, kako odprli nove perspektive socializma, kako bi presegli etatizem in španovijo partije z njim, če ne bi bila vseh teh pogovorov potem posredovala Titu, jih dopolnjevala z njegovimi sugestijami in pripombami, ki bi vsega tega ne bilo in seveda tudi ustvarjalnega marksističnega razmišljanja mnogih drugih taktičnih najdogovornejših Titovih sodelavcev, ali bi se tako hitro znašli na novem kurzu partije, v pripravih na zgodovinski 6. kongres, kongres preimenovanja partije v zvezo komunistov, narodne fronte v socialistično zvezo. Isto velja kasneje za formulacijo novega programa ZKJ, ki ga lahko postavimo ob bok Marxovemu Komunističnemu manifestu, in isto tudi kasneje za novo ustavo in preobrazbo parlamentarnega sistema v delegatskega. Velja prav tako za sedanje težavne razmere. Tudi v najbolj intimnih medsebojnih človeških stikih se lahko poraja veliko novega in ustvarjalno svežega. Tako kot ne smemo utesnjevati misli znanstvenika, umetnika, ne smemo utesnjevati misli politika. Moram reči, da se na dolgih forumskih sestankih politična misel ne more vedno razviti, kajti utrujenost ni nikjer faktor napredka. Perspektivo vidim v sintezi posameznikove svobodne ustvarjalnosti z dobro organiziranim, demokratičnim delom skupin teles in forumov.

Dovolite, da se lotiva zdaj druge teme, da se pa še enkrat vrneva k vašemu stanovanju, o katerem je bil govor v uvodu, k vašemu majhnemu stanovanju?

RIBIČIČ: Da, prej smo imeli dvakrat večje stanovanje, ker smo bili kar velika družina. Zdaj je za naju z Vero to stanovanje dovolj prostorno, razen kadar pridriki k nama vseh šest vnukov. Sicer pa imam v Beogradu začasno službeno stanovanje, po upokojitvi, ki se približuje, pa misliva z ženo pretežno prebiti ob morju v Strunjanu.

V vašem stanovanju samo knjižnica ni majhna. Praktično so knjige vsepovsod, in kamorkoli greste, vedno prinesete s seboj kakšno novo knjigo. Knjižnega sejma, ki ste ga omenili, niste samo odprli, ampak ste ga obiskali tudi pozneje, in spominjam se, da ste z velikim navdušenjem pripravovali o razstavljenih knjigah. Kaj vam pomenijo, kaj najdete v njih?

RIBIČIČ: Moj odnos do knjige je bil v naši družini nekako privzgojen iz tudi knjižnico sem podedoval, saj so bila vsa stara klasična dela očeta. Ostalo smo kupovali sproti. Knjig nisem izbral po barvi, da bi se ujemale s pohištvom. Pri nas je vse bolj na kupu, neurejeno. Žena me večkrat opozarja, da bi bilo treba najti čas in napraviti večji red. Je še posebej povezava s knjižnico, saj je knjižničarka in pozna sisteme urejanja. Čevljar ima strgane čevlje, midva pa neurejeno knjižnico, sicer pa po naključju najdeva skoraj vsako knjigo, ki jo iščeva. Knjižnica ima dva dela. V prvem so družboslovne, marksistične knjige, literatura, ki jo potrebujem pri delu in ki se je nabrala v štiridesetih letih političnega dela. V drugem delu pa so knjige in pisatelji, ki so mi najbližji, ki mi nekaj osebno pomenijo, ki me čustveno vežejo. Kot ima človek vedno bolj rad hrano, ki mu jo je v mladosti kuhala nana, tako se tudi pri knjigah vrača k tistim, ki jih je prebiral v gimnazijskih letih, v letih zorenja, ko se spoznaval skrivnostni življenja, ljubezni, vseh smislov in nesmislov, ki

se podijo po mladi glavi. Če je atletika kraljica športa, je knjiga kraljica umetnosti in kulture. Ne morejo je nadomestiti magnetofon, radio, televizija, film, ne bo je nadomestil nadaljnji razvoj tehnologije, čeprav bo še tako fantastično posredoval vse močote kulturne in druge dobrine. Knjiga je nenadomestljiva, ker intimno veže človeka. Bralcem ni le sprejemnik, ampak tudi oblikuje svoj odnos do umetniških del in stvaritev.

Na policah vaših omar so številni spominki, ki ste jih prinesli s potovanj. Najbolj pri srcu so vam zvonci. Zakaj prav zvonci, so spomin na deželo, ki ste jo obiskali, ali kaj drugega?

RIBIČIČ: Vsak človek ima kakšnega konjčka, vendar je pomemben le zanj in njegove prijatelje. Večji konjček, kot so zvonci, je mojrtv okrog počitniške hiše v Strunjanu, oljke, mirmoza, mandarinovci, fige, lorvorji, sekvoja, magnolija in rožmarini, ki skrbijo, da me po težkih sestankih ne zadene infarkt, jaz pa skrbim za njihovo zdravo rast. Teta Leni sicer trdi, da rože hitreje rastejo, če se z njimi pogovarjam, jaz pa ji odgovarjam, da se s plevelom nič ne pogovarjam. Zmerjam ga, vendar bujno uspeva.

Zvonci so prišli k meni po naključju. Od kovača v Gorjah sem kupil serijo kakih 15 kravih zvoncev, za ves trop, od krave vodnice do zadnjega telčka. Vsi, ki so jih videli v moji strunjski hiši, so bili prepričani, da me zvonci strašansko zanimajo. Tako so mi jih prinášali prijatelji, ali pa sem sam kupil kakšnega starinskega v daljni deželi, ki sem jo službeno obiskal. Ščasnoma se je nabralo zvoncev za celo steno, ki mi jo je pokazalo Vera za rojstni dan, zanimivi pa so tudi po obliki kot po zvenu. V njih se kaže kultura, na primer kitajska. Neverjetno je, kakšen zvonec je obšel vietnamski kmetič okoli vrata svoje mršale kozje, ki je verjetno dajala življenje vsej družini. Zanimivi so ladijski

Tito je ujel nekaj lepih amerikank, pa nobene domače postrvi. »Morda si domače ne upajo odpreti gobca,« se je ponorčeval iz samega sebe.

zvonci, ki so najbolj odmevni, morda zaradi megle. Zanimivi so holandski kravi zvonci z lesenimi tolkali in prijetnim zvonom. Naši gorenjski imajo oster alpski zvok, holandski pa nižinsko barvo glasu. Cisto drugo funkcijo imajo religiozni zvonci. V počitniški hišici imam iranskega, ki tam daleč v Perziji kliče ljudi k obredu, jaz pa uporabljam svojega zato, da se zbere trop vnukov k obedu. V Havani so mi v muzeju pokazali tudi velike zvonove, ki so jih uporabljali v suženjskih časih pri sevanju sladkornega trstja.

Tako so zvonci postali moja slabost, vendar ne samo moja. Pri slikarju Slani sem opazil v ateljeu med slikami polno lepih zvoncev. Zelo mi je ugajala neka slika, vendar sem bil takrat brez denarja, pa sem mu predlagal, da mu prinesem kitajski zvonec, on pa mi podari sliko. Bolj kislega obraza je privolil v menjavo. Ko pa sem mu poslal res lep starinski kitajski zvonec, je bil tako navdušen, da mi je prinesel še eno sliko petelina.

Rekli ste, da ste bili brez denarja, večkrat pa beremo ali slišimo o visokih osebnih dohodkih funkcionarjev.

RIBIČIČ: Veste, ljudje ne verjamejo, da so naši osebni prejemki resnično takšni, kot piše v Uradnem listu. Vendar v tem pogledu v Jugoslaviji dosledno spoštujemo predpise, zelo stroga kontrola skupščin in matične občine ima vpogled v prejemke vseh zaposlenih občanov, tudi vodilnih funkcionarjev. Naši dohodki so taki, da se ne da živeti na visoki nogi, kot pravimo, živimo in delamo pa vendarle v sodobnih razmerah, ki seveda morajo služiti opravljanju funkcij. Hudo kri pa povzročajo privilegiji, vezani na osebo – ne na delo in odgovornost. Te pa prepočasno odpravljamo na vseh ravneh.

Lani ste imeli okrog svoje počitniške hiše akcije 88 dreves.

RIBIČIČ: Boljše bi bilo, če bi rekli 88 rastlin. Na tisoč metnih bi poleg vseh tistih dreves, ki sem jih posadil v zadnjih desetih letih, res težko posadil še toliko novih. Med cestno, kanalom in mojim vrtom je bilo nekaj »niko-garšnje« zemlje, ki jo je bilo treba kultivirati. Če pristejem k drevesom vse grmičje, ribez, maline in rože, se je akcija posrečila.

Pred leti so v sosesčini gradili dom invalidov, ki je lepa in v krajino ob morju vrasčena zgradba. Morda je izjemna parkiršče. Z ženo sva prizadeta opazovala, ko so z buldožerjem podirali velike ciprese, stare oljke, da bi zgradili parkirišče. Toda arhitekti pač premalo skrbijo, da bi Slovenija ostala in postala zelena.

Poleg tega, da ste vrtnar, ste tudi ribič, a ne le s trnkam, ampak se spoznate tudi na podvodni ribolov.

poštni predal 29

Nadaljevanje z 12. strani

monom DDS pa pri nas ni upanja, saj k sreči teletine sploh ni.

Zdravniki (in doktorji) pa bodo ostali doma, pisati bodo morali potrdila in o novosti v medicini bodo lahko zvedeli, če si bodo strokovno literaturo na svoje stroške nabavili v prostem času. Znano pa je, da zares sposobnim zdravnikom – in teh pri nas ni malo – preostaja zelo malo prostega časa.

Moji brumni rojaki bodo sedaj ogorčeno planili pokonci in obsodili moj slog, češ da nimam pietete in da sem bedasto neresna. Ljudje nasploh mnogo laže prenesajo dvoletne vzgojne moralizme kot ironično ali sarkastično dobronamernost. Močno se mi zdi, da je novinar Grizelj pred kratkim razvelj dal duhove v kulturi ravno na ta, drugi način, ki je skrajno provokativna, a misljen resno. Resno povedano pripombo malokdo prebere, skoraj nihče pa se po njej ne ravna.

Dvorni norec je pod krinko navnega idiota lahko dovedel marsikatero bridko resnico svojemu kralju. Njegov prvi minister si ni upal razložiti v vsej njeni resnosti in tehtnosti. Če pa si jo je že upal, ponavadi ni padla na plodna tla.

Mladi Koperniki bodo še odkrivali nova osenčja in kak sodoben Giordano Bruno ne bo več nujno ob glavo, če bo kot nezadržana kislina razjedal sebičnost in topoglavost. Čeprav bo se marsikatero slabo stimuliran in še slabše finanširan Galilei ob tihem in resnem delu moral včasih kaj zamočati ali prekljati.

Melita Vovk, Bled

★ ★ ★

V zadnjem času veliko beremo in poslušamo o najnovnejši ukrepi zvezne carinske uprave, ki določa, da ob občani oproščeni plačila depozita, kadar potujejo v tujino zaradi nakupa zdravil. Toliko besed je že okoli tega, kot da gre za ne vem kak revolucionaren poseg ne le na področje oskrbe z zdravili temveč v naše zdravstvo sploh.

Seveda pa ta »revolucionarnost« takoj zbledi, če se le malo zamislimo, zakaj je od tega sploh moralo priti.

Najprej – kako je mogoče, da v naši res da teki devizni situaciji obravnavamo zdravila enako kot vse ostalo potrošno blago, po drugi strani pa te iste devize razmetujemo, kot da smo najbogatejša dežela na tem svetu. Za primer navajam samo okoli 16.320 predstavnikov v naših zunanjetrgovinskih predstavništvih v tujini, ki nas stanajo, po nekkih podatkih, povedanih na seji zbora republik in pokrajin, »nekoliko sto milijonov dolarjev«, ali, zlasti po uvedbi depozita, cele trume naših gospodarstvenikov in še več »gospodarstvenikov«, ki drvijo od sejma do sejma in od razstave do razstave širom po svetu, da o skokovitem porastu drugih oblik »službenih« potovanj, ob primernih deviznih dnevnicah seveda, sploh ne govorimo.

Podobnega razmetavanja deviz je še mnogo in preveč. Priprčan pa sem, če bi samo v navedenih dveh primerih ravnali bolj razumno in seveda tudi kontrolirano, bi imeli več kot dovolj sredstev za uvoz vseh najnujnejših zdravil in pripomočkov. In ko tako razmišljamo o teh stvareh, še bolj neverjetno in boleče izvenjivo besede dr. Bajca, zdravnika, ki je s svojo kirurško ekipo tako uspešno opravil reimplantacijo nožice malega Dušana Valentiničiča, ki je rekel:

»Za zdaj so takšne operacije še mogoče, vprašanje pa je, koliko časa še. Zdj mikro-skopi še delajo, nekaj imamo še stare zaloge, zmanjkuje pa antibiotikov, materialov za šivanje, vsega. Pa nič ne kaže, da bomo kaj dobili. Ob tem bi se veljalo malce zamisliti.« (Delo, 8. 8. 1983)

Namesto normalne oskrbe vsaj z zdravili in drugimi pripomočki pa nam zvezna administracija velikodušno ponuja »ugodnost« oprostitev depozita. Bolniki, ki ne morejo brez nekega življenjsko važnega zdravila, ki ga pa pri nas ni, si naj te stvari pač iščejo tam, kjer jih imajo pa čeprav je to v Avstriji ali še dlje, ne oziraje se na to, koliko stanejo, da stroškov potovanja niti ne omenjamo.

Res gantljiva in velikodušna skrb za prizadete!

No, nečesa le ne smemo prezreti. Socialno zavarovanje svojim zavarovancem povrne vrednost v tujini kupljenih zdravil – v svojem ceniku. Kako pa je to videti, naj navedem primer pred nekako tremi leti. Bolnik je nujno potreboval zdravilo, ki ga že tedaj (res da je za nekaj časa) pri nas ni bilo. Podal se je torej v najbližjo lekarno onstran meje, dobil tiste tablete in odšel 350 din. Ko je potem doma predložil socialnemu zavarovanju račun, je dobil – po že omenjenem ceniku – 45 dinarjev.

Danes pa, če upoštevamo sedanje devizne tečaje in dejstvo, da gre v večini primerov za specialna in torej dražja zdravila (da o ortopedskih ali podobnih pripomočkih ne govorimo), si lahko le predstavljamo, koliko bolniki stane neko zdravilo, upoštevajoč še stroške nabave; in to rednega zavarovanja našega socialnega zavarovanja in prav tako rednega plačila vseh obveznosti, s tem pa tudi po vseh predpisih upravičenega, da dobi tisto, kar mu je to zavarovanje dolžno dajati.

Taka je ta stvar – kdor ima dovolj denarja, tujega in našega, bo lahko tudi v tej situaciji skrbel za svoje zdravje, kdor pa tega nima, bog bodi z njim, tudi carina mu ne more pomagati.

Ob vsem tem sem se, bolj mimogrede, spomnil pisma nekakega našega domca iz Pariza, ki ga je pred nedavnim objavila beograjska revija Ilustrovana Politika. Piše, da ve za naše tečaje z zdravili in daje pobudo, da bi nekdo organiziral zbiranje zdravil med zdolci v Zahodni Evropi in pošiljanje le-tih v Jugoslavijo.

Ni kaj, humana in plemenita pobuda toda z zelo grenkim priokusom. Priprčan sem, da bi bila akcija uspešna, toda ali nas ne bi še preveč spominjala na tista davna leta, ko nam je bila vsaka tuja pomoč nujna in še kako dobrodošla.

Ferdo Kavtičnik, Celje

Delo, 12. avgusta

Kristusov grob si lastijo Japonci

Verniki smo z velikim ogorčenjem brali članek v Delu z dne 12. avgusta 1983 pod naslovom »Kristusov grob si lastijo Japonci«. Čudimo se, da ste objavili največjo laž japonskih novinarjev in pisca Koma Takeučija ter s tem žalili Boga in naša verska čustva. Kako naj še verjamemo vašim novicam?

Ves svet ve, da je pravi Jezusov grob v Jeruzalemu že 1950 let in je tudi zelo obiskan od vernikov z vsega sveta.

Japonski pisec Takeučij si je drznil pisati v svoji knjigi najpoddnejše laži o Kristusu, da bi zvalil vernike k »izmišljenemu grobu«. Upajmo, da bo japonska oblast posegla vmes in preprečila tako ostudna, Bogu žaljiva dejanja.

Mihaela Mariček, Ljubljana

Delo, 28. maja, 4. junija, 30. julija in 20. avgusta

Bejske megle in resnice

V popravku in dopolnili mojega odgovora J. Panjanu v Delu z dne 20. avgusta pod naslovom »Bejske megle in resnice«, je bilo mogoče naknadno ugotoviti, da prof. Rismal ni objubil svoje zgrešene načrte »natege« popraviti na občinski seji, ampak je to storil na nekem drugem odgovornem mestu.

Tiskarski škrat pa je do nerazumljivosti popačil ugotovitve o Rismalovem načrtu »natege«, češ da jo je dvignil »nad glavno«. Nujno me prosijo za razumljivo pojasnilo o tej osrednji Rismalovi limnološki in tehniški zmoti, kar naj ostane mračni zgodovini bejske sanacije: prof. Rismal je srkanje globinskih dreznacij dvignil 5 m nad jezersko dno. Eksperimentalno srkanje dreznacij cevi dokazuje, da bi Rismalovo »natega« v jezerskih globinah pustila neočistene najbolj onesnažene in najbolj zastrupljene plasti jezerske greznice (monimolimnija). Njegova »natega« pa je tudi tehnološko zgrešena, saj svoje dreznacije cevi, na primer, prof. Rismal nedopustno lomi v pravem kotu.

Ivo Pirkič, Ljubljana

Delo, 3. maja

Šele dražji prevoz je poceni

V sobotni prilogi Dela, z dne 3. maja, je bil objavljen članek s čudnim naslovom »Šele dražji prevoz je poceni«. Kaj je avtor članka hotel povedati, ne vem, verjetno je zagovarjal novo podražitev potnih storitev v medkrajevnih prevoznih. Na široko je opisal težave, v katerih so se znašala avtobusna podjetja, pomanjkanje denarja in izgube, da ni denarja za nove avtobuse, da so stari dotrajani, skratka, zagovarjal je zadnjo podražitev avtobusnih storitev.

Toda, če primerjamo avtobusna podjetja s tovornimi, ugotavljamo, da je najlažje spodartiti v avtobusnih podjetjih, saj nimajo

opravka z uvoženimi surovinami in s prodajo na tujem trgu, vse posle opravijo doma. Dinarni pritekajo redno, vsak dan v blagajno, število potnikov se povečuje vsak dan, torej se promet povečuje brez kakakega truda in dela. Razumem, da so težave z rezervirnimi deli za avtobuse, in to za Mercedesove avtobuse, ki so jih direktorji, ko so imeli preveč denarja, najraje nabavljali. Avtobus mercedes je bil pred 10 leti vreden 3 naše avtobuse. Po desetih letih vožnje je star naš avtobus in tudi mercedes, oba sta za odpis. Če primerjamo vrednost enega mercedesa in vrednost treh naših avtobusov, in to, da bi trije naši avtobusi dali mnogo večji zaslužek v desetih letih kot pa en mercedes, bi danes blagajne avtobusnih podjetij bolj poslovale z našimi avtobusi.

Avtor članka ni nič napisal o slabem poslovanju avtobusnih podjetij in vendar se za dober brim skriva tudi mnogo slabega. Moj namen pa je, da v korist potnikov malo razgalim neodgovorno poslovanje vodstev avtobusnih podjetij v Sloveniji.

Navedel bom nekaj primerov in dokazov o malomarnosti prevoznih podjetij do potnikov, ki so očiti po vsej Sloveniji. Avtobusne proge imamo že dvajset, trideset let in na teh progah, ki povezujejo večja mesta, na manjših postajah na podeželju in nobenih oznak za avtobusne postaje, seveda tudi ne vozniš redov, da bi potnik mogel zvedeti, kdaj pripelje ali odpelje avtobus. Kot da so potniki s podeželja nezazeleni.

K nam prihajajo tuji turisti, predvsem starejši, ki nimajo lastnega prevoznega sredstva in se zanašajo na naš avtobusni prevoz. Tujci si želijo poleg hotela ogledati še druge kraje, zato so pri načrtovanju izletov odvisni od avtobusov. Ker ne znajo slovensko, ne vem, kako se orientirajo brez voznega reda. Za turista je najbrž pravi podvig, da pride iz Podvina v Mojstrano in nazaj brez težav. In prepričan sem, da imajo tudi tujci svoje mnenje o sposobnosti naših direktorjev avtobusnih podjetij.

Avtobusna postaja na Bledu pri Unionu, na primer, je nova posebna konstrukcija brez vsake oznake, da je avtobusna postaja, seveda, brez voznega reda, in to v središču gorenskega turizma. Avtobusna postaja v Podvinu ima dve lici hišice, ki sta lepo vpeti v okolico, toda brez oznake, čemu služita, in brez voznega reda.

Krajevni skupnosti Pentjakov ob Sori in Videm Dol pri Ljubljani sta zgradili imenito postajo, toda tudi ne more vedeti, čemu služi, saj nima ne oznak ne voznega reda.

Tudi postaji v Žirovnici na Gorenjskem in v Mojstrani, ki sta precej odmaknjeni od naselelji, sta brez oznak.

Na progi Ljubljana – Kranj na postajališčih v Šiški in Sentvidu, v naseljenem kraju torej, nobenih oznak za avtobusno postajališče, seveda tudi ne voznega reda. Tudi lokalni avtobusi, ki vozijo v okolico Kranja, ustavljajo na neoznačenih postajališčih.

Dokazov o malomarnosti avtobusnih podjetij je toliko, da jih ni mogoče naštet. Vodstva avtobusnih podjetij morajo poznati vse proge in vozne ređe in odpravljati pomanjkljivosti. Vozni red bi v avtobusnih podjetjih morali obestiti na vsako avtobusno postajo, tako kot npr. visi na steni v podjetju delovni pravilnik. Tudi spremembe bi morali objavljati redno.

Avtobusnim podjetjem prinašajo potniki denar, vendar podjetja storijo zanje zelo malo. Sedeži v avtobusih so samo 15 cm odmaknjeni drug od drugega in na tak ozek prostor naj se stlači močnejša ženska ali moški in se vozi v vročini. Priprčan sem, da se direktor podjetja nikoli ni peljal v avtobusu in mu je malo mar, kako se vozijo potniki. Najbolj pereč je pri zadnjih vratih avtobusa dodatni sedež, ki se nikoli ne uporablja, zakriva polovico vrat, tako da se potniki komaj zravnajo, da lahko izstopijo. Kako pa bi bilo ob morebitni nesreči, ne vem.

Razni inspektorji gledajo po delavnicah, ali je strop dovolj visok, in če je 2 cm prenizek, obrtnik ne dobi dovoljenja za obratovanje. Bolje bi bilo, ko bi si inspektorji ogledali sedeže v avtobusih in izhode za potnike in bi tu kaj ukrenili.

Nastel sem nekaj pripomb, morda malo ostrejših, vendar bi zdaj ko si prizadevamo za vsak dinar, bi tudi avtobusna podjetja morala kaj storiti, da ne bi bilo izgub na račun potnikov in ne bi navijali cen prevozov.

Promet je najlažja pridobitvena panoga v Jugoslaviji. Vsa druga podjetja in tovarne so v mnogo težjih situacijah, saj se morajo boriti z uvozom in izvozom, da bi prodali čimveč izdelkov v tujino in v korist naše skupnosti.

Avtobusna podjetja ne prispevajo k stabilizaciji, in se jim ni treba boriti za devize, čakajo na ugodno priliko, da povečajo ceno prevoznih kart, kar obetno prizadeje čepi potnikov, s svojim slabim delom pa povečujejo inflacijo.

Franc Kovač, Kranj

Delo, 11. junija

Potrošne navade Slovencev

V dokumentih Kraigerjeve komisije, ki se nanašajo na prilagajanje gospodarskega sistema zahtevam stabilizacije, ni nič povedano o vlogi ekonomske propagande in uporabnikov o izdelkih in storitvah in hkrati sredstvo komuniciranja z uporabniki (povratna informacija oglaševalca pri uporabnikih). Ekonomska propaganda v naših razmerah mora postati aktivna vez med proizvodnjo, porabo in razdelitvijo novoustvarjenih dobrin. Da bi se takšna ekonomska propaganda, lahko razvijala, je treba združiti vse družbenopolitične dejavnike, strokovnjake z različnih področij, ki bi raziskovali in razvijali dejanske vrednosti ekonomske propagande v novih družbeno-ekonomskih razmerah.

nomskih tržnih zdravih in humanih vrednot v našem samoupravnem sistemu.

Naša družba doslej ni posvečala veliko pozornosti ekonomski propagandi kot družbeni dejavnosti in ni jasno opredelila njene vloge v družbenem razvoju. Ekonomska propaganda sama po sebi ni nemoralna, protisocialistična in neetična, dokler informira potrošnika o novem izdelku, ki mu je na razpolago in s katerim lahko zadovolji svoje potrebe. Nemoralnost poslovne propagande se kaže, v takih oblikah ekonomske propagande, ki niso v skladu z našimi družbenimi prizadevanji. Ekonomska propaganda kot oblika družbene dejavnosti, instrument gospodarstva in informativni sistem ni v nasprotju s socialistično etiko, lahko pa je nemoralna in škodljiva z vidika socialistične etike.

Lasten model ekonomske propagande

Ekonomska propaganda ima svoje mesto, v času hitrega razvoja in v času stabilizacije. Moramo ji omogočiti, da se dejansko lahko tudi uresniči v različnih okoliščinah. Ekonomska propaganda je v okviru družbenega dela celotnega sistema informiranja v naši družbi. Vsaka informacija pa ima dvojni namen, informira in hkrati propagira. Zaradi tega je selekcija informacij hkrati tudi politika in zaradi tega bi morali organizirati takšno ekonomsko propagando, v kateri bi bile dane obe lastnosti informiranja in propagiranja ciljev in namenov ekonomske stabilizacije.

V razmerah ekonomske stabilizacije ni mogoče sprejeti ekonomske propagande, ki razvija potrošniško miselnost (kupujte, kupujte in ne sprašujte zakaj, ker je to naj naj...); prav tako ni sprejemljiva ekonomska propaganda z vsebino, ki je nesprejemljiva z vidika vrednosti v našem društvu, kot pojav »seksizma« oz. »bele prostitucije« in podobno, kjer se telo ženske uporablja kot vaba za potrošnike, s čimer je ženska ponižana. Ekonomska propaganda ne sme injicirati idejnih okvirov in miselnosti, da je sreča dosegljiva le s posedovanjem materialnih dobrin. Biti mora sredstvo informiranja kupcev in uporabnikov o izdelkih in storitvah in hkrati sredstvo komuniciranja z uporabniki (povratna informacija oglaševalca pri uporabnikih). Ekonomska propaganda v naših razmerah mora postati aktivna vez med proizvodnjo, porabo in razdelitvijo novoustvarjenih dobrin. Da bi se takšna ekonomska propaganda, lahko razvijala, je treba združiti vse družbenopolitične dejavnike, strokovnjake z različnih področij, ki bi raziskovali in razvijali dejanske vrednosti ekonomske propagande v novih družbeno-ekonomskih razmerah.

Zanemarjena zaščita potrošnika

Zaščita potrošnika je še vedno sekundarnega pomena glede na družbeno-ekonomski sistem in gospodarsko razvitost našega trga. V zadnjem času upravičeno posvečamo več pozornosti spoštovanju dobrih poslovnih običajev in poslovnim morali na enotnem jugoslovanskem trgu, kot tudi spoštovanju zakonskih predpisov. Ekonomska propaganda z vidika zaščite potrošnika morabiti organizirana tako, da je potrošnik ne samo objekt informiranja, temveč tudi subjekt informacij, ki jih posreduje proizvajalcu.

Nekoč ste dejali, da je vaša ljubezen do vnukov najbrž zato tako velika, ker za svoje sinove, ko so bili še majhni, niste imeli toliko časa, kot ste si želeli.

RIBIČIČ: Morda, čeprav, če pogledam nazaj, smo kljub vsem težavam in zaposlenosti živeli srečno, v sožitju. Vse breme vzgoje, šole, bolezni je vendarle bilo na Veri. Da sem lahko mnogo delal, pisal, se poglabljal v družbene probleme, mi je ustvarila idealne razmere. Sama je izgubila starše v rani mladosti, skrbela pa je za moje starše do njihove smrti. Mama mi je umrla lani – doživela je 96 let – a Vera ji je ob njeni teški sklerotični starosti stala ob strani do zadnje ure. Ona je tudi skrbela, da moji fantje v nobenem pogledu niso bili izjema med drugimi otroki. V teh stvareh je bila dosledna in strožja od mene.

No, najini vnuki so res nekaj posebnega, ob njih doživljava vso lepoto otrostva. Otroštvo je nekaj najlepšega in na tistega, ki ga preživlja skupaj z otrokom, odpade tudi del sreče. Morda so to tudi že znaki starosti.

Sicer se pa otroci vedno radi vrtijo okrog mene. Na našem vrtu v Strunjanu se zbirajo tudi sosednjini, igrajo se na igrišču, ki sem ga sam napravil iz železniških pragov, tekajo po stopnicah gor in dol, zvečer pa, ko so do konca utrujeni, jim moram povedati partizansko pravljico o »Muli rotopolju«, ki si jo sproti izmišljam in ima zdaj že številko tristo in nekaj čez. Najraje pa imajo otroci, naši in sosedovi, kadar ob prvem maju ali za dan vstaje in republike skupaj napravimo velik kres in potem kot nekdanj ob tabornem ognju

Na koncu enoletne mandate dobe v predsedovanju predsedstvu CK ZKJ so mi sodelavci, čeravno se z eno ali drugo mojo izjavo niso strinjali, priznali dobronamernost. Mislim, da je to velika stvar.

otroci priradijo nastop za nas odrasle... Vnukinja Živa, po svoji mami Šedlbauerjeva, pa je glavni režiser uspešga partizanskega mitinga.

V pogovoru večkrat omenjate ženo in družino. Kako kot politik gledate na osebne, družinske in podobne probleme?

RIBIČIČ: Predvsem sem vse bolj prepričan, da so to pomembna vprašanja ne le za posameznika, njegovo srečo in delo, pač pa tudi za skupnost, ki hoče napredovati. V odnosu do otrok, do srečnega in zdravega otroštva, v odnosu do ostarelih ljudi, da je nekdo ob njihovi strani, ko si sami ne znajo več pomagati, v odnosu do družine, ki je nihče, tudi najboljše organizirano družbeno varstvo ne more povsem nadomestiti, lahko pa ji ogro-mno pomaga – v vsem tem se kaže moralna trdnost družbe, če hoče biti humana, človeška, socialistična, če je v njej res človek zapisan z veliko začetnico; če se torej približuje mo nikoli povsem uredničevski idealni družbi kot skupnosti samo srečnih posameznikov.

In če bi vašo soprogo vprašala za njeno mnenje o vašem odnosu do nje, do družine, so sinov?

RIBIČIČ: Pogosto me v pogovorih in intervjujih sprašujejo o zasebnem in družinskem življenju, vi ste prvi, ki ste vprašali tudi za mnenje moje žene. Natančno bi vam mogla odgovoriti na to vprašanje samo sama, jaz pa lahko po skoraj 40 letih skupnega življenja domnevam, da bi vam povedala, da je bila med vojno partizanka, aktivistka, a je po vojni kot žena poklicnega politika živela pretežno v ilegali in se je redko pojavljala ob moji strani pri posameznih državnih obiskih v tujini ali na sprejemnih doma. Dodal bi, da se ni nikoli hotela obesati na moj položaj,

Žena Vera mi je ustvarila idealne razmere, da sem lahko mnogo delal, pisal, se poglabljal v družbene probleme.

da je vedno ostala skromna, delavna, da je celo v službeni avto sedla z velikim odporom. Ni mi ustvarjala samo idealnih razmer za službeno delo, kar sem vam že povedal, pač pa tudi za to, da sem svoj prosti čas porabil za šah, sport, pa tudi za marsikatero zabavo v svojem kolektivu. Do teh zabav je bila tudi kritična, ni se ji zdelo prav, da se jih ne udeležujejo tudi zakonski tovariši, ker se tako mnogokrat izrodijo v škodljivo familijarnost.

Moram povedati, da je bila žena tudi moj najbolj objektivni in nepristranski kritik. Ni bila zadovoljna z vsem, kar sem govoril, delal ali zapisal; zgodilo se je tudi, da sem govor zaradi njenih pripomb najprej jezo raztrgal, potem pa na novo napisal in priznal, da je bila nova verzija boljša.

Mislite pri tem tudi na odnos družbe do žensk, ki podpirajo tri stebre družinske hiše?

RIBIČIČ: Mislim, da smo tu še zelo konzervativni. Samoupravljanje bi moralo osvoboditi nove ustvarjalne in potencialne možnosti žensk, ki bodo kmalu predstavljale polovico zaposlenih jugoslovanskih delavcev. Na SZDL sem dejal, da so ženske naš največji zavezniki v množičnem stabilizacijskem in varčevalnem gibanju naše dežele. Čeprav govorimo o enakopravnosti, so mnogo bolj kot moški rod nagnjene k racionalnemu ravnanju, v glavnem kupujejo za življenje nujne potrebščine. Moški občutimo pomanjkanje goriva za avto, žene pa mila, zdravil in drugih nujnih izdelkov. Angažirati bi morali milijonsko vojsko bork za racionalnost, red, organizirano preskrbo in proti neredu, korupciji, zlorabam in nedelu.

No, vas zanima ženska funkcija, politika. Zanimivo je, da tudi v tem pogledu različni družbeni sistemi različno urejajo te probleme. V zahodnem angleško-ameriškem parlamentarizmu so žene politikov, predsednikov in poslancev navzoče v parlamentarnih ložah, spremljajo moše v volilnih kampanjah, dajejo izjave. V tem sistemu nekdo, ki nima urejenih družinskih razmer, ne more računati na politično podporo volilcev, druga stranka bi znala dobro izkoristiti njegove slabosti. V vzhodnih socialističnih državah v glavnem živijo žene funkcionarjev ilegalno življenje, pojavijo se po smrti moža s kakšnimi spominskimi zapiski ali pa sploh ne.

Le posamezne ženske s posebno energijo in talenti se v obstoječih sistemih uveljavljajo kot šefi partij ali vlad. V birokratskih sistemih nastanejo lahko tudi nekašne družinske vladavine, nekakšen sodobni nepotizem, kar je prav gotovo nezdavno in škodljivo. V glavnem pa lahko trdimo, da je žena pri nas odločno premalo navzoča v tako imenovani gornji plasti političnega, gospodarskega, znanstvenega in drugega življenja. JLA nam daje lep zgled na zelo zahtevnem področju.

Omenili ste, da vas sprašujejo o zasebnem in družinskem življenju, in zdaj, ko ste govorili o svojih pogledih na odnos družbe do žensk, o pogledih politika in družinske probleme, pa o svojem osebnem odnosu do vnukov, naj vas vprašam še po vašem zakonu. Kaj naveže dva človeka, kaj ustvari tak odnos, kot je vajin, pa čeprav ne živita vedno skupaj?

RIBIČIČ: Zakon, ki nastane v najhujših razmerah, v težkem partizanskem okolju, ko je šlo za življenje in smrt, ima svoje prednosti in nevarnosti. Prednosti so v tem, da v takem času in okolju človeka bolje spoznaš, nevarnost pa v tem, da traja srečanje lahko le kratke čase. Ž. ženo vna doživela oboje. Vse to in hude razmere po vojni – vsi trije otroci so bili drug za drugim, žena pa je ob službi še študirala – so ustvarili odnose, ki so bili temelj za poznejša leta. Seveda so v vsaki družini včasih manjši nesporazumi, preprički, nervingi, zato mislim, da najinega zakona ne smem idealizirati. Če sem ves teden v Beogradu in se le ob sobotah vrnem domov, se v tistem dnevu v glavnem pogovarjava o tečavah, ki so se pojavile. Vendar so to taki sopotniki, ki se jim je le težko izogniti.

Osnovno v zakonu pa je medsebojno zaupanje in vedno večja želja, da bi živila skupaj. Čeprav je žena pri tem na križpotju, ali naj, pomaga čuvati vnuke, kadar so bolni in ne

Naši dohodki so taki, da se ne da živeti na visoki nogi, kot pravimo, živimo in delamo pa vendarle v sodobnih razmerah, ki seveda morajo služiti opravljanju funkcije.

morejo v vrtec ali v šolo, ali naj bo z menoj v Beogradu, kjer je pa veliko sama.

Kljub temu je v najinem življenju veliko več lepega kot neprijetnega.

Pa še zadnje vprašanje. Ali vama je s soprogo uspelo ta vajin odnos do družine, toplino doma, prenesti na otroke?

RIBIČIČ: V nekem smislu gotovo. Otroci so od mladih nog, pa dokler niso zleteli iz gnezda, čutili, da so odnosi doma urejeni, da živimo resnično družinsko življenje. Tako, kot je name vplivalo gledno življenje mojih staršev, tako vsaj upam, je vplival na najine sinove odnos med Vero in menoj. Seveda pa kot samostojne osebnosti iščejo svoje odgovore na to, kako ravnati. Zdjaj kot možje skupaj z temi znanimi vzgajajo svoje otroke v skladu s temi spoznanji in kot zahtevajo novi člani in družbeni napredek sodobnega sveta. In mislim, da je tako dobro in prav.

OZADJE JAPONSKEGA ČUDEŽA (2)

Iskanje absolutne kvalitete

V industrijski vojni, ki jo bijejo Japonci, so glavno orožje izdelki, ki jih azijska trgovinska vesela izvažna na trge držav – tekmič, torej na bojno polje. In kakšna je bojna taktika? Odgovor je jase: pri kakovosti izdelkov ne delajo nobenih koncesij. Tako kot nikomur ne pade na misel, da bi v spopad poslal vojake, katerih orožja ni mogoče primerjati z nasprotnikovim, se ne more nihče resno spopadati s tekmič, če prodaja nekonkurenčne izdelke.

Po sodobni industrijski definiciji je kakovost izdelka močno relativna: gre za sposobnost proizvoda, da ustreže vsem potrebam porabnika, kar zadeva obliko odlike, zanesljivost in ceno. Američani imajo svojo definicijo kakovosti, ki se skriva pod kratico AOL (Acceptable Quality Level, sprejemljiva kakovostna raven). Japonci so se zadeve lotili z drugega konca. Izločijoče za njihovo politiko je »pomanjkljivost nič« in kakovost svojih izdelkov ocenjujejo glede na število napak v milijonu izdelkov, ta številka pa se blizu ničli.

Tako recimo, Japonci kontrolirajo vse televizijske aparate, ki zapušajo tekoče trakove, povsod po svetu pa se zadovoljuje s preverjanjem po naključju. Skratka, Japoncem gre za absolutno kvaliteto. Prav zaradi tega imajo na Japonskem funkcijo podpredsednika firme, ki skrbi za kontrolo kakovosti, kar nikakor ni častni naziv.

Skušajmo na kratko pregledati tri sestavine pojma kakovosti.

Na Japonskem so že zelo zgodaj ugotovili pomen oblikovanja na industrijskem področju. Že od leta 1928 Japonci sistematično razvijajo industrijsko oblikovanje. Pa ta politika je omogočila, da japonski avtomobili ustrezajo najprej ameriškomu okusu, nato pa tudi evropskemu. Televizorji, fotografski aparati in drugi izdelki, ki jih proizvajajo na Japonskem, pričajo o izredno velikem podjarku, ki velja estetskemu videzu.

Vzdržljivost japonskih avtomobilov je postala že legenda, tako da si je predsednik Honde lahko privoščel celo takšno izjavo: »V Evropi sploh ne potrebujemo več reklame, kar sami poskrbijo zanj.« A to ne velja le za japon-

ske avtomobile, pač pa za vso industrijo in za vse izdelke. Pogledimo si primer iz tehnološko najbolj razvite industrijske veje na svetu, proizvodnje mikračunalnikov in tiskanih vezij. Testi, ki so jih opravili v eni od vodilnih svetovnih proizvajalca računalnikov Hewlett Packard, kažejo, da so japonska mikrovezja zanesljivejša od ameriških.

Japonske cene so 20 do 30

Vloga ekonomske propagande tudi ne sme mimo družbene samozasčite, zlati ko gre za informiranja o družbeni samozasčiti delavcev in občanov v okviru splošnega sistema informiranja. Ekonomska propaganda bi morala prispevati k razvoju zavesti delovnega človeka in občana o nujnosti zaščite kot relevantne faktorja varnosti ne samo posameznika, temveč družbene skupnosti v celoti. V razvoju ekonomskih odnosov z drugimi državami, zlasti pa z državami v razvoju, mora ekonomska propaganda prispevati k utrjevanju in pospeševanju ekonomskih odnosov s tujino. Vloga ekonomske propagande na tem področju je odvisna od lastnosti trgov držav v razvoju, njihove stopnje razvoja in višine narodnega dohodka. Brez uspešne ekonomske propagande tudi ni uspešnega nastopanja na svetovnem trgu, kar velja tudi za države v razvoju.

Kršitev dobrih poslovnih običajev

Zoper nekatere pojave ekonomske propagande, ki so v nasprotju s pravnimi normami naše držbe, se družba bori s pravnimi instrumenti in sankcijami, bodisi civilnopravnimi ali kazenskopravnimi. Določene oblike nelegalne propagande se v skladu z zakonom o zatiranju nelegalne konkurence in monopolnih sporazumov opredeljujejo kot nelegalna dejanja, zlasti kadar gre za neresnično reklamo ali pa za posamezne oblike nepoštenih reklam. Zakon o zatiranju nelegalne konkurence in monopolnih sporazumov s splošno klavzulo omogoča prazno opredelitev oblik ekonomske propagande kot nelegalnega dejanja, zlasti ko gre za kršitev dobrih poslovnih običajev in povzročanje ali možnosti povzročanja škode družbeni skupnosti, konkurenca ali potrošnikom. Zanimivo je, da v času gospodarske nestabilnosti častna sodišča pri gospodarskih zbornicah prejema manj prijav kot sicer v normalnih tržnih razmerah. S pravnega vidika je najbolj sporna primerjalna ekonomska propaganda, ki primerja izdelke ali storitve posameznih konkurentov. Z vidika prava načeloma ni ovir za lojalno primerjavo, vendar je zelo težko v praksi opredeliti in najti primere lojalne primerjave izdelkov. Po dosedanjih praksi je dovoljeno primerjati sisteme, pri katerih se želi pokazati na novosti in napredek pri določenem izdelku.

Posebno pozornost v ekonomski propagandi zahtevajo nagradne prodaje, pri katerih nimamo konkretno opredeljenih kriterijev, kaj je dovoljeno in kaj ne. Zakon sicer prepoveduje pridobivanje kupcev, uporabnikov storitev, naročnikov, varčevalcev ali drugih oseb z dajanjem ali obljubljanjem nagrade ali kakšne druge premožljive koristi ali ugodnosti, ki jo vrednosti občutneje presegajo običajne reklamne nagrade ali v gospodarskem prometu običajne ugodnosti. Pojem običajne reklamne nagrade ali v gospodarskem prometu običajne ugodnosti na različnih območjih pri različnih organih, ki skrbijo za poslovno moralo na trgu, je pojmovan neenotno. Zato je treba posebej opozoriti na različne razloge dopustnosti nagradnih iger v okviru ekonomske propagande.

Posebno vlogo ima ekonomska propaganda v turizmu, kjer pa je, tako ugotavljamo, neorganizirana in neučinkovita. Propaganda v turizmu bi morala biti instrument poslovne politike turističnih in gostinskih organizacij.

Iskanje lastnih oblik

Ekonomske propagandi bi morali posvetiti več pozornosti v vzgoji in izobraževanju, zlasti v okviru ekonomskega študija. Prav tako bi propaganda morala biti instrument izobraževanja.

Na podlagi nekaterih reprezentativnih anket je ugotovljeno, da organizacije družbenega dela za ekonomsko propagando izločajo ogromna sredstva, vendar se ta porabijo neplansko in neučinkovito (znane so razne oblike »dotacije športnim društvom«). Odločitve o ekonomski propagandi se ne sprejemajo po vnaprej določenem metodološkem in organizacijskem postopku.

Ekonomska propaganda ima na razpolago ogromno možnosti za razvoj tudi v času stabilizacije, vendar mora še vedno iskati obliko delovanja in organizacijo, ki ustreza sistemu in vlogi ekonomske propagande v novih razmerah ekonomske stabilizacije.

Šime Ivanjko,
Maribor

Delo, 12. avgusta

Odkup govedi že deset let upada

Pod tem naslovom smo prebrali v sestavku Ilje Popita obširne številne kazalce odkupa najvažnejših kmetijskih pridelkov. Če pa bi jih primerjali z že objavljenimi podatki in podatki iz različnih virov, bi prav gotovo ugotovili, da so v marsičem različni.

Kakorkoli že, kmetje na podlagi vsega, kar dogaja, kar vidimo in sami doživljamo, ugotavljamo, da je naša proizvodnja, naj si bo poljedelska ali živinorejska, preveč nestabilna. Tu in tam se sicer pokažejo kakšni premiki v pozitivni smeri, toda v glavnem so le upadanja.

Da odkup govedi že deset let upada, je po našem mnenju točno. Za koliko upada, tega pa ne ve nihče. Podatki, ki jih imajo kmetijske organizacije, nam ne povedo dosti, saj vsa leta prodajajo govejo živino mimo kmetijskih organizacij, celo v sosednji republiko. Bolj zanimivo bi bilo vedeti, ali je stalez osnovne črede v porastu ali v upadanju. Kmetje menimo, da je v upadanju, saj ni redko, da se zaradi starosti, bolezní ali celo smrti rejca vrata na hlevih za vedno zapro. Po podatkih, ki jih imajo naši zavodi, kravn ni manj, sporna pa je njihova reprodukcijska sposobnost.

V dokumentih za tekoče srednjeročno obdobje je zapisana 5-odstotna letna rast v živinorejski proizvodnji. Ko so dokument objavili, smo se kmetje spraševali, na kakšni osnovi so planerji prišli do tako optimističnih števil. Vidimo, da se napovedi ne uresničujejo. Ne pretiravamo, če zapišemo, da je to leto lahko usodno za našo živinorejo. Ob razredčenih koruznih posevkih – razlogov za to v tem sestavku ne bom navajal – so se predvsem večji rejci živine, zlasti pitovne, spraševali, s čim bodo hranili živino. Napovedovali so znižanje stalez. Dolgotrajna suša je storila svoje, zato so se živinorejci znašli pred neresničnim problemom. Odprodajajo nedopitano živino, ponujajo mlado živino, za nadaljnje pitanje ponujajo dobre plemenske krave. Nekateri so sicer pripravljali povečati stalez za kakšno glavo, denarja nimajo, kre-

dit po 22-odstotni obrestni meri pa je nesprijetljivi. S pomembnimi ukrepi bi se dalo marsikatero dobro živinčev obdržati.

Poseben problem, ob katerem bi se vsi morali zamisliti, je: veliki rejci, ne glede na trenutno stanje (manj koruze), razmišljajo o znižanju stalez. Če bodo to uresničili, je pričakovati, da bodo pred deset in manj leti zgrajeni hlevi vse bolj neizkoriščeni. Kaj pa bi pomenilo, če bi poleg normalnega vsakoletnega »zapiranja« hlevov, zniževali stalez živine še pred kratkim tako obetavni rejci, menda ni treba posebej poudarjati. Ob tem se postavlja vprašanje, zakaj do tega prihaja. Na to bomo poskušali odgovoriti vsak po svoje. Eno od osnovnih vprašanj je, ali je bilo pametno, da smo se odločili za velike hleve za več deset ali celo sto glav živine, ko pa nismo imeli osnove v zemljiščih, ki naj bi dajala osnovno krmo. Ali je bilo prav, da smo se odločili za gradnjo tako velikih objektov na gospodarstvih, za katere se je vedelo, da mladi ne bodo ostali doma.

Veliki živinorejci čedalje pogostejše razmišljajo o opuščanju rejce. Pravijo, da nimajo zadosti zemlje, da jo morajo jemati v najem, da je najemina visoka. Drugi pa, da toliko dela več ne zmorejo, leta in bolezen so naredili svoje. Obdržali bodo menda le toliko, kolikor bodo zmogli. Zakaj bi se trudili? Spet drugi imajo malo, a kljub temu živijo. Vsi pa ne pozabijo omeniti visoke obrestne mere, saj brez kredita ne morejo.

Žel sem opozoriti na problem, ki ga ne bi smeli zanemariti. S posebno anketo bi se morali dokopati do resničnih vzrokov, zakaj se živinorejci tako odločajo. Dejstvo je, da nam pri vsem, česar se lotimo, hitro zmanjka moči. Zmanjka jih pri iniciatorjih, zmanjka jih pri tistih, ki se za to odločajo. Podoben je tudi na drugih področjih našega gospodarstva. Vse to pa kaže na to, da v našem sistemu nekaj ni v redu. Zlahka se za nekaj odločimo, manjka pa nam vztrajnosti. Tudi zato bo odkup živine še naprej upadal.

Karel Franko,
Pucunici

Delo, 10., 18. junija in 30. julija

Javorca, pomnik prve svetovne vojne, bo spet vabila obiskovalce

Obnovljena cerkev v Javorci pri Tolminu je doživela neverjetno velik odziv v naših sredstvih družbenega obveščanja. 30. julija je v p.p. 29 prispeval zanimiv zapis Bogomil Hvala iz Tolmina o spominih na Javorco iz svoje mladosti in na čas, ko je ta zanimiv pomnik nastajal. Na žalost pa z zapisom vnaša določeno zmedo. Objektu nihče ne oporeka kulturno-godovinske vloge. Je pa vprašanje, kaj se pod kulturo pojmuje. Če se je glas harmonike mešal z zvonjenjem iz zvoniča cerkve v Javorci, potem je bilo s kulturo nekaj narobe. Vse cerkve na Tolminkem so kulturno-godovinski spomeniki. O tem se je veliko razpravljalo ob popotresni obnovi. Zvonove pa verjetno tudi v Tolminu rabijo za določen namen, ne pa za »dajanje duška tistim, ki so segli nekoliko globlje v kozarec«. Vsaka stvar ob svojem času, in tu je spornost zapisa, ki ga je pripravila Katja Roš. Javorca, takšna kot je, ostane sakralni objekt. Ali bo v njej občasno liturgija ali ne, to stavi sami na sebi ne odvzema sakralne vloge. (Samo pomnik iz prve svetovne vojne bi bila trdnjava. Plužna pri Bovcu, ki nima nobene veze z načinom gradnje, ki je tipična za sakralne stavbe.) Zato lahko pričakujemo od organa, ki skrbi za vzdrževanje cerkve v Javorci, da bo občasno dovolil našim pravoslavim bratom Srbom ali pa Avstrijcem ali pa domačim, da bi ob določenih priložnostih v njej imeli bogoslužje, kot spomin na žrtve v prvi svetovni vojni. Če obstaja takšna možnost na Rabu, v ruski kapeli pod Vrščem in še kje drugje, jo bomo, vsaj upajmo, deležni tudi tu, saj s tem samo potrdimo, da v naši družbi obstaja resnični pluralizem. S tem Javorca ne bo nič zgubila, nasprotno, začutili bodo vsi, da so do nje odgovorni.

Prav tako je prikaz vojnih dezerterjev v Hvalovem zapisu čuden. Ti so, na žalost, deležni enake usode v vseh vojskah. O vojnih kuratih v avstrogrski vojski pa tole: Državni vojnogodovinski arhiv na Dunaju pripravlja ponatis zapisov, ki so jih zapustili vojni kurati v prvi svetovni vojni. Iz gradiva lahko ugotovimo, da so ti velikokrat vršili pravo socialno službo v tej večnarodni vojski, ko so med drugimi pisali najrazličnejša pisma, pa tudi posredovali pri jezikovnih zapletih. ... Gotovo so bili med njimi, kot povsod, tudi izjeme. Delali pa bi jim veliko škodo, če bi posploševali njihove napake.

Tudi primerjava v Hvalovem zapisu med kostnico v Kobaridu in Javorci je sporna. Za kobariško kostnico skrbi po mednarodni konvenciji Italija. Plačuje kustosa in popravila. (Čprav med primki padlih vojakov za sledimo poitaljanščena imena Slovanov, ki so se borili v italijanski vojski. Tako lahko sklepamo, da so tam pokopani tudi Slovani.) Za vzdrževanje Javorce, kot kaže, bomo morali skrbeti sami, čeprav se je svoj čas govorilo in celo pisalo, da jo bo obnovila in tudi zanjo skrbela Avstrija – kot za svoj spomenik iz prve svetovne vojne.

Vsakdo, ki bo prišel v Javorco, bo gotovo z veseljem nekaj prispeval za njeno vzdrževanje. Zato je še skrajni čas, da poderemo barikade in odpravimo zmede, ki jih je čas že davno prerastel.

Ambrozij Kodlja,
Grahovo na Baci

Delo, 20. avgusta

Plečnikovi dnevi so bili prikazani pristransko

Prireditelji mednarodnega simpozija o slovenskem arhitektu Jožetu Plečniku so zmetali v en koš kar vse moje članke in niso priznale niti notici, objavljeni 6. julija, v kateri sem po podatkih Znanstvenega inštituta filozofskih fakultete naznanila začetek simpozija. Sodeč po njihovi skupni izjavi je zbudil največ nejevolje moj članek v sobotni prilogi z naslovom »Prvinska sla po ustvarjanju«. Sporočilo tega pisanja je bilo v prvi vrsti namenjeno razkoraku med priznanjem umetnikovskega genija in hitrim propadanjem njegovih del v Ljubljani, manj pa znanstvenemu srečanju samemu, kar so organizatorji prezrli. Koliko časa že nismo zasledili tako uglednih podpisnikov, kot so Nuce Šumi, Peter Krečič, Stane Bernik ali Špelca Čopić pod kako petico, ki bi odločno nasprotovala no-

vim barbarizmom nad Plečnikovo Ljubljano, pa čeprav je bilo, žal, prav v zadnjih letih uničenega veliko preveč.

Tisto, kar je v poročilih s Plečnikovih dnevov najbolj bolelo za organizatorje, niso moji vtisi, pač pa vtisi tujih udeležencev. Ob pozornem branju bi podpisniki izjave lahko opazili, da so prispevki, ki jim očitajo neobjektivnost in tendencioznost, sestavljeni predvsem iz mnenj in izjav udeležencev simpozija. Zgodilo se je pač, da so nekateri tuji strokovnjaki iz Ljubljane odnesli drugačne vtise, kot so pričakovali organizatorji. Vedno pa je treba poznati obe plati medalje!

Kdor je nekoliko bolj posvečen v proučevanje Plečnikove arhitekture, ve, da nas na tem področju čaka še veliko dela. Ne glede na poskus Petra Krečiča, da bi na simpoziju orisal znanstveno pisanje o slovenskem arhitektu, je resnica ta, da so se po Francetu Sletetu resnega študija Plečnika lotili predvsem v tujini. Naš rojak Boris Podreka, tedaj še daleč od slave in ugleda, ki ga danes uživa njegovo ime na evropskih in ameriških univerzah, je že leta 1967 na Dunaju priredil zelo opaženo razstavo o Plečniku. Od takrat naprej je napisal več člankov, v katerih je populariziral slovenskega arhitekta, hkrati pa je s svojimi študenti tudi poglobljeno raziskoval njegov opus. Če je umetnikovo ime prodro v svet, je gotovo tudi – in predvsem – Podrekova zasluga.

Drugi, ki je o Plečniku veliko pisal na tujem – in to že v času, ko pri nas še nikomur ni prišlo na misel kaj podobnega – je bil Slovenec Marko Pozzetto. Kljub nasprotni trditvi podpisnikov izjave, bi vseeno zelo težko v Sloveniji v tem času zasledili poskus, da bi se kdo resno znanstveno lotil študija Plečnika. Nekaj prihodnjih člankov, razmišljanj in spominov gotovo ni mogoče šteti v to kategorijo. V Ljubljani sicer imamo institucijo (Arhitekturni muzej), ki je bila pred dobrimi desetimi leti ustanovljena predvsem zato, da bi bedela nad Plečnikovo zapuščino in jo preučevala, a o rezultatih njenega dela je prav na tem področju komajda mogoče govoriti. Še bolj nerazumljivo pa je, kako je mogel direktor te ustanove z več raziskovalci podpisati izjavo, da se v tujini s posameznimi arhitekti ukvarjajo celi muzeji in inštituti, pri nas pa ne možnosti ni. Statut namreč jasno govori, kaj so naloge Arhitekturnega muzeja. Val pisa-nja in razpravljanja o umetniku datira šele v čas po izidu delne arhitektove monografije na Dunaju, torej v sam začetek osemdesetih let, ko so v Ljubljano začeli v večjem številu romati Nemci, Avstrijci, Italijani in Angličani.

Organizatorjem simpozija moramo šteti v dobro, da so k sodelovanju pritegnili Borisa Podreko in Marka Pozzetta. Zlasti prvi je v seboj p.ipejal nekaj prijateljev, med njimi ugodnega zgodovinarja iz Francije Pierra Saddyja, kolega na laussanski univerzi Jeana-Paula Rayona, Philippa Duboya iz Nancyja in skupino svojih dunajskih študentov. Vsi ti so bili že pred tem prav s Podrekovo pomočjo seznanjeni o pomenu in vlogi Jožeta Plečnika, nekateri med njimi – to velja za študente – so tudi sodelovali pri izdelavi načrtov in maket različnih Plečnikovih del. Če k temu pristajemo še profesorja na beneški fakulteti za arhitekturo in organizatorja podobnega simpozija v začetku maja v Italiji Luciana Semeranjia in Švicarja François Burkhardta, enega od pomembnih menežerjev evropske arhitekturne scene, ki se oba na Plečnikovih dnevih nista prvič srečala z umetnikovim delom v Ljubljani, zavzeti skrb piscev izjave, da bi tujim gostom omogočili pravilen stik s Plečnikovimi deli in jim hkrati odprli pogled v znanstveno problematiko, precej naivno. Tudi oba udeležena iz Anglije sta namreč že pred tem bila v Ljubljani, v Švici živeči Lojz Cerar je pristen Ljubljančan, Tomaž Valena iz Münchna pa je po materini strani Slovenec in je dobro seznanjen z delom Borisa Podreke in Fridericha Kurrenta na münchenski Tehniki v zvezi z našim Plečnikom. Toliko o tujcih, ki so imeli besedo na simpoziju in so si svo pridetev verjetno nekoliko drugače predstavljali kot pa organizatorji.

Res je, da je bilo v sejni dvorani Cankarjevega doma še nekaj redkih gostov brez pravega predznanja in zanje bi se morali organizatorji bolj potruditi, ko so načrtovali ogled po mestu. Vloge so bile torej objrjene. Medtem ko so Podreka, Pozzetto, Semerani, Burkhardt in še nekateri osvetljevali čisto nove aspekte Plečnikove umetnosti v kontekstu moderne svetovne arhitekture, so Šumi, Bernik in Krečič govorili o eklektizmu, klasicizmu, funkcionalizmu, absolutni arhitekturi. Dialog torej ni bil mogoč. Tuji so kazali sadove analiz Plečnikove arhitekture, ki jih že več let opravljajo v Münchnu, Benetkah in na Dunaju, sami pa jim s čim podobnim nismo mogli postreči.

Kar zadeva ustoličevanje Plečnika za enega duhovnih očetov tako imenovane postmoderne smeri, je obtožba podpisnikov izjave, blago rečeno, čudna, saj so tej odvetni temi sami namenili ves drugi dan znanstvenega srečanja (glej tiskani program simpozija!). Cemu torej na dolgo razpravljati o dveh stvareh, ki med seboj nimata ničesar skupnega?

Ob robu bi se kazalo ustaviti tudi ob edinem v izjavi omenjenem prispevku Damjana Prelovška. Ta je v Cankarjevem domu govoril o Plečnikovem razmerju do starejših arhitekturnih spomenikov v Ljubljani. V poročilu dne 7. julija sem zapisala, da je ta referat zbudil precej polemike, in nič drugega. Kako so organizatorji simpozija v tem tekstu videli poskus natikanja svetniške avreole okoli Plečnikove glave, ni jasno. Prelovškov tekst se v ničemer ni spušal v brezpogojno malikovanje genialnega arhitekta, skušal pa je opozoriti na nekatere pavšalne sodbe in nepoznavanje zgodovinskih resnic, ki se nekritično vrstijo tudi v katalogu letošnje razstave o Plečnikovih ljubljanskih urbanističnih načrtih. Res je, kar pišejo podpisniki izjave, da je Prelovškov prispevek doživel takojšnje ugovore in zavrnitev, vendar le s strani N. Šumija in S. Bernika. Marko Pozzetto, ki je tedaj vodil razpravo, njumih besed ni podprl, enako tudi ne Marjan Ocvirk, ki ga je omenjeni tekst spodbudil k razmišljanju o pomenu Plečnikove prenovne mestnega jedra, še manj pa L. Semerani in B. Podreka, ki sta končala burno debato o tem referatu.

Prepričana sem, da bi bilo koristneje, če bi brezplodne besedne voge o tem, kdo lahko piše o Plečniku in kdo tega ne sme, raje preusmerili k splošnemu dvigu kulturne zavesti in s tem tudi k ohranjanju del Jožeta Plečnika, ki jih, žal, pogosto ne varuje niti črka zakona.

Nevenka Gajšek
Ljubljana

PREJELI SMO

(Ne)učinkovitost raziskovalnega sistema

Na 9. plenumu CK ZKJ, ki je bil 25. julija letos v Beogradu, je bilo v razpravi obravnavano tudi vprašanje naše raziskovalne dejavnosti. Ugotovljeno je bilo, da je naša »znatnost odpovedala«, kar je bilo potrjeno s podatki o ogromnem številu tujih licenc, ki jih uporabljamo naše gospodarstvo, in minimalnem prispevku naše znanosti k našemu lastnemu materialnemu razvoju. Povedano je bilo, da imamo v državi okrog 500 samostojnih inštitutov in 12 tisoč raziskovalcev, medtem ko je v ZRN le 43 samostojnih inštitutov, toda veliko več raziskovalcev. Imamo 24.000 doktorjev in magistrstrov znanosti, v materialni proizvodnji pa jih dela le okoli tisoč (v Sloveniji do 4.300 raziskovalcev dela v neposredni proizvodnji le 340 ali 8 odst.). In vendar v materialni proizvodnji ustvarjamo sredstva, od katerih živimo vsi, tudi tisti, ki niso neposredno vključeni v proizvodni proces.

Spričo takšnega stanja v naši znanosti in raziskovalni dejavnosti, katerih pomankljivosti so postale očitne zlasti sedaj, ko smo zašli v globoko gospodarsko krizo, se postavlja vprašanje, ali je naš raziskovalni sistem dovolj učinkovit.

Kot vemo, imamo pri nas tudi v razgibavanju tako kot v drugih dejavnostih uveljavljeno delegatsko načelo. Pobude za raziskovalne naloge naj bi prihajale od spodaj, iz baze, iz iz občinskih raziskovalnih skupnosti. V SR Sloveniji imamo 66 občin, torej naj bi imeli ravno toliko raziskovalnih skupnosti. V vseh občinah raziskovalne skupnosti še niso ustanovljene, v večini pa že. Veliko raziskovalnih skupnosti je endomnih, imajo le zbor uporabnikov, zbora izvajalec pa ne, saj v številnih občinah nimajo raziskovalnih inštitucij in tudi ne raziskovalcev. Na republiški ravni delujejo v Ljubljani Raziskovalna skupnost Slovenije (RSS). Pobude za raziskovalne naloge prihajajo od občinskih raziskovalnih skupnosti in tudi od drugih. Nekateri raziskave opravljajo raziskovalne skupnosti same in jih financirajo iz lastnih sredstev. Tako, na primer, je novomeška raziskovalna skupnost sama izdelala raziskavi »Stare gostilne in gostilničarji v novomeški občini«, »Vernost in nevornost na Dolenjskem« in nekatere druge.

Predlog za zahtevnejše in obširnejše raziskovalne naloge dajo občinske raziskovalne

zenta). Torej nobene pogodbe o delu, nobeni finančni obveznosti naročnika (RSS)!

Ko recenzent izdela oceno, ki je velikokrat, glede na postavljene zahteve dokaj obširna in terja precej delovnega časa, najprej za proučitev raziskovalne naloge, potem pa za sestavo poročila, mu RSS za opravljeno delo in na podlagi nekaterih lastnih kriterijev določi honorar in ga nakaže na njegov tekoči račun. Ti honorarji so bili že pred 10 leti zelo gizi in niso pokrivali niti dejanskih stroškov, da o ceni minuloga dela in znanja sploh ne govorimo. RSS se je postavila na stališče, da je recenziranje raziskovalnih nalog predvsem državljanska dolžnost recenzenta, ne pa profesionalno delo izkušenega strokovnjaka, ki naj bi bil po svojih strokovnih sposobnostih vsaj enakovereden, če ne tudi višji od ustrezne ravni raziskovalcev, ki so nalogo izdelali.

Za leto 1983 pa RSS menda sploh nima sredstev za nagrajevanje recenzentov. Za vsako oceno izplačuje 600 (šesto) din – enot, pavšalni znesek honorarja, kar seveda ne zadostuje niti za kritje stroškov tipkanja ocene. Sprajšujemo se, ali morda Raziskovalni skupnosti Slovenije sploh ni do tega, da dobi kvalitetne ocene tistih raziskovalnih nalog, za katere sicer porablja milijarde državnih sredstev. Institucija recenzenta je v takšnem sistemu gola formalnost. Od recenzenta pričakujemo, da se bo iz čistega idealizma spopadel z raziskovalci, da bi dosegel boljše kakovost raziskovalne naloge in povečal njeno uporabno vrednost.

Tak idealizem pa je utopija. Baj se na RSS zavedajo tega problema, zato predlagajo, da bi v letu 1984 raziskovalci že v predračunih predvideli tudi ustrezni znesek za oceno naloge. Še en nesmisel. Ali naj proizvajalec sam plačuje inspektorje, ki ocenjujejo kakovost njegovega izdelka?

S takim iracionalnim reševanjem problema recenziranja in ocene raziskovalnih nalog odpiramo pot nekoristnemu in nepotrebnemu raziskovanju, za katerega družba sploh ni zainteresirana, čeprav v sedanjem težkem materialnem položaju daje za to veliko denarja. Pri takšnem sistemu dela ne moremo pričakovati posebne učinkovitosti od raziskovalne dejavnosti.

Tudi sistem financiranja posameznih raziskovalnih nalog je nedodelan in neracionalen. Predračun stroškov za raziskovalno nalogo predlaga raziskovalna institucija sama. Pri tem RSS zahteva, da predlagatelj (raziskovalna institucija) nosi del stroškov sam. Odstotek lastne udeležbe, ki ga zahteva RSS je različen, odvisno od vrste raziskovalne naloge. Velikokrat se ta odstotek giblje okrog 50. Raziskovalne institucije brez obnavljanja vnašajo v izračune tudi ustrezne odstotke lastne udeležbe, zakaj ko pride čas

nih predlaga znižanje stroškov za raziskovalno dejavnost, je vse splošno negotovost, češ da je to primitivnost, da to pomeni korak nazaj, zaostajanje in podobno. V resnici pa problem ni toliko v denarju, kolikor v racionalni organizaciji in financiranju raziskovalne dejavnosti. Tudi z manj denarja bi se dalo narediti več družbeno koristnega, če bi imeli bolj učinkovit raziskovalni sistem.

Delegatski sistem z reševanjem problemov od spodaj navzgor ima za gotovo svoje pravo mesto in vlogo v samoupravi socialistični družbi pri reševanju številnih zadev v gospodarstvu, družbeni ureditvi, pri socialnih in podobnih problemih, toda dosledna uporaba tega sistema prav na vseh področjih najbrž ne pelje vedno do najboljših rezultatov. Znanost je zagotovo eno izmed takšnih področij.

V znanstveno in tehnološko naprednih državah znanstveno-razvojni dejavnost vodijo iz centralnih institucij, to je od zgoraj navzdol. V ZDA, v Washingtonu, na primer dela v ameriškem Nacionalnem znanstvenem fondu (National Science Foundation) okrog 3.000 vrhunskih strokovnjakov znanstvenikov, ki usmerjajo raziskovanje v ZDA s financiranjem posameznih raziskav predvsem na različnih univerzah v ZDA in drugih znanstveno-raziskovalnih institucijah. Podobno vlogo ima tudi Centralni zavod za standardizacijo v ZDA (National Bureau of Standards), kjer dela več kot 2.000 vrhunskih, najbolj izkušenih strokovnjakov. (Za te kadre velja edina izjema za starostno mejo – 70 let – zaposlenih v državni upravi v ZDA). Velike gospodarske organizacije imajo seveda svoje inštitute, ki same izvajajo raziskovalne naloge s področja njihovih dejavnosti. V SZ je centralni organ znanstvenega raziskovanja Akademija znanosti ZSSR, v okviru katere delujejo številni znanstveni inštituti.

Na svetu najbolj učinkovita in uspešna na področju raziskovanja je gotovo Francija. Brez hrupa, kupov papirja in številnih potovanj ter seminarjev in z znatno manjšimi sredstvi, kot jih v ta namen porablja veseli, dosega izredne rezultate pri strateških smereh razvoja znanosti na področju materialne proizvodnje. Spomimo se francoskega programa razvoja jedrske energije phoenix, proizvodnje nadvoznega letala concord, vojnih letal mirage, rakete ariane, govori se, da obvladajo že tudi proizvodnjo nevtronske bombe, ko se v ZDA na to šele pripravljajo. Raziskovalna dejavnost v Franciji je povsem centralizirana, vodena od zgoraj navzdol. V Nacionalnem centru za raziskovanje (Centre national de recherches scientifiques), s sedežem v Parizu, dela več kot 5.000 najboljših francoskih znanstvenikov in strokovnjakov. Značilno je tudi, da imajo v fran-

foto Dragan Arrieger

skupnosti Raziskovalni skupnosti Slovenije, ki ima dva zbora: zbor izvajalec (raziskovalcev) in zbor uporabnikov. Predloge za raziskovalne naloge največkrat dajo raziskovalci sami, o njih pa govorijo na javnih obravnavah (panelih). Na javnih obravnavah naj bi potencialni uporabniki raziskave in tudi drugi strokovnjaki odkrito presojali umestnost in koristnost nalog, ki jih predlagajo raziskovalci. Dajali naj bi kritične pripombe na zastavljene raziskovalne programe in morebiti tudi odklanjali nepotrebne in nekoristne raziskave. Toda to načelo je samo teoretično, saj v praksi nihče ni pripravljen resneje posegati v program raziskovalne naloge ali celo predlagati opustitve naloge, ker bi s tem odvzimal zaslužek raziskovalcu, ki je nalogo predlagal. Zato so razprave na takšnih panelih v glavnem le formalne. Predlagajo le nebitvene spremembe in dopolnitve. Če je kak načelen družbeno zavesten strokovnjak kdaj predlog o zavrnitvi naloge podal in jo tudi dosegel, si je s tem zagotovil nakopal enega ali več sovražnikov do konca življenja. Zato to storil le enkrat in nikdar več. Samo puč vsi ljudje spod kožo krvavi, premalo idealisti, premalo samokritični, sebični in prepolni skrbi za obstanek in veljavo. In takšni bomo tudi ostali.

Administrativni aparat Raziskovalne skupnosti si že vnaprej »umije roke« in se ne vmešava v odločitve o raziskovalnih nalogah, sprejetih na podlagi delegatskega sistema. RSS zahteva od raziskovalcev, da ob predložitvi predloga za raziskovalno nalogo sami povedo, kateri strokovnjaki v SRs oz. SFRJ so sposobni takšno nalogo oceniti in recenzirati. RSS s tem kaže svojo lastno strokovno nekompetentnost, saj očitno ne ve, kdo je na področju raziskovanja pri nas. »Kdo je kdo« pa je v sodobnem svetu osnovna informacija za vsako uspešno dejavnost.

Ko je naloga izdelana, jo RSS pošlje recenzentu v oceno. Tu se začenja nov nesmisel. V formularju RSS, s katerimi nalogo pošljejo recenzentu v oceno, je zapisano, da naj ocena vsebuje:

- oceno programa dela in njegovo izvršitev;
- oceno uporabljenih metod;
- oceno postavljenih zaključkov;
- oceno predlogov za nadaljnje ukrepe: utemeljitev nadaljevanja raziskave v celoti ali delno, upravičenost nove raziskovalne naloge, obravnava raziskave ali zaključkov v večjem krogu interesentov, pravni ali ekonomski ukrepi, uporaba rezultatov v konkretni delovni organizaciji itd.

– mišljenje o pomembnosti rezultatov za znanost oziroma oceno njihove uporabne vrednosti.

Skupaj z oceno v dveh izvodih je treba vrniti laborator in sporočiti številko tekočega računa pri banki ter naslov stalnega bivališča (recen-

plačila in raziskovalna organizacija predloži končni obračun RSS, nihče ne kontrolira, ali je bilo v nalogu dejansko vloženo toliko lastnih sredstev raziskovalne institucije, kolikor je bilo prvotno predvideno. Nihče ne zahteva in tudi ne more zahtevati pregleda plačilnih seznamov in drugih knjigovodstvenih dokumentov raziskovalne organizacije, iz katerih bi bilo možno ugotoviti, koliko stroškov (osebni dohodkov raziskovalcev in drugih) je imela raziskovalna organizacija. Če je, na primer, za izvršitev naloge predlagatelj ocenil, da je treba porabiti 1000 ur raziskovalcev, s tem da 500 ur plača RSS, 500 pa sama raziskovalna institucija, v resnici pa je bila naloga izdelana samo s 500 urami, potem jih vse plača RSS, dejanska lastna udeležba raziskovalne organizacije pa je enaka nič. Če pa je bilo porabljenno »celo manj kot 500 ur, potem ima raziskovalna organizacija celo ostanek dohodka od plačila, ki ga dobi ob RSS.

Vemo, da ne pri nas in tudi ne po svetu ni meril in norm za vnaprejšnjo ocenitev vrednosti posameznih raziskovalnih nalog. So le globalne ocene, ki ji dajejo le zelo izkušeni menežerji raziskovalne dejavnosti, ki delajo v ustreznih velikih državnih organizacijah. Pri nas po pri tem glede na veljaven postopek možne velike nepravilnosti. Pred leti je Zvezna gospodarska zbornica povabila zastopnike raziskovalnih institucij z določenih področij, da predložijo ponudbe za realizacijo razvojno-raziskovalnega programa, ki ga je zbornica pripravila na podlagi predlogov potencialnih uporabnikov. Raziskovalne naloge so bile dokaj detaljno obdelane in opisane. Za realizacijo ene izmed nalog je zastopnik Raziskovalne organizacije zahteval 2 milijona, drugi pa je bil pripravljen isto nalogo izdelati za 25.000 din. Slednji je nalogo tudi dobil in jo izdelal brez izgub.

Takšnih in podobnih primerov, ki kažejo na iracionalnost pri oblikovanju cene raziskovanja, je najbrž še dosti. Od komercialnih, kdaj pa kdaj tudi spekulativnih sposobnosti vodilnih kadrov raziskovalnih organizacij je precej odvisen obstoj in »uspeh« številnih raziskovalnih organizacij pri nas. Zato se nam ni treba čuditi, če nekatere takšne »uspešne« organizacije lahko zaradi raziskovanja določene naloge pošljejo, recimo, v Kalifornijo 18 raziskovalcev (primer ni iz SR Slovenije), izmed katerih nekateri sploh ne znajo angleško, in pri tem seveda ne pozabijo tudi na tiste predstavnike upravnih in samoupravnih organov, ki jim takšne »uspehe« om

ANKETA DELA: Poletne kulturne prireditve v Sloveniji

Še brez sožitja kulture s turizmom, medsebojnega sodelovanja in trdne programske politike

Poletne kulturne prireditve v Sloveniji letos doživljajo krizo. Spričo premajhnega sodelovanja in prizadevanja pri organizaciji, občutnega krčenja sredstev in padanja osebnega standarda in ob zahtevah gledalcev po vedno višji kakovostni ravni prireditev te precej zaostajajo za redno kulturno sezono. Napovedi za naprej niso optimistične. Poletna kultura, žal, pri nas še ni samostojen segment celoletne kulturne ponudbe, o njej nimamo izdelanih kriterijev in programov, ki bi prireditve opredeljevale z republiškega in nacionalnega stališča ter njihovega pomena za kulturni razvoj krajev, vseh slojev prebivalcev, odmeva med domačini in morda še bolj tujimi turisti. Zlasti bode v oči, kako so od poletne kulture marsikaj odmaknjeni. Kulturna skupnost Slovenije, Zveza kulturnih organizacij Slovenije, Turistična zveza Slovenije in nekatere druge organizacije ter društva, ki bi morale v teh prireditvah videti enega izmed svojih pomembnih področij delovanja in samopotrjevanja.

LOJZE BAJC: Prvi večji program poletnih kulturnih prireditev v Postojni je bil izveden leta 1978 v okviru praznovanja 160-letnice odkritja notranjih delov Postojnske jame. In kaj obsega niti programi: pevске, glashene in folklorne nastope. K sodelovanju smo povabili ljubiteljske skupine iz ožje domovine in iz zamejstva. Do sedaj so nastopale tudi glashene, pevске in folklorne skupine iz tujih dežel. Naši nastopi niso »koncertne« izvedbe, so na prostem, predsestvom za goste, ki so si jamo ogledali ali so na poti vanjo. Z njim želimo popestriti turistično ponudbo. Številnim gledalcem želimo prikazati, da je pri nas ljubiteljska dejavnost živa in bogata. Pri turističnem društvu bomo s tako kulturno politiko nadaljevali.

Letos slavi Turistično društvo Postojna 100-letnico svojega obstoja in delovanja. Zato je v goste povabilo predvsem tiste skupine, ki so pri dosedanjih kulturnih prireditvah že sodelovale. Prihodnje leto bo nekoliko drugače, ker je zanimanje za sodelovanje na prireditvah veliko večje, kot zmore sam program.

Za letošnji program bo potrebnih okoli 400 tisoč dinarjev. Stroške v glavnem krije organizator. Prireditve si na leto ogleda dvajset do petindvajset tisoč obiskovalcev.

META BENČINA: Razmišljanja o usodi mednarodnega poletnega festivala v ljubljanskim Krizankah niso od večerj. Že pred leti se je govorilo o tem, kako nadaljevati, celo o možnosti, da bi ljubljanske poletne prireditve skrajšali. Ker pa je ostalo le pri razmišljanjih, je (po neklinu prav letos) moralo priti do kritične točke. Od predstave do predstave postaja bolj jasno, da se je zanimanje za naš festival krepko zmanjšalo. Tistega vrveža, kot smo ga bili vajeni v preteklosti, ko je bilo mogoče občitati, da se v Ljubljani nekaj pomembnega dogaja, ni več.

Očitno je, da je stabilizacija resneje ogrozila tako finančne možnosti poslovalnice Festivala, kot tudi naš družbeni standard, pa se je ustavilo.

Če smo pozornost prebrali letošnji festivalsko ponudbo, smo v njej sicer odkrili nekaj dobrih predstav in nekaj zvenečih imen izvajalcev. V celoti pa je le v povprečju, propaganda zanjo pa ne kdo ve kako učinkovita. Številno občinstvo

V anketi so sodelovali: Milena Hočevar, sekretarka SIS za kulturo občine Metlika, Milan Zrinski, tajnik kulturno-umetniškega društva Belinci, Metka Čurman, predstavnica mariborske koncertne poslovalnice, Meta Benčina, publicistka iz Ljubljane, Pavle Strmeček, član organizacijskega odbora Loških kulturnih prireditev, Marko Potocnik, tajnik turističnega društva Bled, Edvard Goršič, direktor Zavoda za kulturne prireditve Celje, Lojze Bajc, organizacijski tajnik poletnih kulturnih prireditev v Postojni, Branko Kraljevič, gledališki režiser iz Kopra, Pavle Plahutnik, vodja prireditev v portoroškem Avditoriju, in Fanči Kuhar, organizacijska tajnica KUD Karol Pahor iz Pirana.

se je ob letošnji veliki, a odlični ponudbi Čankarjevega doma hitro razvilo in zahteva več. Festival je ostal v ozadiju, a ne smemo pozabiti, da je bil kar trideset let edini, ki je omogočal tudi ogled zanimivih predstav, za katere sicer nismo imeli drugega primernejava odra. Marsikje bi bil ponosni na tako lep avditorij, kot ga imamo mi. Tudi kulturno ponudbo, ki bi nas v poletnih mesecih zopet množično pritegnila, smo začeli pogrešati. Menim, da v konceptu celotne ponudbe v Ljubljani ni sprejemljiva konkurenčnost, kajti kakovostne prireditve bi bilo treba ponuditi enotno in jih enakomerno razporediti čez vse leto.

METKA ČURMAN: Mariborska poletna mesec naj bi zvezila s poletnimi prireditvami, pa žal, čeprav se jih je izvršilo kar nekaj čez 40, ni bilo vse tako, kot bi moralo biti. Obiskovalcev ni bilo.

Še največ jih je bilo na predstavi Hamleta v izvedbi New Shakespeare Company iz Londona. Najmanj jih je bilo na večeru klasične glashbe, prodali so le 14 vstopnic. Morda je delček krivde tudi v tem, da so bile skoraj vse predstave in druge prireditve v zaprtih prostorih. Lani smo si za predstave na Rotovškem trgu izposodili reflektorje od amaterjev, pa smo jim jih po dveh mesecih vrnilo uničene zaradi dežja in vlage. Letos nam ni hotel nihče posoditi aparatur, sami pa tega ne zmoremo, saj smo imeli za vse prireditve na voljo le milijon dinarjev. Kot kaže, bomo prihodnje leto imeli še manj denarja.

Program je bil pester, vendar skoraj preveč resen, saj se občinstvo ni odzvalo. Plakato, vabil, reklame je bilo dovolj, samo programov smo natisnili 30.000, ob tem da je vsako podjetje dobilo vabila in programe. Toda kulturni animatorji so tokrat zaspali.

Program je bil pester: od godbe na pihala do resnih prireditev in zabave pa do lutk, ki so jih igrali kar na kopaljskih in ki so imele presenetljivo dober odziv. Žal pa so letos manjkali večeri jazz, kajti zanje ni deviz. Lani so bili ravno ti večeri najbolj obiskani. Povezava z drugimi festivali je utečena.

Mariborske poletne prireditve so bile pester, morda premalo zabavne, toda dejstvo je, da se bodo morale preseliti na prosto. Rotovski trg ni najbolj primeren, zato pa bomo morali poiskati kaj bolj primerneja v Lentu. Seveda, če bo sploh kaj denarja.

EDVARD GORŠIČ: V Celju pričamo poletne kulturne prireditve že več let zapored – zdaj v organizaciji zavoda, svoj čas pa pod okriljem turističnega društva. Ker mesto nima primernejava letnega prizorišča, smo v sodelovanju s turističnim društvom postavili improvizirani odprti oder kar na starodavnem Tosičevem trgu. Arhitektonsko sicer zelo vabljivo okolje omejuje izvedbene možnosti, razen tega pa tudi denarja v ta namen ni veliko. Letos je kulturna skupnost – kot edini financer – zagotovila za poletne kulturne prireditve 280 tisoč dinarjev, le nekaj malega več kot lani. Uresničili smo zamisel o petkovih večerih na odprtem odru, ki jih začnemo že v juniju s turističnim tednom in nadaljujemo v avgustu. Povzeli smo se zlasti z amaterskimi kulturnimi društvi, ki so se z delom že izkazala in imajo dovolj raznovrsten program, med prireditve pa smo vključili še nekaj takih, ki jih izvajajo poklicni umetniki. Za komorne koncerte, ki smo jih prejela leta prirejal v atriju na Tosičevem trgu, je bilo premalo zanimanja, zato smo jih letos opustili. Druge prireditve so bile bolj obiskane. V začetku so se ob odru ustavljali največ mimoidoči, kasneje pa se je zbiralo tudi po tisoč gledalcev in več. So pa naše poletne kulturne prireditve lahkotneje znane, toda radi bi jih kakovostno izboljšali.

Zato pa bi razen več denarja potrebovali še primerneje priroščilo. Kot zanimivost morda se to za obiskovalce o celjske kulturne prireditve zastoji, posamične večere pa so izvajalci ponovili tudi v krajevnih skupnostih.

MILENA HOČEVAR: Letošnji dober obisk prireditev, ki so sodile v okvir Metliškega kulturnega godiša, nas prepričuje, da bo ta prireditev, ki je bila lani prvič, postala tradicionalna in nujni del življenja v Metliki v juliju in avgustu. Obisk je bil boljši kot lani, posebej pri prvi prireditvi, ki so jo organizirali pevске skupine Vitis in Metlike. Imeli so tudi nekaj sreče, saj je njihova prireditev »V vino so resnica, ljubezen in ženske« sovpadla z dnevom bora. Oblika,

za katero so se odločili, pa je privlačna za ljudi, saj so poleg kulturnega dela poskrbeli tudi za zabavo.

Naslednja prireditev, ko je Slovenski oktet pripravljal Metliški cerkvi koncert s Hubertom Bergantom, je zelo uspela: orgle so privleklo marsikoga. Malo manj obiska je bilo, čeprav ni bil slab, pri monodramah. Odmev med ljudmi je dober. Mnogi pravijo, da pogrešajo prireditve, letos pa so se toliko bolj prikupile zaradi zabavnega dela. To je edina letniška novost. Prireditve so potekale v okviru ZKO, saj se je ta odločevala predložitveni prireditvi »Spoznajmo se«. Sredstva so skromna: 160 tisočakov; od vstopnine pa se tudi ne nabere dosti. Za prihodnje leto smo bolj v skrbah, saj ne vemo, kako bodo zmogli v delovnih organizacijah, ki pomagajo pri organizaciji, odšteti denar za festival. Veliko stvari smo opravili s požitvalnostjo vseh sodelujočih.

BRANKO KRALJEVIČ: Potreba po intenzivnejših kulturnih doživljajih je tudi v Kopru. Odziv na prireditve, ki jih je ZKO pripravila v okviru »kulturnega poletja«, potrjuje upravičeno potrebo po programski odločitvi. Osrednji prireditveni prostor je bil Titov trg, ki pa po svojih značilnostih ne ustreza za različne umetniške prireditve. Vse bolj jasno se kaže potreba po oživitvi več sugestivnih ambiantov in starem mestnem jedru, kjer bi imele domisel različne umetniške vrste. Od letošnjih dogodkov je posebno pozornost občinstva pritegnila predstava »Primorske združbe« v organizaciji in produkciji ZKO Koper. Izkušnja ob tej predstavi je dokazala, da je mogoče pripraviti velik gledališki projekt tudi z veliko manjšimi sredstvi, kot so potrebna za realizacijo podobnih projektov v poklicni gledališki ustanovi. Seveda so tudi pogoji dela lažji. Šibka točka v delovanju take neformalne skupine je organizacijska dela in poznejše gostovanje, zato mislim, da je nujno vzpostaviti bolj intenzivno sodelovanje med portoroškimi Avditorijem in obalnimi ZKO. Če bomo nadaljevali začrtani program, se bo najbrž pokazala potreba po sodelovanju s katerim od slovenskih poklicnih gledališč. Po odzivu občinstva na letošnjih prireditvah je jasno, da bo treba zastavljati program v bodoče nadaljevati, saj lahko postane specifična koprška kulturna manifestacija.

FANČI KUHAJ: V primerjavi s prejšnjimi leti se je letos obisk Piranskih glashen večerov skoraj podvojil. Letos je peto leto prireditev in menim, da je obisk rezultat resnega dela v tem času. Program je določen že na začetku leta, programska knjižica, koncertni listi in plakati so do sezone pripravljani, stiskani v treh jezikih. Vedno nastopajo najavljeni izvajalci. Novosti v programu ni, razen da so na prireditvenem prostoru občasne razstave obalnih galerij. Predračun festivala je 600.000 dinarjev. Polovico prispeva turistična poslovna skupnost, drugo polovico pa krijejo z lastnimi dohodki, s prispevkom občinske in republiške kulturne skupnosti. Za enajst prireditev z vrhunskimi izvajalci je to razmeroma poceni.

Prireditve so programsko in datumsko usklajene z drugimi prireditvami na obali, predvsem pa z Avditorijem Portorž. V prihodnje se bomo skušali povezati se z organizatorji v Gorožnjanu. Program je specifičen glede na rojaka Tartinja, na piransko arhitekturo in ob upoštevanju, da je za drugačen okus publike poskrbljeno v Portoržu.

Nekaj je stalnih obiskovalcev, pretežna večina se jih na vsakem koncertu menja (domači in tuji turisti), del vstopnic pa je odkupil občinski sindikat za delavce, s čimer skuša popularizirati prireditve med domačimi. Še vedno ostaja neizkoriščena zamisel o organiziranih obiskih turi-

stov – ogled Pirana, večerja v kakšni piranski restavraciji in potem še koncert v Križnem hodniku. Agencije tega še ne ponujajo v obliki kompletnega paketa.

V prejšnjih letih smo v začetku sezone organizirali tudi praznične dneve slovenske folklorne. Odločili smo se za biennialno obliko. Ta prireditev je zelo zahtevna, zato se dogovarjamo skupaj z ZKOS, da organizacijo prevzame Avditorij Portorž.

PAVLE PLAHUTNIK: Nikoli niso bile sporne dobre prireditve. Skušamo se izogniti »zapolnitvam« v našem tedenskem programu. Sicer pa je bil obisk podoben kot lani. Ne predstavljamo si domačina ali gosta, ki ne bi vedel, kaj se dogaja v Avditoriju! Program je bil glede na možnosti dobro zastavljen. Zdi se, da bi z več denarja lahko naredili precej več in bistveno kvalitetnejše. Novosti? So bile: svojevrsno obujena »Zlata vrtina Portorža«, Folkart – mednarodni festival folklorne, in pa »Kaštel« – srednjeveška trdnjava. O zvrsteh, o pozornosti? Z zabavna glasha »vžge«, vendar je domača scena razen dvoh, treh izjem upehana in tako se je letos zgodilo, da tristo poslušalcev ni šlišo Džuli, ko pa jo je Daniel odšel, so vsi odšli; koncert »Velika revija Jadranca« je bila pač najbolj obiskana prireditev. Na prireditve smo prodali povprečno 500 vstopnic. Kolikor denarja, toliko »muzike«! Stara fraza. Vseh generacij obiskovalcev le nismo privabili v Avditorij – mladi so bili prikrasjeni. To pa je tudi edino, kar je zvedelo v različnosti programov. Do kakšnih posebej pretnostnih stikov se ni prišlo, sodelujemo pa z vrsto prirediteljev in organizatorjev po Jugoslaviji. Objektivno gledano, je bila sezona uspešna. Obdržali bomo tradicionalne prireditve in jih skušali obogatiti. Bistvena naloga je: kaj in kako v mesecih, ko ni sezone. Predvsem živimo od turizma in zanj.

MARKO POTOCNIK: Glavino kulturnih prireditev na Bledu med turistično sezono predstavljajo nastopi folklornih skupin, likovne razstave, koncerti na otoku ter promenačni koncerti. V Festivalni dvorani vsako leto odprejo pet likovnih razstav. Najprej razstavo domačih slikarjev, nato slikarjev iz vse Slovenije. Koncertni prostor je lani zažela tudi Galerija Otok. V cerkvi na otoku so vsak ponedeljek koncerti, od orgelskih do nastopov pevskih skupin.

Največ ljudi pritegnejo nastopi folklornih skupin v sredah, vstopnice pa so razprodane že nekaj dni vnaprej. Dober obisk vpliva na to, da na Bled skoraj vsako leto pridejo naše najboljše folklorne skupine – France Marolt, Tine Rozane, Lado, Tanec, Vojvodjansko kolo. Stroške gostovanja teh skupin pokrijemo z vstopnicami. Po otvorenem koncertu Avsenikov je letos ozvevala tudi prireditvena dvorana pod hotelom Krin, za zdaj le še s popevkarskimi koncerti.

Glede na vrsto gostov na Bledu obseg in vsebina sedanjih kulturnih prireditev zadoščata, čeprav bi lahko še kaj spremenili.

PAVLE STRMEČEK: Obisk loških kulturnih prireditev je vsako leto dokaj standarden, odvisen le od vremena. Vseh petnajst do dvajset prireditev obiske na leto okoli pet tisoč obiskovalcev. Pretežna večina jih pride na kmečki praznik ob koncu julija. V Ločah, ki štejejo le slabih 900 prebivalcev, se je letošnji poletni del festivala pričel 8. julija z nastopom ansambla Kolumbija (vsako leto uvrste v program tudi nastop skupine iz nevrščene dežele), nadaljeval s kmečkim praznikom (22. julija), v poletnem programu pa sta še zabavna in narodnozabavna prireditve. »Loče v kulturi« v preteklosti in sedanjosti je delovni naslov jesenskega dela, ki bo odsevalo delo članov vseh sekcij aktivnega prosvetnega društva Marjan Rap.

Denar je precejšen problem. Zato morajo sestaviti čimbolj varčen program. Poprje smo za pomoč in pokroviteljstvo prosili bližnje delovne organizacije, sedaj pa je to mnogo težje. Štirinajst let kulturnih prireditev je domačine razvilo. Hočejo zahtevnejše, kakovostnejše prireditve, ki pa so praviloma tudi dražje. Loške kulturne prireditve so bile v zasnovi ustanovljene zaradi tega, da bi v kraj privabili ljudi. Torej so imele hkrati kulturni in turistični namen. Zaradi geografske osamljenosti Loč delamo bolj samostojno, z drugimi, razen s sosedji, s katerimi je sodelovanje stalno, pa se povezuje moč občasno.

In kako bo v bodoče? Ločani si želijo več kakovostnih prireditev. Žal pa vse kaže, da bomo zaradi pomanjkanja denarja omejeni na lastne moči.

MILAN ZRINSKI: Letošnji enajsti folklorni festival v Belincih je potrdil veliko zanimanje za tovrstne prireditve med obiskovalci in nastopajočimi. V treh dneh, kolikor traja festival, si je stare pastirske igre, narodopisno razstavo in osrednjo plesno prireditev v belinskem parku ogledalo skoraj sedem tisoč obiskovalcev, kar je malo več kot v zadnjih dveh letih. Za sodelovanje na pastirskih igrah je vedno več zanimanja. Tudi narodopisne razstave so zbudile veliko pozornost obiskovalcev in strokovnjakov. Lantska razstava o tkalstvu, kjer smo skušali oživiti skoraj pozabljeni pridelovanje lana in tkanje do macega platna, nas je letos »zapeljale« na se bolj neraziskano področje. S pokrajinskim muzejem iz Murske Sobotice smo organizirali razstavo pisane. Razstavili smo kar 500 pisanic in tudi »tehnologijo« za njihovo pripravo.

Tudi denarne težave se kar dobro rešujejo. Polovico stroškov festivala, ti letos verjetno ne bodo presegli tristo tisoč dinarjev, pokrije občinska kulturna skupnost s pokroviteljstvom festivala, ki ga priskrbi sama.

V združnem času dobro sodelujemo s Slovensko izseljenko matice, ki organizira nastope ansamblov in skupin zamejskih Slovencev v domovini. Žal še vedno nismo trdnice povezani s turističnimi društvi. Končno pa v Pomurju se zdaj nimamo niti turistične zveze, kar bi koristilo razvoju turizma.

Poletne kulturne prireditve v mnogih krajih nimajo ustreznega odprtega prostora ali pa bi bila za njegovo ureditev potrebna precejšnja sredstva. Hudo pomankljiva je tehnična oprema, kar vpliva na kakovost izvedbe. Letošnje prireditve so bolj uspeli v krajih, kjer so lahko ponudili različne oblike kulturne dejavnosti domačih društev in skupin in so krajani močno navezani na svojo tradicijo, med seboj povezani in pripravljeni potrpeti za delo. Ljubitelstvo je pokazalo ponekod velike prednosti pred profesionalno organiziranostjo. Letošnji programi so bili dokaj tradicionalni, vendar je opaziti težnje po zabavnejšem značaju prireditev ter obujanja ljudskega izročila, zlasti kmečkih običajev. Stopnje se zanimanje za orgelske koncerte. Precej šibka je še razstavna dejavnost, zlasti v prikazovanju slovenske kulturne dediščine in pokrajinske etnološke tipike. Organizatorji se zavedajo, kako pomembno je sodelovanje do domačinov pri zasnovi in izpeljavi prireditev, a je hkrati preveč lokalizma, premalo sodelovanja med kraji in občinami, malo medsebojnega poznavanja, izmenjave programov in izkušenj. Poletna kultura naj bi bila tudi možnost za medkrajno zbliževanje, priložnost za bogatitev medsebojnih kulturnih in občečloveških odnosov.

Anketo so pripravili: Jože Jerman, Vlado Smole, Ivan Genčević, Milovan Dimitrić, Vlasta Felc, Boris Šuligoj, Ivica Burnik in Marijan Zlobec

V ŽARIŠČU

Poljski avgust po treh letih

Ob tretji obletnici stavk v poljskih ladjedelnicah ob Baltiku, ko so delavci zahtevali ustanovitev neodvisnih sindikatov, se komentarji v mednarodnih sredstvih obveščanja močno razlikujejo. Medtem ko komentatorji na Zahodu praviloma poudarjajo, da je položaj na Poljskem tudi danes zapleten in da ideje Solidarnosti nikakor niso zamrle, denimo v sovjetskih sredstvih obveščanja prevladuje prepričanje, da se položaj stabilizira in da so na Poljskem navzoči samo še »ostanki kontrarevolucije.«

Katoliška prevlada in nestrpnost v občinah in vaseh bi morali jenjati in mi bi morali odločno varovati in braniti naše laične običaje... in doseči, da jih duhovništvo brezpogosto spoštovale. Skrajni čas je že, da se, nekatere ustanove in uradi postanejo resnično laični in da se znebijo zunanjih znamenj odvisnosti od vere. Odprava vojnega stanja v nobenem primeru ne more pomeniti opuščanja laičnih načel v javnem življenju.

»Zyć Partii«, Varšava

Poljska komunistična partija je napovedala odkrito vojno katoliški cerkvi, ki jo predstavlja kot ideološko nasprotno št. 1 in nevtralen netičko nemirov, do katere ne more biti več popuščanja. Odnos se je torej spremenil v temelju: še pred tedni, pred prejšnjim obiskom od 16. do 23. junija, je uradni tisk pel hvalo plodnemu sodelovanju med cerkvenimi institucijami in oblastjo, sodelovanju, ki naj bi poskrbelo za normalizacijo družbenega in političnega življenja na Poljskem. Res pa je, da so se voditelji Solidarnosti tedaj potuhnil, ker niso hoteli ovirati papeževske obiska. Ker je bil neodvisni sindikat Solidarnost razglašen za nezakonitega, so oblasti menile, da bo moč znova doseči zavezanost med sabljom in krolpinikom, pri čemer naj bi cerkev poskrbela, da v duhu oblasti vznesene sindikaliste prisili k ubogovitosti. Toda iz vsega tega ni bilo nič. Partija, razočarana nad stališčem cerkve, katoliški hierarhiji zdaj obtožuje »dominacijo« in »netolerantnost«.

»Le Monde«, Pariz

»Položaj na Poljskem se v bistvu stabilizira. Pred kratkim sem bil na Poljskem in sem se sam prepričal o tem,« je izjavil vodja oddelka

za mednarodne informacije pri CK KPSZ Leonid Zamiatin, ko je sodeloval na sovjetski televiziji v oddaji »Studio 9«.

»Po ukinitvi vojnega stanja je zaslediti polet na določeni področji življenja na Poljskem. O tem govorim zaradi tega, ker je vojno stanje omogočilo vladi tovariša Jaruzelskega, da je uvedla red v upravljanju z gospodarstvom in stabilizacijo gospodarstva, kajti dezorganizacijski procesi, ki jih je povzročila Solidarnost, in neštete stavke so na različne načine in močno vplivale na poljsko gospodarstvo. Ljudje sedaj uživajo, ker lahko mirno delajo. Delajo zase in za Poljsko. Hkrati je čutili določeno vzemirjenost. Ostanki Solidarnosti hočejo izkoristiti tretjo obletnico avgustovskih dogodkov, nemirov, do katerih je prišlo v Gdansk leta 1980, da bi se znova pojavili na ulicah nekaterih mest.«

»TASS«, sovjetska agencija

Po skoraj točno treh letih, odkar so poljske ladjedelnice ob Baltiku, zamrle zaradi delavskih stavk, s katerimi so zahtevali neodvisne sindikate, je na obkru v Varšavi vzhodnonemški voditelj Erich Honecker, kar bi bilo treba razumeti kot priznanje politiki »normalizacije« generala Jaruzelskega s »rani komunističnega bloka«. Honeckerjeva navzočnost je za poljsko vodstvo pomembno znamenje, da so celo njegovi najostrejši kritiki v socialističnem taboru ocenili, da je imel general Jaruzelski prav, ko je ukinil vojno stanje in hkrati obdržal določena pooblastila, da bi preprečil drugi izziv režimu. Večino Poljakov, ki trdno podpirajo ideale Solidarnosti, pa mora uradni sprejem, ki so ga pripravili vzhodnonemskemu voditelju, spominjati na vitanje soli v odprto rano.

»The Guardian«, London

Opazovalci v Varšavi ugotavljajo, da sovjetski »veliki brat« še naprej sumničavo gleda na poljske voditelje, katere je nedavno tega opozoril, naj niti za ped ne popuščajo pred nevarnostjo novih sestankov Solidarnosti. Hkrati opazovalci ocenjujejo, da je ZSSR kritizirala varšavske politike, češ da so preveč mlajni do »kontrarevolucije«, kar kaže na to, da so poljske oblasti v resnici v nelagodnem položaju. Te oblasti so zadnje dni sprejele nekaj ukrepov, ki bi morali biti povseči Moskvi: pripravljanje pospešene sodne procedure v gđanskem vojvodstvu, razpustitev združenja književnikov in kampanja očrnjevanja Walense, ki ga predstavljajo kot »yenkija iz Gdanska in izdajalca Poljske«.

AFP, francoska agencija

Položaj v opozicijski fronti je danes močno neizmenjen. Intelektualci in študentje ter laično delavsko krito Solidarnosti so se zmeraj na radikalnih stališčih in odklanjanju režim generala Jaruzelskega, medtem ko delavci iz katoliškega gibanja poskušajo vplivati na reformizem samega režima. Kmetje so prvi pustili obljubam Jaruzelskega (ne toliko zato, ker so jih pridobili z zvišanjem cen kmetijskih pridelkov, kolikor zato, ker se bojijo, da bi zaostreje na vrhu lahko pripeljala do ustanavljanja kolhozov, ki so se mu doslej srečno izognili).

Danes generalovo orožje nista več samo vojska in policija. Jaruzelski uživa tudi omejeno zaupanje Poljakov, kar je pač najmanjše možno zlo, medtem ko je Solidarnost danes nedosegljiva dobrina. Cerkev v interesu zgodovinskega kompromisa priznava Jaruzelskega in potiska Solidarnost na pol v ilegalo, Moskvska televizija

izkorišča pa jo le takrat, kadar hoče spodobiti vladni reformizem.

»La Stampa«, Torino

Solidarnost in njeni voditelji so v krizi. Sindikat je organizacijsko osamljen kot še nikoli, kadar sam zahteva začetek dialoga, ki ga hoče voditi cerkev, gre vedno manj ljudi za njim. Ljudje so izgubili zaupanje, nagnjeni so k temu, da popuščajo sirenskim glasovom pasivnosti, kajti nihče več jim ne more dati sredstev, s katerimi bi se lahko učinkovito borili za svobodo in pravičnost, za vrednote, ki so jim še pred dvema mesecema tako plebiscitarno pritjevali, ko so ploskali papeževim besedam.

Toda oblast kljub vsemu še ne more biti gotova, da bo 31. avgusta na ruleti stavila na pravo številko. A če bo, potem bi bila najhujša zmotna, če bi v Varšavi mislili, da so uklonili poljsko družbo, ne da bi jim bilo treba plačati ceno dialoga, o katerem govorje v razglasih, v resnici pa ga odklanjajo. Po vojni je sistem na Poljskem že velikokrat izgovoril besedo konca, a vsakokrat je bil spet soočen z istimi zahtevami ljudstva, ki se le začasno vda v usodo.

»Il Tempo«, Rim

Delavci v ladjedelnicah v Gdansk se lahko le s težavo postavljajo po robu organiziranosti in učinkovitosti oblasti, ki so mobilizirale vse svoje rezerve, med njimi tudi »zomse«, protidemonstracijske enote. Ali drugače, ilegalno gibanje ima v resnici na svoji strani podporo ljudstva, vendar nobenih izkušenj ali logističnih možnosti, potrebnih za takšen spopad. V teh okoliščinah sta Walensa in gibanje izbrala modro taktiko izogibanja direktnemu spopadu, da bi preprečila brezobzirno represijo, odpušče z dela ali nove valove množičnih aretacij. Odtod tudi vtiš neskladja med gesli Walense, ki deluje legalno, in parolami TTK, vodstva Solidarnosti, ki je v ilegali. Spritno nenehni spremembi položaja bi utegnili biti ta zmešnjava nevarna. Lahko bi jo uporabile oblasti, da bi z njeno pomočjo ustvarile razkol med delavci ali pa, kot kaže obrekovalna kampanja proti Walensi, da bi diskreditirale njihove voditelje.

»Le Soir«, Bruselj

V tednu, ki bo trajal do 31. avgusta, bodo poljske oblasti preizkusile ukrepe, s katerimi sindikalno gibanje doslej še ni imelo opravka. Toda Solidarnost se ne bo želela prepustiti prisilenosti. Morebiti bi lahko sama pripravila presenečenje. Odgovorna drža Lecha Walense, ki ne kaže volje, da bi se spopadel s silo vojske oblasti, je poročstvo za pomembnost manifestacij, do katerih bo prišlo. O tem ne more biti dvoma, zakaj sindikat mora dokazati svoj obstoj s konkretnimi dejanji in torej tudi skozi reakcijo nasprotnih strani. Prebiti mora pokrov tišine, ki so ga nanj povzele oblasti.

»La Dernière Heure«, Bruselj

Položaj na Poljskem se je v zadnjem času izboljšal, k temu pa je največ prispevalo vojno stanje, ki je preprečilo delovanje kontrarevolucionarnih sil. Tu in tam je sicer še moč srečati »ostanke« kontrarevolucije, ki delujejo le zahvaljujoč podpori tujih sil in v zahodnih obveščevalnih centrih, vendar pa Solidarnost ne bi več uspešna, saj bi se delavci v tovarnah zoperstavili njenemu rovarjenju. Poljski delavski razred je spoznal, da se Solidarnost bori za interese imperializma, ne pa za interese poljskega naroda in poljskih delavcev.

Moskovska televizija

OD SOBOTE DO SOBOTE

Zdaj ni čas za razkošne plese

Napovedi smo prebrali pametno novico: predsedstvo Nogometne zveze Jugoslavije se je na svoji zadnji seji odpovedalo kandidaturi za organizacijo svetovnega prvenstva. Obrazložitev: za organizacijo takšne prireditve bi potrebovali velika finančna sredstva, ki jih Jugoslavija ne more žrtvovati spričo težav, v katere je zabredlo njeno gospodarstvo.

Novico bi morali natisniti z velikimi rdečimi črkami, saj priča, da smo nemara vendarle z vsem bitjem došli, da tedaj, ko ladja plove po velikih valovih, v megli in neurju in ko je negotovo, kako bo prispela v luko, ni čas za razkošne plese.

V zadnjih desetih letih se namreč ni nikoli zgodilo (ali pa se je primerilo le dvakrat ali trikrat), da se različni športni, kulturni, znanstveni ali politični forumi ne bi z vsemi močmi poteževali za organizacijo velikih mednarodnih srečanj, ne glede na to, koliko so stala. Nekateri tuji opazovalci so navajali, da so jugoslovanski športni funkcionarji (in ne le športni) organizirali pravo »priljubljeno službo«, katere naloga je bila, da zve, ali kaka mednarodna organizacija pripravlja veliko tekmovalcev, da kandidirajo kot organizatorji. Ker pa je organizacija velikih tekmovalcev praviloma draga, pogosto niso hoteli kandidirati celo države, ki so zdaleč bogate. Še od nas. Tako je nekaj časa v centrah svetovnih športnih organizacij veljalo pravilo: ni se treba bati, da bo kako tekmovalce padlo v vodo, kajti če bodo vsi drugi zavrnili organizacijo, se bo zanj prav gotovo poteževalo Jugoslavija.

Osem bazenov – brez vode

Tako je pri nas (zdaj govorimo le o športu) v zadnjih desetih letih potekalo kakih 50 ali celo več velikih mednarodnih tekmovalcev v domala vseh možnih športih, tako tudi v tistih, za katere v Jugoslaviji ni nikakršnega zanimanja. Vsako izmed teh tekmovalcev je stalo celo premoženje in vsako nam je pustilo izgube, ki jih je moral nekdo kriti. Največkrat je jugoslovanski organizator, ki so mu

zaupali kako evropsko ali svetovno tekmovalce, začel dirjati od vrat do vrat, da bi zbral denar, šele potem ko je sk